

તાલીપે મહા.

હા સનોખર થે કદ?

કોઈ

ગુલને સનોખરસે કયા કીયા?

નાટક ઈ બાબકા.

વાસ્તે ગીરોલુ વીક્ટોરીયા નાટકકે.

તરનીપ કીયા

મરહુમ નસરવાનજી મહરવાનજી ખાનસાહેબને

આર

અપેકે પ્રજાદાર કીયા વાસ્તે પાનગર અમલકે

નાયેકાને

ગીરોલુ વીક્ટોરીયા નાટકકે હુકુમસે

જેહાંગીર બેજનજી કરાનીને

જાણને કોહુ બ હુમે ગુજરાતી.

ALL RIGHTS RESERVED

નમ દાખવા માલુકુદ કીયા હુમે

મુખજબ,

જેહાંગીર બેજનજી કરાની,

કીતાબ ફરોશ વ બીહર કરનેવાલા,

નામ નાટ. પારખી ખાતર, મીરઝા.

કીમત છે આને.

ગુલબા સનોબર ચે કહે ?

૭૬

ગુલબે સનોબરસે કયા કીયા?

—:0:—

નાટક ૪ બાબકા.

—:0:—

વાસ્તે ગીરોલે વીકટોરીયા નાટકકે,

તરનીપ્ર કીયા

મરહુમ નસરવાનજી મેહરવાનજી ખાનસાહેબને

ઔર

છાપકે હજાર કીયા વાસ્તે પાગ આમકે

માસેકાને

ગીરોલે વીકટોરીયા નાટકકે હુકુમસે

જેહાંગીર બેજનજી કરાનીને

જાબાને ૭૬ જ હપ્તે ગુજરાતી.

ALL RIGHTS RESERVED.

સખ દામ્મવા માહકુજ્જ કીયા હએ.

મુંબઇ,

જેહાંગીર બેજનજી કરાની,

કીતાબ ફરોશ વ ખાલેર કરનેવાલા,

નાં ૧૮, પારસી બાજાર, કીરમ્મા.

કીમત છે આને.

मुंजः—रीपन प्रीनतींग प्रेस, घोषीतलाव.

આ નાટક શને ૧૮૪૭ ના ૨૦ માં આકટ તથા ૧૮૬૭ ના ૨૫ માં આકટ પ્રમાણે રેજીસ્ટર કરાવ્યો છે, અને તે ઉપરનો સંઘસો હક “વીક્ટોરીઆ નાટક મંડલી” ના માલિકો મીસીઅરસ દાદાભાઈ રતનજી હુંદી, અરશોદજી મેહરવાંનજી બાલીવાલા, ધનજીભાઈ અરશોદજી ઘડીઆલી અને ડોશાભાઈ પૂરકુનજી મગોલ એવોના છે. માટે ઉપલા માલિકોની પરવાંનગી વગર કોઈએ એ નાટકનો કોઈખી ભાગ કરી ખતાવવો નહીં.

તથા આ ચોપડી છપાવી પ્રગટ કરવાનો તમામ હક્ક મીં જોહાંગીર જોજનજી કરાંણીને માલિકોએ વેચ્યો છે, માટે પરવાંનગી વગર કોઈએખી છાપી પ્રગટ કરવો નહીં.

તખ્તએ નાટક.

સનોખરશાહ.....	પરસ્તાનકા ખાદશાહ.
કૈમુસશાહ.....	મુઢકે ગીનકા ખાદશાહ.
અસમાસરૂખખશ.....	મુઢકે પેરાસાંનકા શાહગઢા.
તહેમાસ.....	મુઢકે મઅકકા શાહગઢા.
ખાહાહર.....	મફાર ઐખાશ.
કુતખોદીન.....	ખાહાહરકા ખાપ.
આદગઢક.....	યહુદી હકીમ.
અખહુકસા.....	એક મરીગકા ભાઈ.
નુરુદદીન.....	ખ્યાગઢખોર મોગઢ અઘેપારી.
રામઅંદર.....	નુરુદદીનકા શરીક.
અઢકસીંગ.....	કૈમુસશાહકી ખેટીકે જનનખાનેકા દરખાંન.
પીરમદ.....	રાહખર.
જન.....	સનોખરશાહકા ખીદમતગાર.
દહેકાની.....	એક હાંતી.
મેહરઅંગેજ.....	કૈમુસશાહકી લડકી.
દીલઆરામ } સાસન }	.....મેહરઅંગેજકી દાયા.
ગાહરા.....	આદગઢકકી ખાનો.
લાલા.....	દહેકાનીકી ખાનો.

દેવ—પરીયે—આદમી—નૌકર—વગઅેરાં.

મુકાંમ

ગીન—કાફ.

ગુલ બા સનોબર ચે કદ?

૭૬

ગુલને સનોબરસે કયા કીયા ?

—૦:૦:૦—

બાબ પહેલા—પરદા પહેલા. ૧૮૭૫

દીવાંનખાંના.

[મેહરઅંગેજી કા અપની સખીયાંકે માત હીંડોસે પર
ઝુસે ખાતી હુધ નજર આંના.]

ઝીન્ઝોદી—હું મ્ત્રી—ખાંસરીયાવાસે સાવરાસે—તર્ફ.

સહેલીયે—શાહજાદી તોરા ખુબી, નગરાયાં સારી જનનેરે.—શાહજાદી.

સર પર મુકટ તોરે અમક અમક રહે, જઝમે જઝમે તેહારો નામ,
નગરાયાં સારી જનનેરે—શાહજાદી.

દીલઆરામ—સાહેબા, અપ આપ કરમ ફરમાંકર સવાલકી ખાતે
છોડ દો, ઐર કીસી ખુબર ખુબસીરતસે અપની શાદી કર લો.

મેહરઅંગેજી—દીલઆરામ, કયા તુ દીવાંની હુધ હુએ, જો યહે
ખાતે જખાન પર લાતી હુએ? કયા મએ ખગઝેર જાંને, ખગઝેર પએ-
છાંને કીસી મદકો મેરી શોહરીમે ફુજલ કર? વાહરી! મએ ફુઝ છોટા
ખચઆ હું જો તુ મુએ સમઝાતી હુએ? અગર ગીલમાંન અર્પે જુલંદ પરસે
ઉતર આવે, તોલી વો ખગઝેર મેરે સવાલકા જવાબ દીયે હરગીજ દીવાન-
ખાંને ઉમ્મીદમે વારીદ ન હો સકેગા, કયુંકે મએને ફસમ ખાધ હુએ.

દીલઆરામ—વારી જનું, મએ સખ સમઝતી હું; પર તુ હું નહીં જાંગતી હએ, કે તેરે સવાલકા જવાબ લાનેકી જો હરેં મલાએકમેલી તાકાત નહી, વહે એક ખેતમીજ આદમજાદ લા સકેગા? મેહરઅંગેજ, રહે કયા ખીયાલ તુને અપને દીલમે ઠાંના હએ, કે ખુન બન્દેગાનેકા નાહુક અપની ગરદન પર લેતી હએ? લાહુમ હએ કે મેરે કહેને પર ધ્યાન ધરે.

મેહરઅંગેજ—અરી જ નીકમ્મી, ધ્યાન ધરના જોગીયોકો સમ-અ, ઐર નસીહતકી ખાતે કીસી નાંદાનએ જ કર કહે. ભલા ખંએર, મેરે એક સવાલકા જવાબ દે.

દીલઆરામ—સો, શાંમો સહર જવાબસેહી કામ રખતે હો? અરી તેરે સવાલકા જવાબ દેતે દેતે સએં કહો મર ગએ, તોખી તુ સવાલ પુછનેકા ખીઆલ નાહી છાડતી? કહોજી આપ કયા પુછતે હો?

મેહરઅંગેજ—વાહરી ખાતાંખાંની, રહે જખાંદરાજી તુને કખસે એખત્યાર-કીદા? એ?

દીલઆરામ—જખસે આપને સવાલ પુછના એખત્યાર કીયા તખસે.

મેહરઅંગેજ—તોખા! કયા જખાંન ચલતી હએ! દીલઆરામ, જુન અખ તુને મુઝપર જો સંગદીલીકા ખદા રખા ઉસકા કયા ખાએસ? મએં અપની શર્ત પુરા કરતી હું ઉસએ. મેરી કયા તફતીર? મએં કુચ્છ લોગોકો પકડ મંગવા ઉન્કો નહીં કતલ કરતાતી હું? વહે ખુદ આપહી આપસે ચાંહાં તક ચો આતે હએ, ઐર આરજી મુઝલ નેકાહ કરનેકી રખતે હએ, તખ મએં ઉન્કો ફકત એકહી સવાલ પુછતી હું, ખત્કે પહેલે રહે ઉન્કે ખા-ખુખી છતાતી હું, કે અગર મેરા જવાબ ન મીસેગા તો મએં કતલ કરાવુંગી. જખ રહે સમ જાહેર પીચે ખાદઅજમી વહે અપને ધરાદેસે ખાજ નહી આતે, તખ મએં સવાલ પુછ કર જો જવાબ દે નહીં સકતે, ઉન્કે સર કટાતી હું, હસમે ખતા મેરા કયા હુદા?

દીલઆરામ—રહેતો સખ રાસ્ત ફરમાતે હો, મગર હસે જખજલ આપકી રસવાહ હોતી હએ.

મેહરઅંગેજ—હસમે રસવાહ મેરા કેસી હુદા? ફજહતીતો ઉન

આહમક જુવકોંકી હોતી હએ, જો મદ કહેલા કર એક ચૌરતકે સવાલકા જવાબ દે નહીં સકતે.

[ખાહુરસે નકારેકી આવાજકા આંના.]

હું ન હું કોઈ નયા તલખગાર આયા હએ.

દીલઆરાંમ—અફસોસ ! ફેર કીસ કમખખતકી ફજા આ પુકારી ? અફસોસ ! ઇશક થહે કૈસા દીવાંનપન હએ, કે મરીજ અપની જનકીબી દરકાર ન કર, માનીન્દ દીવાંનોંકે, ગારે અલમમે જી ગીરતે હએ.

[ખીદમતગારકા આન કર આદાપ ખજાંના]

ખીદમતગાર—મલેકા રોશનએકુખાલ, મશ્રકકે મુદકા શાહજાદા તહેમાસ દીવાને ખામમે આયા હએ, ચૌર દખ્ખત આપકે હુજુરે આલીમે પોહચનેકી રખતા હએ.

મેહરઅંગેજ—જહદી ખા આખર અંદર લે આ.

[ખીદમતગારકા દુરનીશ ખજા કર જાંના, ચૌર તહેમાસકા લે આના]

તહેમાસ—અએ શાહે હુસ્ન, મલેકાએ મુદકે જમાલ, આપકી ખુખસુરતીકે જલવેકે તાપો તજહલીસે, અએવાંને જેહાંન રોશનીસે મઆ મુર હુવા હએ. આપકે રએ પુરતુકે રશકસે માહતાપબી દાગ હસતકા ખાતા હએ. ચૌર આફતાખ આલમતાપ શરમીન્દગીકે ખાએસસે શપો રોજ સરગરદાંન ફલકપર ચકકર મારતા હએ. અજખમકે તુમારે ગોહરે સક્ષમકી તાઅરીફ હું ન ખ દા આયા હએ, ચૌર ઉમ્મેદવાર આપકે હુત્કો કરમકા હએ.

મેહરઅંગેજ—આએ દાંનેશમંદ શાહજાદે, તેરી જવાંની પર મુઝે મહેર આતી હએ. અએ પરવાને સુરત, આપહી આપ ઇસ શમ્મે નુર પર ન ધુંમ. મેરે સવાલકા જવાબ આજતક કોઈ શખસ ન લાયા હએ. ખાહો-તેરે સુજર ગએ હએ. પસ તુ જસ જગેસે આયા હએ વાંહા પીછે જી. નહીતો ખાધન્દા પદેશાંનીમે અસીર હોગા. ફેર તેરે ખુનકા ખોજ મેરી ગરદન પર નહીં ?

તહેમાસ—નુરઅફજા મલેકા, ચાંહાં આંનેકે પહેલે મએને ખુખ અંદેશા કીયા હએ, ચૌર અચ્છી તરહસે ઇસ ખાત પર ગૌર કર ખામદ-

અજ કદમ તેરી ખવાહીશમે રખ્યા હએ. તેરી નેક નસીહતકે લીયે મએ
તેરા અહેસાંનખાંન હુવા હું. મગર મુઝકે તો ઝોરં કીસીં ચીજસે
સરોકાર નહીં હએ. જખ હાથ ખજાંનએ ધરકપર ખહુયા, તખ ઊસકે
ખીચ લેના માહાલ હએ. અગર જનકી મએ દરકાર કરતા, તે
જીનહાર યાહાંતકે મુસીખતેં સહેતા ન આતા. ઇસ લીયે અએ દુરરએ
નુર, અપને સદકે દહનકે લખોંકા દરવાજા ખોલ, ઝોર સખુનકે મોતીસે
ઇસ કમતરીનકી દાંમન ભર.

મેહરઅંગેજી—અએ હટીયે જવાંન, જખ મૌતકી આશનાહ તુ
કરને ચલાતા હએ તખ મએ નાચાર હું. મએ તુએ અપને સવાલ કહે-
નેકો તૈયાર હું; પર પહેલે એક શર્ત કરની દરકાર હએ, કે અગર તુ મેરે
સવાલકા જવાબ દેગા તો મએ તુઝસે નેકાહ કરંગી, ઝોર અપની
શોહરીમે તુએ કુખુલ કર ખડોતસા માલો જર ફુંગી. ગર્યે સવાલકા જવાબ
તુ ન દે સકેગા, તો તેરા સર વુજીદસે જુદા કર ફીલેકે દરવાજે પર લટકા-
વુંગી, ઇસ ખાત પર તુ રાજી હએ?

તહેમાંસ—અલખતા, ઝો જનસે મએ રહે શર્ત કુખુલ રખતા હું.

મેહરઅંગેજી—શાહજાદે કુચ્છ સમજ? ઇસમે ખડી ખતા હએ?
નાહકે અપની જન દે આખન્દા પચતાએગા?

તહેમાંસ—તુ ખેશીક રહે, અપના કાંમ મએ અચ્છી તરહસે
સમજતા હું.

મેહરઅંગેજી—જખતો સુન લે મેરા સવાલ. કહે અએ શાહજાદે કે,
“શુભ પા સનોખર એ કર્દ,” યાને શુભને સનોખરસે કયા કીયા?

તહેમાંસ—[ખુદસે] શુભને સનોખરસે કયા કીયા? ઇસકા કયા
જવાબ હું? ખાનો શુભ કૌન થી, ઝોર સનોખર કૌન થા?

મેહરઅંગેજી—ઊસકા ખુલાસા મુઝસે ન કીયા જાએગા.

તહેમાંસ—રહેતો અજખ ફીસમકા સવાલ તુમ પુછતી હો? ઇલમે ગ-
એખસે સીવાએ ખુદાકે કીસકો આગાહ હએ? અગર કોઇ શખસ તુઝ-
કો સુઠી એક ખાત ખના કર કહે, ઠહો ખાત ફાખીલ એતેખાર નહીં હો સકતી?

મેહરઅંગેજી—શાહજાદે, ખસ હો સુકા. મએને પહેલેહીસે તુઝકે

જીતાયાથા, કે તુ મેરી શર્ત ન ખન લાએગા? એ કુચ્છ મેરે સવાલકા જવાબ નહીં હએ. અફસોસ અપની જુદ ઝોર ગુરૂસે તુ એ અનન્ય મકો પોંહયા. અએ આફતરસીદા તુ જીનેસે ગુજરા હએ.

[મેહરઅંગેજકા ખીદમતગારકો ઇશારા કરના, ખીદમત-ગારકા તહેમાંસકો ગીરફતાર કરના.]

બાબ પહેલા—પરદા દુસરા.

રાસ્તા.

[ખાહદુરકા દાખેલ હોના બેજાર હો કર.]

બાહદુર—યુ, ઇસકો ચુએમે ડાહું ઇસકો પૈસેકો? મએ અગર દુન્યાકા પાદશાહ હોતા તો હરગેજ એ બલાકો રહેને ન દેતા. પહેલે જેહાનમે પૈસેકા નામ કીસને નીકાલા, વડો જરા મુએ મોઆબુમ હોને દો, ફેર અચ્છી તરહુ ઊસકે સાથ જા કર અગડા કરંગા. ખસ જીધર દેખો જીધર પૈસાહી ખડા! જીલમાંબી ઊસકીહી મફતખમે પહુતે હએ, જંગીબી જરાકાહી તપ કરતા હએ, ફકીરકાબી સવાલ પૈસેહીકા, દાંના ઊસ્તાદોંકાબી ચેહી ઊસ્તાદ, શાહોકા શાહનશાહ દેખોતો પૈસા, ફજી મુલાબી ઇસીકેહી મુરદ, ખસ દુન્યાંમે ઇસ્સે ખડા કોઇ નહીં. ચેહી કમ-ખખત લોગોંકી શર્મ લેતા હએ, ચેહી સીયાંનેકો દીવાંનાં ખનાંતા હએ. ચેહી અમીરો જીમરા ઝોર શાહજાદોંકો મુફ્તેસ, લુચ્ચે, લફંગે, ઝોર નીકમ્મેકી સહોખતમે ખીઠાતા હએ. ઇસીકી તાલીમસે આહમકુ દાંનાં કહેલાતા હએ. અફસોસ! કે દુન્યાં ઇસ્સે અંધી હુઈહએ. એ નાખકારને અપના અફસુન મુઅસે ગરીબપરબી કુંકા હએ. ખસ રાત દીન ફર્જ ઝોર ફર્જહીકા ખીયાલ હએ. ફજજરકો નીંદસે ઊઠતહી દેખોતો પહેલી સુરત ખયાજપ્રેરકી નજર આતી હએ. રસ્તેમે ફીરનેકાબી ફરાર નહીં. ઇસ તરફકી રહ ફીઠતો એક બલા આ ખડી રહેતી હએ. “મીયાં ખાહદુરખાં જીતની રકમ દે દીજયે?” વાંહાંસે બાગા કે એક દુસરા ઇખલીસ ખીચમે

આતા હોએ. “આહો ખાહુરસીહ હમારા કુચ્છ નીકાલ નાંહી કીયા?” કુચ્છ જવાબ દે વાંહસે હુમ દખાઈ કે તીસરા પકડતા હોએ. “કાહે હો ખાહુર સાહુબ, ત્યાં પેશ્યઅ કયા કેસે?” થેહી નાહટ ભાગમે સારા દીન જતતા હોએ. ઘરમે પાંતું રખખા કે ખાવાજી પહેલે ચાખ ખાતે હોએ. “અએ નકટે તેરા પેટ મએ કાંહસે ભરે? જા આજકા દીન ખાનેકો દેતા હું; અગર કલ કુચ્છ ન લાએગાતો, કમરકી હડી તોડ હંકાલ હુંગા.” ઇનકી જખાંનતો ન ઠએરીકે ઇતનેમે અમ્માજી મુસલ લે કર ઊઠતે હોએ. એક ભાઈ કુંકની લેતા હોએ, તો હુસરા કહેતા હોએ “સટ મેરે ચાર રૂપએ.” જોડે કહેતી હોએ, “મુવે ખચ્યોંકો કયા તેરે સીર ખીલાવું?” ખાલા પુકારતી હોએ, “નીકાલ ડાસો મુવે નીકમમેકો.” વાહ વાહ! ફેર કયા મજા પુછતેહો ખાહુરખાંકી? એક દીવાનાં કુત્તા તો ભલા. એક તદખીર ઇન સભોસે ખચનેકી હોએ, કે સુખેહો હોતેહી ચાંહસે સુખ ચાપ અમ્પટ હોના. પર દીલમે એક ખતરા આતા હોએ, કે આધ્યાત્મિક હકીમકી ઝોરત જો મુઝપર ઇતની કુરખાંન હોએ, ઊસકો કયું છોડ જાવું? જેહાંનમે મેરી કુદ્ર ખુજનેહારી ફક્ત જો મેરી મઅ્યાશુક રહી હોએ. કખએ ઉસીકી રાહ દેખતા હું, કે દરવાજા ખોલે તો અંદર જા કુચ્છ સમજા કર થોડી રકમ નીકાલ હું. [સાંમને દેખ કર ચોંકના] ખાપરે એક સાંમનેસે કોન આયા! હોએ! કીધર ભાણું? સત્યાનાસ!

[દાખેલ હોના, નુરહદીન મોગાડકા.]

નુરહદીન—અસ સલામો અલેક ખાહુરખાં.

ખાહુર—આલેકુમ સલામ, આગા આલેકુમ સલામ.

[જલદીસે જાંને ચલાના.]

નુરહદીન—ખાખા ઇધર આવ, ઇધર આવ ખાહુરખાં, તુમ કીધર જાતે?

ખાહુર—કામ, ખડા જરૂરકા કાંમ હોએ, આગા, સલામ.

[જાંને ચલાના]

નુરહદીન—સખ કરો, સખ કરો, મત ભાગો. પહેલે જરા હમ ખાત કરો, તુમ ખાત કરો, ફેર જાવ.

બાહુદુર—કયા કયા આગા, ખોલ દોઈ? [ખુદસે] અહ કયા મુઝે છોડતાયા.

નુરુદ્દીન—બાઈ ઠહો હમારા દીનારકા કયા ખપ્પર?

બાહુદુર—સખ અચ્છી, સખ અચ્છી. [ખુદસે] અરે તેરી કંઝ મઝે ખોદું રે તેરી.

નુરુદ્દીન—ખાખા ખણોત દીન હુવા તુમ પૈસા નહી દેવ, ગહે કયા તમાંશા? તુમ ખોસો “આગા હુમ દીનાર દેવ,” હુમ ખોસો, નહીં તુમ ખોત દીન લગાવ. તુમ ખોસો, “એક ખીસ પેન્જ દીનાર દેવ, હુમ થોડ દીનમે ખ્યાજ સાથ દેગા.” હુમ ખોસો અચ્ચા, હુમ તુમ એક ખીમ દીનાર દેવ, તુમ હુમ એક મહીના ખાચદ એક ખીમ પેન્જ દીનાર દેવ. તુમ ખોસો અચ્ચા. હુમ દીનાર દેવ. તુમ એક મહીના નહી દેતા, હુસરા મહીના નહીં દેતા, તીન ચાર પેન્જ મહીના નહીં દેતા, અહે કયા તમાંશા? અખ હમારા પૈસા દેવ, અગર નેહ દેગા હુમ સરકાર ખોસો, ખ મી ચસ્મ હુમ સરકાર ખોસો તુમ કંઝેદ કરાઝેગા મોચ્ચાતુમ?

બાહુદુર—ઠઝેરો, આગા સાહુખ એક આઠ દીન ઠઝેરો. મેરી હુંડી ખાફેરસે આનેકી હઝે ઝોસમેન મઝે ગરૂર હુંગા.

નુરુદ્દીન—હુમ હુંડી નેહ માચ્ચહુમ, હુમ તુમારા મુઝી લેગા. હુમ કંસમ લેતા હુમ તુમારા મુંડી લેગા, માચ્ચહુમ?

બાહુદુર—આગા દેખો, અખીતો અગર તુમ મુઝે માર ડાસો તોખી મેરે પાસ તો એક ખોટી દમડીખી નાહી હઝે. જગ સાખ કરો, ઝોર તુમારા સખ પૈસા મઝે દે હુંગા. મઝે હુચ્છ હુચ્છા યા ચોર નહી હું [ખુદસે] તેરી દાહડીખી અલગ ઉઠા જલુ [આગાકો] આગા તુમ ખડી કીટ કીટ કરતે હો.

નુરુદ્દીન—[તઝેશમે આંના] હુમ કીટકીટ? હુમ નેહ કીટકીટ. તુમ કીટકીટ, તુમારા ખાપ કીટકીટ, તુમ હુચ્છા, તુમ ચોર, તુમ દગાજખાજ, તુમ કુંત્તા, તુમ ખીલ્લી, તુમ ગધા, તુમ તુમ તુમ અ અ અ—

બાહુદુર—[ખુદસે] વાહ, આગાતો તરાંનેકી તાંન લેતા હઝે?

નુરુદ્દીન—ખેશર્મ, ખેહ્યા, તુમ શર્મ નેહ, તુમ રાસ્તી નેહ, તુમ અફલ નેહ.

બાહુદર—મએં શર્મ નહીં, ચસ્તી ઝોર અફલ નહીં, મએં તે બાહુદર હું.

નુરુદ્દી—અચા, અચા, તુમ ગાલી દેતા નહીં? તુમ દીનાર નહીં દેતા? હમ સીપાહી છલાવ [ગુસ્સેમે ચલે જનાં]

બાહુદર—પાનાપરાખ, ચહેતો ફજીહતી કરેગા! હાએ! હાએ! છતનેમે મેરી મઆશુક ખીડકીપરસે દેખેતો? [સાંમને દેખ કર ચોકના] અરર એક ખલા ગદા, ઝોર દુસરી આદા. ચહેતો ંહો આગાકા હીસ્સેદાર રામચંદર ખલમન હએ. હાસકોખી દસ દીનાર દેનેકે હએ. આગાતો પેટ ભર ગાલીચા સુનાકર ગયા, દેખે ચહે કયા કરના હએ. મએં કાંહાસે ચહે સપાટેમે આચા. [દાપેલ હોના રામચંદર ભટકા]

રામચંદર—હા કોન? આપચા બાહુદર સાહબ કાએ? કાએ હો બાહુદર સાહબ કરે કાએ? રામ રામ હો.

બાહુદર—મલામઅસેકુમ, મએં સમઝકે રસ્તેમે કોઇ ગધે હકાલના હએ કયું કુચ્છ હકમ?

રામચંદર—નાંહી, મી તુમાલા કુચ્છ જરા મીલનેકો આએયે. હે આપચા ખતચા તુમને કાએ કેલે?

બાહુદર—હાં, તુમસે કુચ્છ ખાત કરનેકી હએ, મગર અખ જરા મુઝે જાંના હએ, મેરી મા મરતી હએ.

રામચંદર—વો મેલી તર અમારેકો કાએ? લવકર રૂપએ ટાકુન દયા, નાહી તર ટંટા હોઇલ. વો આમચે આગા સાહબ જીવ ખાતા હએકી?

બાહુદર—આગા સાહબ અબી મુઝે મીલેયે. મએંને ઉંહોકો આર ખાતે સમઝ કર કહી હએ, ઝોર ંહો એક મહીનેકે ખાઝદ લેનેકો રજી હુવા હએ [ખુદસે] ંહોતો સીપાહી લાનેકો ગયા હએ.

રામચંદર—છે, હે કાંમ અચ્છા નહવે. ગરજ પડલી તર કરજ કેસે. આની માંગનેકો આએતર હાત તાલી દાખવીતે, કે આજ આવ, ઉદયા આવ, પરવા આવ, અસે મહનતલા તર કાએ? ખરે માતુખચા હા કામ નહવે. દાહા દીનારકો આજ, ઉદયા કરતે, તર શેંખર ખીખર કસ દેલ?

બાહુદુર—સમ્પર કયા સવ સાહેબ?

રાંમચંદર—મી મન્તલેકી સામ્પર દીનાર ઘેલ, તર ચાહા તોડાની કસા દેલ? સામ્પર મહનત્તા તર સૌ, આની સૌ મહનત્ત તર સમ્પર.

બાહુદુર—[પુઠસે] ચાહાં હસ દીનાર દેનેકા દમ નહીં, ઐર મોકી ખાત ચલી હએ.

રાંમચંદર—કાએ મંગ, જવાબ દોકી?

બાહુદુર—જવાબ, જો તુમારે આગાકો દીયા વોડી. એક મહીને કે ખાચદ લો [પુઠસે] ફજજરકો ચાહાં કૌન ખડા રહેતા હએ.

રાંમચંદર—મહીના પહીનાં મૈ કુચ્છ સમઝતે નાઈ. આજક આજ દેવ, નાંહીતર મી ઉદયા ફરીયાંદી કરેંગે.

બાહુદુર—ખેશીક, તુમારી મરજી. અખીતો મએં દે નહીં સકતા. ચહે સર પર પધડી હએ સૌ વહેલો, નહીતો કપાહ ઉતાર લો. ચાહોતો મેરે ચહે દો જીતીયાં હએ વોખી લેલો.

રાંમચંદર—ચહે કૈસા ગાડવ હએ? પૈસેયે પૈશે નાંહી દેતે, આની મહનતેકી મોયે ધેવ. થાંમ મી અતા સીપાઇલા ધેવુંન એતો, આની તુડા દાખવીતો.

[૬૨ કર ભાગ જાના રાંમચંદરકા]

બાહુદુર—ચહે તમાંશા દેખા? એક સાહેબ ઘોડે પર ખચદે આએ, ઐર ચહે માહારાજતો હાથી પર સવાર હુવેયે. અરે કીમ્તીકે મુંહસે આજ કીતને રોજ હુવે મએંને એક મીઠી ખાતખી ન સુની. જો દેખા વહે ગાલી દેતા હએ. ચહેમી નસીપ; જખ માખાપ ઐર જોર ખચયે ખોલતે હએ, તખ ચહે ખેગાંનાંકી કયા તકસીર? આજ આખરી મરતખા મેરી માહાજીખ એ મીલ લેતા હું, ફેર સખહોકે ડેરા ઉઠા રસ્તા કાટેંગે

[ખહાદુરકા આધજીકકો આતા હુવા દેખ કર છુપ જાના, આધજીકકા મચ્છ અખદુલાકે આના.]

અખદુલા—ફેર હકીમજી, હસ જવાંનકા પાંઘીં કયા આપ કાટેંગે?

આધજીક—હા, અલખત્તા, નહીં તો વહે મર જએગા.

અખદુલા—પાંઘીં કાટતે વક્ત હસકો કુચ્છ દદીતો ન હોગા?

આધ્યાત્મિક—નહીં. અમીહી મએને એક ખેડાશીકા શરખ ઉતારા હ-
એ. ંડો જે સા ઊસકો પીલાવુંગા, કે વાંહીં ંડો ખેડહમ હોગા; કેર પામ્મદ
એક ઘડીકે હોશમે આએગા. છતને વક્તમે પાંચ કાંટના સહલ હએ.

અનુદુઃલા—દુરસ્ત હએ. જખતો મએ કલ ઉસકો ચાંહાં લે આ-
વુંગા, અખતો જતતા હું.

આધ્યાત્મિક—ગુરૂર લાહ/યો.

[દોનોકા રવાનાં હોના.]

ખાહુદુર—અખ સમઝ પડી. હકીમજી ઘરમે થે હસ લીયે મુઝે અં-
દર ન લીયા. અખ જતવુંગા, મેરી દીતદારતો રાહ દેખતી હોગી. હકીમજી કી-
સકા પાવ કાટનેકી તજવીજમેં હએ. ઊસ નાપાક આગાકા નહીંતો ંડો
ચાંહલ ખલમનકી ટંગરી તોડેતો કયા ખુખ ? મએ તો એક સેર ચકર
પીગકો ચલાવુંગા.

[ખોહરાકા તાફીદએ આન કર ખાહુદુરકો જીલાના.]

ખોહરા—ખાહુદુર, ખાહુદુર.

ખાહુદુર—આયા મેરી જાં, મેરી લાહલી.

[જાંના ખોહરાકે સાત ખાહુદુરકા, આંના લડતે હુવે મોગ-
લકે સાત ખલમન રાંમચંદરકા.]

નુરુદ્દીન—જુહા, સીઈ જુહા. ંડો હુઆ આદમી. હમ નહીં ખોસો
એક માહીના પામ્મદ દેવ.

રાંમચંદર—તર કાએ ંડો મેરેકો ઠગવીલે? હમાલા મહનજાકી
આગા સાહેબકો મીનીં ખોડયે, અની માલા જીતી દાખવીલે.

નુરુદ્દીન—ંડો કીધર હએ? ખ મન ચશ્મ હમ ઉસકા ખોપરી ફોડેગા.

રાંમચંદર—તુમ ઉસકા ખોપડી ફોડેગા, તર મી ઉસકા ઓપડી જ-
લાએગા. ખરા ગહેતર આલા. પરંતુ આગા સાહેબ, આજ મીની એક આંગલી
ચીજ ખચુન આસે.

નુરુદ્દીન—ખોસો રાંમતેનજર ંડો કયા હએ?

રાંમચંદર—આજ કીતી દીન આસે તુમ આન મી રૂપએ સધલે ધ-

કરે તીકરે ઠેવતો, ત્યા સાટી એક ઘોરલી પેટી પાએજે. સખ પાએકા ઠે-
વનેકા અમી તજવીજ કર આસે.

નુરહદીન—હાં, પર તુમ ખરીદ મત લો સમઝા? અપના કારખારમે
કોઇ ચીજ ખેચતા મત લેવ.

રાંમચંદર—નાંહી હો, વીકત કોન ગેઇલ, મી કાએ વેડા હાએ કાએ?
યે ખગા વો આપસે દુકાનકે પાસ સુથાર હાએ વો તુમ ખગીતલા નાંહી?
વો દીન આપસે જવલ ખુરદા લેનેકા આએ યે વો?

નુરહદીન—હાં, હાં, ઉસકા કયા?

રાંમચંદર—ઉસકા ઘરચ્યા ઝોતાવર મી આજ કીતને દીવમ ઝા-
લે એક ઘોરલી પેટી ખગીતલી, તો આજ રાતકા ઉઠા કર ચુપ ચીપ ગેતુન
આંનાં, કસા કાએ?

નુરહદીન—ખુખ રામતેનજર. આજ રાતકા જતકર ઉઠા લાએંગે.

રાંમચંદર—તુમતર લવકર દુકાન પર એવ, મીખી જીવન ખીવન
કર ન આતા હાએ. રાંમ રાંમ.

નુરહદીન—સલામ, હમ જરૂર આએગા.

[દોનોકા જાના.]

બાબ ચહેલા—ચરદા તીસરા.

કોઠા.

[ખહાદુરકા નાક ચહાકે ખએરે હુવે નજર આના,
જોહરાકા મનાનાં.]

જોહરા—ખહાદુર, ખહાદુર. મએ તરે લીયે કીતની ઇનતેજારી
ખીચતીથી? મેરે પ્યારે, આજ ખાઝદ કએ રોજકે હમારી મુલાકાત હુઇ.
મેરી ખતાસે દરઝુજર કે ઇતની દેર તુએ મએને ખાહેર તકલીફ દીઇ.

જાહનુર—[તએશમે] બીબી સાહેબ, તુમકો કયા હએ? યાહાં ખડે રહેતે રહેતે હમારે પાંચુંમેની લહુ જિતરા. ઓર ઘડીયાં ગીનતે ગીનતે જિગલીયાંકી લીકીરેંબી ધીસ ગઇ. તુમ તો નરમ તકીયેપર ખએઠે હુવે મઝે જિગતેયે. તકસીર તો હમારી હુઇ કે માનીં-દ હુકે કુત્તેકે તુમારે દર-વાઝેપર ભડકતે રહે. [ખુદસે] જય દમસેહી શુમાર રખના.

જોહરા—અજ લાડલે, કયું આજ છતને ખાકા મુઝ કમતરપે હુવે હો?

જાહનુર—[તએશમે] ખસ મુઝે ન છેડો. મુક્તમે ખટરાક, પાલી પંચાત. યાહાં જાન જતી હએ ઓર તુમ કયા કીરકીરાતી હો? કમખખતી લગીથી જો તુમારી દોસ્તી કીઇ. [ખુદસે] જરા ચોંકીતો સહી!

જોહરા—આજ હુવા હએ કયા, કુચ્છ કહોગે?

જાહનુર—[તએશમે] દીવાંના હુવા દીવાંના, અખ ખીયાલમે આયા?

જોહરા—પ્યારે જરાતો કહો? કુચ્છતો ખુલાસા કરો? છતને તીર્થ હો કયું મુઝે ઝીડકાતે હો? કયા મુઝસે કુચ્છ ખતા હુઇ હએ જો છતને આજુદા હો? મેરે દીલકે સુરર, દરગુજર, મોઆફ કર, દીલસે નીકાલ દે અગર કુચ્છબી મુઝસે તકસીર હુવી હો.

જાહનુર—[ફરેખસે] તકસીર કીસીકી નહીં, રસે સખ તમાંશા કીસમતકા હએ, કીસમતકા!

જોહરા—કીસમતકા તમાંશા? કયા તુમ્હે કુચ્છ આફત ગીરી, યા કીસી મુસીબતમે ફસે હો, કયા હએ?

જાહનુર—[ખેજાર હોના ફરેખસે] જાને દો, ખસ રહે પાતહી છોડ દો. મુવા મએં.

જોહરા—અજબ તરહકી આજ આપ ચાલ ચલાતેહો! ઇસ રમજા ખુલાસા કયું હોગા? મુઝે તુમારી રામગીનીકે સખખસે વાફીફબી નહીં કરતે હો, તા ઊસકો મીઠાનેકી કુચ્છ તદખીર કરેં.

જાહનુર—[ફરેખસે] તુ કયા કરેગી? એક ઓરતસે કયા હો સકેગા? [ખુદસે] રસ્તેપર તો આઇ.

જોહરા—કમ્મ મુઝે ખુદાકી કે જો મુઝસે હો સકેમા ઠો મઝે
હમારે લીયે કરેંગી.

બહાદુર—[સોંચ કર] એક જીમે આતા હઝે કે કહું, હુસરા
અંદેશા આતા હઝે કે ચુપ રહું.

જોહરા—ઐગંદ હઝે તુમકો મેરી જાનકી, મુઝે ઠો પાત કહો.

બહાદુર—[ફરેબસે] તૌખા, તૌખા, કમ્મ કીસ વાસ્તે ડાલતી
હઝે. છે, છે, છે. ખઝેર જખ ઐગંદહી ડાલી તખ કયા કરે? સુન
લાડલી કે આજ મેરી હો ઐ અશરશીયાં કહીં ગીર ગઇ.

જોહરા—ખઝ હો ઐ અશરશીકે લીયે ધતને રંજીદા હુવેયે? તો
પહેલેહીસે ખોલતે તો કયા હોતા?

બહાદુર—મુફતમે દમ ખ દમ તુઝે મઝે તફલીફ દેને નહીં
ચાહતા હું.

જોહરા—અજી ઇસમે કાહેકી તફલીફ. મેરી જાન તુમપર ફર-
ખાન હઝે, તખ હો ઐ અશરશીયાંકી કયા ખીસાત? ખઝેરો. અજી લા
હેતી હું.

બહાદુર—નહી, નહીં, કુઝ જરૂર નહીં. મઝે કહીંસે ખાહેરસે
હુંગા.

જોહરા—ચહે કયા પાત કરતે હો? ઘરમે છોડ ખાહેર જાંના કયા
સલા? મઝે હુંગી.

બહાદુર—ખઝેર! જૈસી તેરી મરજી, જ લે આ.

જોહરા—ઇતી વફત લાતી હું.

[જોહરાકા જાંને ચહાંના, બહાદુરકા અટકાંના.]

બહાદુર—સખ, મુઝે એક ખોસા દે, પીછે જ.

જોહરા—લો જાંની, એક છોડ હજાર લો. મઝે હમારીહી હું.

[બહાદુરકા ખોસા લેના, જોહરાકા જાંના.]

બહાદુર—વાહ, વાહ! કયા ખુખ તદખીર કીઇ. શાખાશ રે
બહાદુર! [મેજપર શીશા રખા હુવા દેખ કરે] જરા ખ્યાસ લગી હઝે પાંની
૨

તો પીયું [શીશમે શરાબ દેખ કર] અરે વાહ! ચહેતો શરાબકા શીશા હએ! હકીમજી ઘરમે ખએઠ કર મજે કરતે હોંગે? ચલો પાંની નહીં તો શરાબ, ગર્ગકે વક્ત સખાકી હલાલ હએ [પીના.] હા હા, ચહે શરાબ શીરાજકી અંશુરકા ખના હુવા હએ, મગર પીનેસે પેટમે શોઅલા કચું ઊઠને લગા! અરે સર કચું ચક્કર મારતા હએ! યા અહલાહ! અરે! અરે! અરે!

[ખલાદુરકા ખેખુદ હો જાના, જોહરાકા આન કર ખલાદુરકો સોચા હુવા દેખ કર જગાના.]

જોહરા—ખલાદુર! ખાહદુર! હં, કેસા સુસ્તી હએ? અખીસેહી સો ગયા? તોખા! ખલાદુર, મેરી જાન? પ્યારે અજી ઊરો, કયા સોતે હો? અખીતો નીમાંશાંમકા વક્ત હએ. [હાત હીલા કર] અરે ચહે કયા હુવા! નહીં હાત હીલતા, નહીં દમ ચલતા! અફસોસ! ચહે કેસા મોચમેલા! ખલાદુર? ખલાદુર?

[શુભ સુન કર દાયાકા દાપેલ હોના.]

દાયા—ખેગમ ચહે કયા હએ? કચું શોર કરતી હએ? હકીમજી ઘરમે આએંગે તો કયા કહેંગે, ખલાદુર કયા અખતક યાંહી હએ?

જોહરા—દાયા, ખલાદુરતો એકાએક મર ગયા!

દાયા—મર ગયા! ખલાદુર મર ગયા! કેસી તાઅજજીખીકી ખાત! હએ! અખ કુચ્છ તદખીર કરની ચાહીયે!

જોહરા—મેરા ખાવીન્દ આએગાતો મુઝે મારહી ડાલેગા!

દાયા—સખ્ર, સખ્ર, તુ ન ધખરા, મુઝે એક અચ્છી ચાદ આધ હએ.

જોહરા—કયા? ખોલદે દાયા નહીંતો મેરી કમખખતી હએ.

દાયા—યાંહાંસે થોડે દુર પર એક ખગાઈકે ઘરકે ઓટે પર મએને એક ખડી સંદુક દેખી હએ, ઉસમે ઉસકો ડાલ આલુંગી. તુ ન ધખરા.

જોહરા—અરે પર કોઈ દેખેગાતો?

દાયા—નીમાંશાંમ હુધ હએ, કોઈ ન દેખ સકેગા. જલદીસે ચહે કામ કીયા ચાહીયે, નહીં તો હકીમજી આએંગે તો મેરી ઓટી મુઝા તથ નાક કાટેંગે.

જોહરા—મત્ર દાયા તુ સત્ય કહેતી હોએ. તહે મેરે ગુનાહોંકી સજા હુમ હોએ. અપને હુકદાર પાવીન્દકો છોડ દુસરે પર નજર કીધા, ઉસકા તહે નતીજ. મુવા તહે કાહાં મેરે નસીબમે મીલા.

દાયા—ઇસકા સીર કુટે ઇસકા, કયા દુસરી જાએ ન મીલી, જા યાંહાં આ કર મર ગયા?

[દોનોકા ખલાદુરકો ઊઠાના]

બાબ પહેલા—પરદા ચાથા.

દીવાંખાના.

[દાખેલ હોનાં ચાહજાદે અલમાસરહુખ્શકા સોંચકે દરીયાવમે ગેાતે મારતે હુવે].

અલમાસરહુખ્શ—મએ જાંવું યા યાંહી રહું? મેરે છે ખેચનાહ બીરાદરોં જા મેહરઅંગેજકી રામશીરસે કટલ હુવે હોએ, ઉનકા ખુનકા ખદલા લેનેકે લીધે કદમ રાહે કીનાંમે ધરૂં, યા મેરા પીદર જઈક, જા અપને છે ફરજંદોકે કુસ્તા હોનેસે દસ્તે મલાલતમે અંદોહનાક હો, અમે દીદાસે ખારીશે સરેશક પરસાતા હોએ, ઉસકી ખીદમતગુજારીમે રહે, દીદાસેકે સખુનસે ઉસકે જોકે રીજાંવું? મુઝેતો તહે દોહરો ફર્જ ખજાની હોએ. અગર યાંહી રહે વાલીદકી ફરમાખરદારી કરતા હું, ઐર ઉસકે રાહતો ફરાકા ખીયાલ દીલમે રખતા હું, તો ભાધયોંકા કીના લીયા નહીં જતા. ઐર ઉનકી દુશમન મહેરઅંગેજ અપની જાલીમ દસ્તકી સજા ચખે ખગાએર રહેતી હોએ. ખલકે આલમ મુઝપર નાહીમતીકા તોહમત રખતા હોએ! જા હોનેકા હો સો હો. મહેરઅંગેજકે સવાલકા જવાખ લાંના સજાવાર હોએ અલમાસરહુખ્શ, સુસ્ત રહે થેહી તેરે ધરાદેપર, ઐર દેખકે ખાહરે ગએખએ કયા નીકલતા હોએ. ખાદશાહ ખીલવતમે ફરૂ મલાલપર સોતા હોએ, વાંહાં જા ઉનસે રજા હું, ઐર કલહી યાહાંસે માંહા ચીનકી તરફ રવાના હોનેકે લીધે કદમ ઉઠાવું.

[અલમાસરહુખ્શકા રવાના હોનાં]

બાબ પહેલા—પરદા પાંચવા.

કમરા.

[મોગસો બહુમનકા સંદુક ઉઠા કર લાંના]

નુરુદ્દીન—તોઆ ઇલાહી, હમ મર જતેમ. રાંમતેનજર સંદુક પોત બારી, મન કાંદ બઓત દુખતેમ.

રાંમચંદર—અરે એચી. પીટારાકા લાકુડચા પોજ લઇ બારી. મીની ઘડેચેચ તુમકો સાંગીયાતા કી પેટી માતર ચાંગલી હએ. ઇસકે આંત હમા-રા સખ પૈશે રેહેગા.

નુરુદ્દીન—સચ રામતેનજર સચ.

રાંમચંદર—આગા, ચહે કાહે ? મી તુમારા ભાગીદાર, આન તુમ મેરા નાંવ આઠવન નાંહી દેવતા ? હે બગા, રામતેનજર નહવે, રાંમચંદર પોસો.

નુરુદ્દીન—રામમેંદર, ઓહ, ઓહ, રામતેનચર, અરે રામતેનજર,—અરે રામતેનજર.

રાંમચંદર—નહવે હો, રામતેનજર નહવે, રાંમચંદર.

નુરુદ્દીન—નહીં હમ રાંમતેનજર નહીં પોસો, હમ પોસો રાચમેનદર, અખ ચહે ખરાખર ?

રાંમચંદર—તુમકો નહી આતે, સોડ.

નુરુદ્દીન—હમ નહીં ખરાખર ? તુમ નહી કાંન સુનો. અચા શીક નહીં, રામતેનજર પોસો રાચમેનદર પોસો, સખ ચેક માચ્છુમ ? અખ પોસો હમ કયા કાંમ કરેગા ?

રાંમચંદર—રાત તર પોત હુવા હએ, અતા દેલી કાઝન હે પેટીમે ઠેવે ગે, મંગ નીજેગે.

નુરુદ્દીન—અચા, તુમ ઠએલી લાવ, હમ ગીન કર ઇસમે ખાંદ કરેગા.

રાંમચંદર—ખડે મી જલુનસી અતા આનતો.

નુરુદ્દીન—રાંમતેનજર જલદી આવ, હમ નીંદ આતેમ.

[રાંમતેનજરકા જાંના, ઐર એક છોટી સંદુક ઉઠાલે આના.]

રામચંદર—હૈ ગેયા મોજે. આગા, મી આની તુમી જખ પેટી લોક કર લાએ તખ માલાતર રસ્તેમે ફાર બએ વાટે હો?

નુરુદ્દીન—દીવાના કાએકે ડરો? અમ નહ ડરતા. તુમ ખમ્મન લોક ખઓત ડરો. કુત્તા પુકારો તુમ ડરો, ખીલી પુકારો તુમ ડરો, સુવા પુકારો તુમ ડરો, ચહે કયા? હમ નેહ ડરતા. તુમ ખમ્મન લોક ખાત ડરો.

રામચંદર—અજી તુમ લોક મહનીયાતર ખલવાંન હએ.

નુરુદ્દીન—નેહ હમ ખલવાંન નેહ, હમ મોગલ હએ.

રામચંદર—અરે ખલવાન મહનીયા તર જરવાલા.

નુરુદ્દીન—હાં, અલખતા હમ ખઓત ગર. એક વક્ત હમ તીનસે આદમી મારો. નેહ ખ દુક, નહીં લકડી, નેહ શમશીર, ફક્ત હાત મારો મા-અહમ? હમ દો શએતાંબી મારો, સમઆ રામતેનજર.

રામચંદર—અહીગે, અહીગે. ંહો તુમારે કૌન ંહો કુસકોર હોતે નાંહી, વોખી ગકસ જીત સખ મારતેતે નાંહી?

નુરુદ્દીન—કેસકોર કયા ચીજ હએ?

રામચંદર—કુસકોર કાએકી, વો દીન તુમ તુમારા ખડ પોથીમે પહુતેયે નાંહી.

નુરુદ્દીન—ઓહ, ઓહ, દીવાંના ંહો કએ ખુસરો. કુસકોર નાંહી, કએ ખુસરો.

રામચંદર—વોહી, વોહી કાએકુસકોર. ખડે રાકસ મારતેયે મહને.

નુરુદ્દીન—સચ હએ હમખી ખહોત મારો. એક રોજ,—

[ખહાદુરકા સંદુક ખોલને ચહાના, રામચંદરકા મોકના.]

રામચંદર—યાંમ, યાંમ, આગા યે આવાજ કાએકા?

નુરુદ્દીન—આવાજ નેહ, સુવા લકરી ચાખતેમ.

[ફેર દોખારા ખહાદુરકા સંદુક ખોલને ચહાના.]

નુરુદ્દીન—[ડર કર] રાં-રાં-રાંમતેનજર?

રામચંદર—[ડર કર] આ આ આ આગા?

[ખહાદુરકા સંદુક ખોલના.]

બહાદુર—અરે પાપરે?

નુરુદ્દીન—[ડર કર] રાં-રાં-રાંમતેનજર?

રાંમચંદર—[ડર કર] આગગા લુ—લુત!

[બહાદુરકા સંદુકસે સર પાહેર નીકાલના.]

નુરુદ્દીન—ચ-ચ-ચ-ચએતાં ભાગારે ભાગો.

[આગાકા ભાગ જાનાં.]

રાંમચંદર—[પ્રકાર કર] લુ-લુ-લુ-લુત. પલા પલા.

[રાંમચંદરકા ભાગ જાનાં, બહાદુરકા સંદુકસે પાહેર નીકલ આંના.]

બહાદુર—ચહે કયા તઆજજીવીકા માંચમલા! હુકીમકે ઘરમેસે મએ ચહે પેટીમે કેસા આયા! ઐર ગડો આગા ઐર અહમન મુઝે દેખ ભાગ કયું ગએ! [સોંચ કર] હું હું અખ મુઝે જગ ચાદ આધ. મએને જો ગડો શરાખ પીધથી ઉસેએ બેઠોશ હુવા હુંગા, ઐર મુઝે મુવા સમઝ હુકીમકા ઐરતને ચહે પેટીમે ખંદ કીયા હોગા. પર ચાંહાં કાંહાંસે આયા! શાયદ ધન દોનોને ચહે પેટી ખરીદ લાધ હએ, યા ઉઠા લે લાએ હએ, ઐર શએતાંન સમઝ ભાગ ગ-એ. [સંદુકસે હુકરાંના] ચહે કયા? અશરરીકી સંદુક! ડર કર ચેખી સટ ગ-એ! જખતો ચહે ઉઠા મએબી ચાંહાંસે સટક જતું, ઐર ફજરકો શહેર હોર ચલા જતું. [બહાદુરકા સંદુક ઉઠા કર હુવા હોના.]

તમામ હુવા બાબ પહેલા.

બાબ દુસરા—પરદા પહેલા.

મુસાપરખાંના.

[બહાદુરકા મફરકી શીકાયત કરતે હુવે દાખેલ હોના]

બહાદુર—મેરી મુસાફરીકી આખેરી મંજૂરકેતો આ પોંહઆ. અરરર રસ્તેમે કીતની સખતી સહી. તૌખા! ધકકા મુક્કી ખાતે ખાતે આધન્દા ચહે

કારવાનસરામે મુકામ કીયા હ્યે. પર યાંહાં મએં કરેં કયા ? નજદીકતો એક દમડીમાં નહીં હ્યે. મોગલ ઓર બહમનની કપરાઈ હુવી અશરફીયાંબી સારી ખર્ચ હો ગઈ. એક પૈસા નાંન પરીદનેકીબી ખર્ચી નહીં હ્યે. કલ દો પૈસે પૈકા ખુદ થા, બહોબી તમામ હડ ગયા. પેટમે ભુકતો બોલતી હ્યે કે મએં, ઔર રહે કારવાનસરાકા માલેક એસા સુમ હ્યે કે દામ લીયે ખમરેર ધાસકી કાંડીબી ઉઠાને નહીં હેતા. કુચ્છ ઓર યાંહાં છકકે પન્જે લગાએ આહીયે. નહીતો મારે ભુકકે દાંત આપતા રહે જાવુંગા. આજકી રોટી મીસેતો ખમ, ફેર કલ દેખ લેંગે. [સામને દેખ કર] સાંમનેસે કોઈ મુસાફર આતા હ્યે, માલ તાજા દીખતા હ્યે. દાનપર હાથ અજમા કર દેખે ? અએ ખેરામી તુ હો મેરી મદદગાર.

[બહાદુરદા એક ઝોનેમે પોશીદા હો જાંના, અલમાસરહ-ખખરાકા સરામે આંન કર મનજુત કરના.]

અલમાસરહ—યાખારે હકતાઅલા, સનાઓ સીપાસ હ્યે તેરી જા-તકે કે કરાખ મનજુતે મફ્ફદકે આયા હું. માંહાવીન યાંહાંસે ફકત થોડે ર પર હ્યે. સુખે હોતેહી યાંહાંસે રવાના હુંગા. રાહમે ન થા સાથ કોઈ હમદમ, ન હમશરીફ; પર એકેલા રંજ હાતા ખડી મુશકીલસે યાંહાં તક દુર આયા. શહેરમે પોંહયતેહી એક નોકર રખા આહીયે. નહીંતો સખ કાંમ મુઝ એકેલેસે ન હો સકેગા.

બહાદુર—[ખુદસે] કોઈ ખેચારા બોલા હ્યે. એસેહી શીકાર મેરે લાયકકે હ્યે. ચલો આગે ચલકર દોસ્તીતો કરે [અલમાસરહકો] સલાંઓ અસેકુમ માયાં સાહેબ, કચ્છ ખુશ તો હો ? બહોત દીનસે મુલાકાત હુઈ. [ખુદસે] જીન્દગીમે પહેલી મરતબા.

અલમાસરહ—[તાઅજજુબ હો કર] સાહેબ ?—

બહાદુર—દાંતને રોજસે કાંહાંસે આએ ? શાયદ મોદાગરી કે લીયે કહી ગએ હોંગે ?

અલમાસરહ—સાહેબ ? [તાઅજજુબ હોનાં] આપ કુચ્છ મુઝે કહેતે હો ?

બહાદુર—બાવાજીતો ખુશ હ્યે ?

અલમાસરહ—કયા હજરત ?

બહાદુર—આપકે અભૂજી ખીરાદર મુઝે કએ રોજ હુવે યાહાં મીલેયે.

અલમાસઝહ—મેરા ખીરાદર ! [પ્રુદસે] શાપદ રહે કોઈ મેરે બાઈ/કી પએછાનવાલા હએ, જૌર ઉસકી સુરતપરસે મુઝસે રહે ખાતે કરતા હએ. [બહાદુરકો] સાહેબ આપકો મેરે બાઈ કાહાં મીલેયે ?

બહાદુર—[ખાતે ખના કર કહેના] તુમારે બાઈ, હએસો કે, યાહાં [પ્રુદસે] કાહાં જોહુ ? [અલમાસઝે] અપને ચેહી શહેરમે મીલેયે.

અલમાસઝહ—કૌનસા બાઈ ? જેહાંગીર યા ખખત્યાર ?

બહાદુર—[ખેઅખત્યાર હોક દેના] જેહાંગીર નહી, ખખત્યાર [પ્રુદસે] ખાપરે ! રહે કૈસે કૈસે ગોઝે મલતે હએ. મએનેતા રહે નામબી નહા સુનાયા.

અલમાસઝહ—ખખત્યાર ! અરે અફસોસ ! ઉસકા તન અખ કાહાં જોગા, જૌર કાહાં સર. કાહાંકા ખાશીન્દા જૌર કાહાં આ મારા ગયા ! સદ હએક !

બહાદુર—[ફરેખસે સુખન ઉઠા લેના] અરે ઉસ ખીચારેપર કૈસ સીતમ શજરા, તોખા ! જખ મુઝે યાદ આતી હએ, જાન માંરે ગમકે મુંહ પર આતી હએ. [પ્રુદસે] જૌર મએને ઉસકી સુરતબી ન દેખીથી.

અલમાસઝહ—મેહરઅંગેજ ! કૈસી જાલીમદસ્તી જૌર જફકારી તુને ઉસ પર કીદા.

[અલમાસકા સુખન સુન કર ફરેખસે બહાદુરકા ખાતે ખનાના.]

બહાદુર—મેહરઅંગેજ ! મેહરઅંગેજ ! તુ કૈસી સીતમગર હએ. [પ્રુદસે] મેહરઅંગેજ કૌન ? જોહો સોહો, મએબી ઇસકે સાથ સખક લેતા હું.

અલમાસઝહ—અએ ગમગોસાર, જખ તુ મેરે ખીરાદરકો ઇસ ફદર પએછાનતા હએ, તખ તુઝે ઉસસે ખહોત આશનાંઈ જોગી ?

બહાદુર—[મકસે] આશનાંઈ પુછતેહો ? સાહેબ, ઉસકેસા આદમી દુન્યામે ન જોગા. જોકે મએ ફકત ઉસકા નૌકર થા તોબી વહો મુઝે એક દોસ્ત સમજતાયા [પ્રુદસે] ચેબી અચ્છી તાલ હોક દીઈ.

અલભાસરૂડ—જમ અએ નેકખખત, અગર હસ વફન તુ કહીં કાંમમે ન હો, તો મેરે સાત રહેના કુખલ કર. મએં તુએ તુ જો મંગેગા બહો દરમાંયા હુંગા.

બહાદુર—અજ દરમાંયેકી ખાત છોડ દો, બહો પીએ દેખ જૈંગે. હમ કયા તુમારે ખહીશતચુજન ખીરાદરકો પએદાંનતે નહીં, જો તુમારો નૌકરી ન કરેં? આજસે મુએ અપના ફરમાખરદાર સમઝો.

અલભાસરૂડ—જમિ શહેરસે તો તુ અચ્છી તરેહસે માહીર હોગા.

બહાદુર—તોતો, મએં યાંહીકા ખાશીંદા હું, ફેર શહેરમે માહીર ન કયું હું? [ખુદસે] મેરી કોમ્ર ભરમે મએંને માહાચીન ન દેખા.

અલભાસરૂડ—યાંહાંસે બહો કીતના દુર હોગા ભલા?

બહાદુર—યાંહાં નજદીકહી હએ, થોડી દેરમે જ પોંદએંગે [ખુદસે] ખલા જાને મેરા.

અલભાસરૂડ—તુને મહેરઅંગેજકાતો દેખી હોગી?

બહાદુર—મહેરઅંગેજ [હંસના] હા હા હા હા મેરી નજરકે સામ-નેકી લડકી [ખુદસે] ખુદા માઅયુમ મહેરઅંગેજ કૌન હએ! યાંદાતે અફલકો ચુએમે ડાલ સખ શુમારસે કામ રખતે હએ.

અલભાસરૂડ—અખે હોતેહી હમ યાંહાંસે રવાંને હોંગે.

બહાદુર—ફરસ્ત હએ મહેરખાંન. મગર અખતો આપ થકે હો. જરા નાસ્તા નેહારીતો કર લો. [ખુદસે] મેરેખી પેટમે કુતે દોડતે હએ.

અલભાસરૂડ—ખુખ હએ ચતો.

બહાદુર—ચતો નેકનામ, મએં તમામ તૈયારી કરવાના હું. આમદ, ફગલ.

[પુકારતા હુતા જાતા હએ, ઉસકે પીએ રવાંના હોના અલભાંમકા.]

બાબ દુસરા—પરદા દુસરા.

ક થી.

[લાલાકા મુર્ગીયાંકો ચશતે હુવે ગાંના ગાંના.]

બરહનસ—લાવની—ફરત મજનુકી તૈયારી—તર્ફ.

લાલા—હસ્તી ફીરતી હું દીન સારા, હુરર હાશ હુશ હુશ હારા—હસ્તી.
 કાંણ બાગતી હો મુર્ગીયાં મેરી, અરી હુશ ધરકી રાહ લેરી,
 હુમે ખીલ્લી તુમારી વાહાં ખમેરી, અરી લંગડી કથું ચાંણાંઠમેરી,
 ચસો ચસોરી મુર્ગીયાં મેરી, ધરકા હો રસ્તા,
 ખીરકા નહીતો અખ માંડંગી, સરમે હમામ-દસ્તા,
 ભારી સરખે હુમે મેરે ભારા—હુરર હાશ હુશ હુશ હારા—હસ્તી.
 હાહા હા હો હા હા હા હો હા, ચલી દુમકરી હુમે કયા વાહાં વાહાં!
 અરી મુર્ગીકા દેખો સાહ હાહ, ધંધર તુ કાલીરી આ આ આ
 કુટ કુટ કુટ કથું કરતી હો, સુનો મેરે કુંકું [મુર્ગીકા ખાંગ દેના.]
 મુર્ગીને ફેર ખાંગ દીધા, હુરરર છં છં છં છં
 પાસ ધર હુમેજી તુમારા—હુરરર હાશ હુશ હુશ હારા—હસ્તી.

[દુરસે દરેકાંનીકી આવાજકા આના.]

દરેકાંની—હો લાલા લાલા હો લાલા.

લાલા—અજી આહાજી આહા. મુવે મુર્ગીયાંતો જલ્દી જલ્દી ચલતેખી
 નહીં, ઝાર મીયાંજીતો અકલ કર પુકારતા હુમે. મેરા મર્દ દુરસે કેસા દીખતા
 હુમે ! હુખહુ મેરા ફૂર્જે મુર્ગી. ઝાર ઉસકો ખાલેન મેરી નનંદ, ચરખી ચડી
 હુવી મુર્ગી. ઝાર સાગતો ખુકક ખુહી. ઝો ખુહા મુર્ગી જા પા પા કર ફરખે હો
 દીન ભર મુર્ગીમે અકલતા હુવા ઝોક જતાકેસે ચલતા હુમે, ઉસકો મઝે
 મીયાંજી કહેતી હું. કથુંકે ઉસકી સખ ચાલ, સજ ધજ, ચેહરા ખીરા સખ
 મેરે પાલી-દસે મીલતા હુમે. ઝો ખુહી મુર્ગી જા ખરમકે નવ મહીને ખમેઠ
 રહેતી હુમે, ઝાર તીન મહીને અંડે દેતી હુમે, જા સારે મુર્ગીમે ખડી
 લગક ઝાર મીજાજી હુમે, ઉસકા નાંમ મઝેને ફુફરી રખખા હુમે. ઉસમે

ઐર મેરી માંસમે જરાબી ફડ નહીં હએ. ંજો અંધી દુમકટી જીરા પીતરી-
કો મએં જુજ કહેતી હું. કયુંકે મેરી નનંદકે માનીં-દ ંજોબી અપની ખદ-
શીકલકી ખડી મગરૂર હએ. સમેંસે ઝગડતી હએ, ચાંડીયાં કરતી હએ,
ઐર હરઘડી ઘરમેસે ભાગ જતી હએ. ચડે તમામ ખસલતેં મેરી નનંદસે
મીલતી હએ. ંજો— [દુરસે દહેકાનીકી આવાજકા આના.]

દહેકાની—તૌખા! તૌખા! લાલા કીધર મર ગઇ? લાલા લાલા હો
લાલા ?

લાલા—લો, જુહેને ખાંગ દીધ.

[દાપેલ હોના દહેકાનીકા.]

દહેકાની—લાલા ચાંહાં કયા કરતી હએ? કખસે પુકારતા હું? ખોલ
ચાંહાં એકેલી કયું ખડી રહી નકટી?

લાલા—કયા હુવા, મુક્તમે અલગતેહો? ઘરમેસે ખાહેર પાંવખી
નહીં રખને દેતે.

દહેકાની—તુ ચાંહાં કયા કરતીથી? હતના કયા કાંમથા જ્ઞે મુએ
જવાખી નહીં દીયા હું?

લાલા—તુમારી ખહેન સારા દીન હીંદતી હએ ઊસકો કુચ્છ નહીં
કહેતે, ઐર મેરેપરહી ધાલ તલવાર ખાંધ આતે હો?

દહેકાની—તુ ચડે નખરેં છોડ દે ઐર મુએ જખાખ દે? ખાતેં કયું
ઊડતી હએ! ચાંહાં કીસ કાંમમે તુ થી?

લાલા—[ખુદસે] જરા ધસકોબી જલાવું [દહેકાનીકો] કયા કરતી-
થી ંજો તુમ કાહેકો પુછતે હો? મેરી મરજી હો સો મએં કરંગી.

દહેકાની—મરજી હો સો કરંગી? ખોલ તુ કયા કરતીથી?

[દહેકાનીકા શક લાંના.]

લાલા—ખોલતીથી, ખાતેં કરતીથી.

દહેકાની—ખાતેં કરતીથી? કીસકે સાથ બલા?

લાલા—ંજો તુમકો પુછનેકી કયા ગરજ? મેરે પ્યારેંકે સાથ.

દહેકાની—કયા ગરજ? વાહ! ચડે ખાતેં કરનાં તુએ કીસને સીખ-
લાયા? તરે પ્યારે કૌન?

લાલા—મએં નહીં જોઈ ગી.

દહેફાની—નહીં જોલનેકી ? તેરા સર ફોડું ગા.

લાલા—સર ફોડો તોખી ન કહું ગી.

દહેફાની—નાક કાડું ગા.

લાલા—જી નીકલો તોખી ન કહું ગી.

દહેફાની—[ગુસ્સે હો કર] જોલતી હએં યા—

લાલા—[ધખરા કર] મેરે મુર્યાંકે સાત.

દહેફાની—અરી શએતાંનજાદી !

લાલા—ઓ શક ભરે અહુસે !

દહેફાની—લાલા તુ ખડી સીદદત કરતી હએં.

લાલા—મીયાં મીયાં, તુમખી દીન પર દીન દીવાને હોતે અસે, મેરે મુરગે ?

દહેફાની—અખ મુરગ્યાંકા પીયાલ છોડ દે ઐર જરા ધરમેખએઠ.

લાલા—અજી મુરગ્યાંસેતો મેરી જી-દગી હએં. મેરે ખરએ કચએ સખ વોહી. જખ મુઝે ફરજંદ નહીં તખ મએં કીસ પર પ્યાર કર ?

દહેફાની—મુઝેહી તેરા ખરઆ સમઝ ?

લાલા—[પ્રુદસે] દેજો છુટુકી અફલ ગાધ હએં સો ? રહે મેરા પાવીન્દ ઐર મએં હસકો ખરઆ કહું ! [દહેફાનીકો] વાહજી વાહ ! તુ-મારેસેતો મેરી મુર્યાંમે જીયાદા અફલ હએં.

[દાખેલ હોના અલમાસરહકા મઅ ખહાદુરકે]

અલમાસરહ—ખહાદુર, હન લોગોસે પુછકે યાહાં હમકો રહેનેકી કહીં જએ હએં ?

ખહાદુર—ખુખ હએં [દહેફાનીકો] ખુરુમીયાં ઐર જવાંનખીખી હમ મુસાફર હએં ઐર—

[દહેફાનીકા ઝીડકના ખહાદુરકો.]

દહેફાની—રહે મુસાફરખાંના નહીં, આગે જાવ.

બહાદુર—[પ્રુદસે] જાહેરમાં હં કાલનેકીહી ખાત કરતા હએ [દહે-
ફનીકો] હજરત યાહાં ઉતારેકી જાએ કહીં મીલેગી!

દહેફની—યાહાં નહીં મીલતી હએ, કહી આગે જાકે હંડ.

[દહેફનીકા લાલાકો પસે પુરત છુપાના, લાલાકા ખસ્તીકે
લોગકો દેખ કર પ્રુશ હોના.]

લાલા—[કાનમે] મીયાંજી, ધન દોનોમે અઘા કીસકા ચહેરા હએ?
ચહે ખાતેં કરતા હએ ઉસકા, યા જા પીછે ખડા હએ ઉસકા?

દહેફની—લાલા ઘરમે જા. [બહાદુરકો] સાહેબ યાહાં કુઝ નહીં
પાવોગે?

બહાદુર—[પ્રુદસે] નરમીસેતો કુઝ હોતા નહીં, દેખેં જર કયા
કરતા હએ? [એક અશરશી દે કર] હર રોજકી હમ એક અશરશી દેંગે.

દહેફની—[લલચાના] હં હં! કયા તુમ કયા ખોલતે હો?

લાલા—[કાનમે] મુઝેતો ંહો પીછેવાલા પસંદ આતા હએ.

દહેફની—[ગુસ્સેમે] લાલા ઘરમે નહીં જાતી?

બહાદુર—કુઝ હમારા જવાબ નહીં દેતે? રોજ એક અશરશી
મીલેગી.

દહેફની—રોજ એક અશરશી દોગે? સોનેકી, સચ્ચી પીલી?

બહાદુર—હં હં સચ્ચી, સોનેકી, પીલી [અશરશી દેના.]

દહેફની—[પ્રુશ હો કર] તુમ કૌન હો?

બહાદુર—મુસાફર.

દહેફની—અરે ભાઈ ંહોતો મએંબી જાનતા હું, પર તુમ રહેને-
વાલે કાહાંકે ઐર કૌન જાતકે હો?

બહાદુર—[ખાતેં ખનાના] હમારે શહેરકા નામ બહાદુર આપાદ
હએ, ઐર હમ મૌદાગર હએ.

દહેફની—[પ્રુશ હો કર] મૌદાગર હો? બહેતર, સાહેબ ચહે હમારા
ઘર તુમારાહી સમજો.

બહાદુર—બડી મહેરબાની આપકી.

લાલા—[કાનમે] મીયાંજી, બહો પીછે ખડા હએ ઊસકી આંખે દેખી? કેસી મસ્ત ઐર—

દહેકાની—[તએશમે] લાલા ઘરમે ચલ નકટી!

બહાદુર—સાહેબ ચહે ખેગમ આપકી હુખતર હોગી?

દહેકાની—દક્તર? નહીં સાહેબ, દક્તર ઇસકે પાસ નહીં હએ. શહેરમે યા દરખાસમે દક્તર મીલેંગે.

બહાદુર—હં ખુખ હએ. પર ચહે ઝૈરત આપકી ખેટી હોગી?

દહેકાની—ખેટી? લાહુજવલા, સાહેબ મેરી ચહે ત્લેક હએ.

લાલા—ઐર હજરત ચહે મેરે મર્દ હએ.

[દહેકાનીકા લાલાકા ધરના.]

બહાદુર—મોઆફ કીજે, જરા આપકી કોમ જુવાદા દીરતી હએ, મસ્સે મુમસે ચુક હુઈ.

દહેકાની—નાહીં સાહેબ, ઊસકી કુચ્છ ઝાંક નહીં.

લાલા—મીયાંજી તુમ ખડે ખડે ખાતેં કારોંગે, યા મહેમાનોકા ઘરમે લાવગે.

દહેકાની—ચલીયે જનાખ, ચહે નજદીકકા ઘર ખંદેકા ગરીબખાનાં હએ. [લાલાકા લેકર દહેકાનીકા જાના.]

બહાદુર—ચલો મહેરખાંન તશરીફ લે ચલીયે. ખુદકી નજર તુમારી કએલીપર હએ, ઐર ઝૈરતકી નજર તુમારી પર હએ.

અલમાસતહ—[શરમોન્દા હો કર] દીવાને બહાદુર;—

[અલમાસકા જાના, બહાદુરકા નફા કર કર હોના રવાનાં.]

બાબ દુસરા—ચરદા તીસરા.

રાસ્તા.

[બહાદુરકી તાલાશમે કુતખોદીનકા આનાં.]

કુતખોદીન—બહાદુરકાતો કહીં પતા નહીં લગતા. આજ કએ રોજ હુવે ઊસકી તાલાશમે ફીરતા હું, તોખી નહીં મીલતા ઊસકા નામ ન

નીશાંન. ઠોડો ગયા તો ખલાસેતી, મેરે સરપરકી ખલા ગઇ, પર મેરી પુરાંની પધડી, ઊસકે ભાઇકે જુત્યાં ઐર મેરી ઐરતકી જુલાક હતની ચીજેં ધરમેસે કહીં દખાકે લે ગયા. ઐસે ખેટેસેતો મએં ખેજાર હુવા હું. દીન-બર મારામારી, ટંટે, ફીસાદ, ચોરીયાં ઐર અઘડતે ફીરતા હએ. પર ઠોડો ગયા કાંહાં હોગા? કીસીને મારતો ન ડાલા?

[જુરુકા દીવાનોકી તરફ ઇધર ઊધર ફીર કર અપની પધડી, જોડકી જુલાંક ઐર જુત્યાંકો ચાદ કરના]

કાલીંગડા—કાહારવા—તેરા ચાર સુખેદાર—તર્ફ.

લાલ મેરી પધડી હુંડ લાવોરે,
હુંડ લાવો, હુંડ લાવો, હુંડ લાવોરે—લાલ.
ઐરતકી જુલાક લે ગયા ઠોડો નાપાકરે,
જુત્યાં મેરે પ્યારે કોઇ જાકે લાવોરે—લાલ.
સોટા હરે ખાંસકા, મોટા હએ મધરાસકા,
ખીચડા કાહરું ખલાહુરકા કોઇ પકડ લાવોરે—લાલ.

[મોગસો રામચંદરકા ખલાહુરકી તાલાશ કરતે કરતે ઊસકે ખાવીન્દકા પતા પાંના.]

નુરદ્દીન—જુહાખાવા તુમ નામ કયા?

કુતબોદીન—આગા, મુએ કુતબોદીન કહેતે હએ.

નુરદ્દીન—તુમ ખલાહુરકા ખાપ નેઇ? તુમ નામ જુતકોખીન.

કુતબોદીન—[ઘખરા કર ખુદસ] ખલાહુરકે મરનેકી યા ખંદીખાં-નેમે જાનેકી યહે ખખર લાએ હએ—[આગાકો] હાં સાહેબ ખાહુર મેરા ખેટા હએ, ઊસકા કયા?

નુરદ્દીન—હમ એક ખીસ પેન્જ અશરશી નહીં દેતેમ, હમ મર મર જાતેમ. ચએતાંન ધરમે આવ, તીનસો અશરશી એકદમ પકરો. હમ ગરીબ ખાખા. ખલાહુર નહીં દેતેમ, તુમ એક ખીસ પેન્જ અશરશી દેવ.

કુતબોદીન—[ચોંક કર પુછનાં ખલાહુરકે લીધે] કયા આગા જખતો મર ગયા?

નુરુદ્દીન—[સમઝના આગાકા અપને લીચે] એકદમ મર ગયા, શએતાંબી ચોરો.

કુતબોદીન—[ખુદસે] આગાકી એક ખીસ પાંચ અશરશી લીધી, ઘરસે આગાને ઊસકો મારગલા. ફેર શએતાંબી હો કર ઘરમે ધુસ કર દુસરી તીનસો લે ગયા. અફસોસ ! અફસોસ ! બહાદુર તેરે આપકે નામ પર ચહે કીતની નાંમોશી ? અરે મુવે બચ્ચાદબી તેરી ચાલ ન છોડી ? હુએફ !

રાંમચંદર—કુબકીન સાખ, હે બગા હમારે પૈશે ઘેલુન, અતા અમાલા નાએ દેતે યે કૈસે વાહીટ ? તુમી માહાતારા આંની તુમચા મુલગા-ચા અચ્છા કાંમ નહવે.

કુતબોદીન—અબ માહારાજ તુમ કયા કરોગે ? મુવે બચ્ચાદ ઊસ પર કયા દાવા ચલેગા ?

નુરુદ્દીન—[તાઅબજીબ હોના] બહાદુર મર જતેમ ? ઓ ચહે કી બલા અસ્ત ?

રાંમચંદર—કાએ બહાદુર મર ગએ ? હમચે શર્વ પૈશે ગેલે. ઓ દેવા એ કાએ કેલા.

નુરુદ્દીન—ઓ મન એક ખીસ પેન્જ અશરશી [શૈના] ઓધ ઓધ ઓધ.

કુતબોદીન—[શૈના] બહાદુર મુવાતો મુવા, પર મેરી લાલ પધડી.

[તીનોકા રો કર ગુલ મચાંના.]

રાંમચંદર—ખુતકોખીન, બહાદુર સાખ કૈસે મર ગએ ? કુચ્છ મરતે વકત હમારે પૈકાકે સાતી મહનેત ?

કુતબોદીન—અરે મએ કયા જાંનુ ? આગાકો પુછો ઊસકો સખ ખપ્પર હએ.

નુરુદ્દીન—અમ નેઈ ખોલો, તુમ ખોલો બહાદુર મરો. અમ કયા જનતેમ ?

કુતબોદીન—અરે કમખખત, તુને કહાકે મેરા બહાદુર મર ગયા, ઓર શએતાંબી હો કર ઘરમે આયા. અબ ઇન્કાર કરતા હએ ?

નુરુદ્દીન—નેહ નેહ અમ ખોલતેમ, સારા શહેર ધુંડતેમ ખહાદુર નેહ મીલતેમ. અમ મર્ગે જતેમ અગર એક ખીસ પેન્જ અશરશી નહીં હેતેમ. રાતકો એક શએતાંન ઘરમે આવ હુમાંરા અશરશી ચોરતેમ, હુમકો આપતેમ, મારતેમ. હુમ નેહ ખોલો ખહાદુર મરતેમ.

કુતબોદીન—તો એસા હએ? અપ સમઝા. મએં સમઝાકે તેરી પચીસ અશરશીયાં લે ગયા ચોર ઠોઠો મર ગયા. ચોર ફેર શએતાંન હો કર તેરે ઘરમે આયા. જપતો ખહાદુર જીતા હએ.

નુરુદ્દીન—ઓઘ ઓઘ ઓઘ ઓઘ રહો કયા તમાંશા. હુમ સમઝે નેહ હુમ ખોલો, હુમ સમઝો નહીં હુમ ખોલો. આયા.

રાંમચંદર—હો પગા, ઊગચ હાતકી વેલ દોઘે રડત હોતે. અતા કુતબોદીન ઠોઠો કુટે હએ હુમારે ખહાદુર સાહબ?

કુતબોદીન—અરે ભાઈ આજ મએંભી કીતને દીન હુવે ધુંડતા હું, પર કહી મીલતા નહીં. હુમભી તજવીજ કરો. માહરાજ કયા કહું, કમખપત લડકા મેરી લાલ પઘડી, એક જુલાક ચોર જીતીયાં લે ગયા હએ.

નુરુદ્દીન—રાંમતેનજર હુમભી જવ ધુંડો, આંમખી ધુંડતેમ. ઇ-ધર નહીં મીલેગા સરકાર ખોલેગા, માઅહુમ?

કુતબોદીન—હાં, આગા સાહેબ જવ તજવીજ કરો. મએંભી ઇસ શહેરમે તાલાથ કરંગા, નહીંતો સારી કુન્યાં ધુંડ ઉસ કમજાદકો પકડ લાવુંગા. મેરે નામકો ખટા લગાયા ના પાકજાહેને.

[ચલે જના કુતબોદીનકા ગુસ્સેમે.]

નુરુદ્દીન—પ મી ચસ્મ અમ ઉસકો નેહ પકડેગાં, હુમ મોગલ નહ, રહો દાહાડી નેહ.

રાંમચંદર—ત્યાયા રાંડીચાલા ધરૂંન ત્યાય નાક આન કાન નાએ કાપીન તર માળે નાંવ રાંમચંદર જાટ નહવે.

[જાંના દોનોકા.]

બાબ દુસરા—પરદા ચૈયા.

મહલકા દરવાજા

[દાણેલ હોના અલમાંસો બહાદુરકા.]

બહાદુર—શાહજાહે, આપ કાંહાં તક ખેક્ષએદા ભટકોગે? યાંહાં તુમહારા યા મેરા કુચ્છ ચલનેહારા નહીં. મહેરઅંગેજકે સવાલસે વાફીફ હોનેકી ખાત છોડ દો. જ્ય તક આપ હમકે પાસ જ્ત વડો ન પુછો, તખતક વડો ન માઅલુમ હોગા.

અલમાંસરહ—ઐર અગર સવાલકા જવાબ ન દીયા જ્તએતો ફેર માનીંદ મેરે છે ખીરાદરોંકે મઝાંખી કત્ત જ્તવુંગા. નહીં, નહીં, પહેલે હર શુરતએ કુચ્છ તજવીજએ વડો સવાલનં માહીર હોના ઐર ખાચદ અજ્ઞ હિસકા ખુત્તાસા જ્તનકે મહેરઅંગેજકે રૂબરૂ જાના.

બહાદુર—પર વડો સવાલ કયું માઅલુમ હોગા? કીસકો માઅલુમ વડો કયા પુછતી હએ?

અલમાંસરહ—અગર હો સકે તો મહેરઅંગેજકે મહેલમે જાના, ઐર બાંહાંસે ખાંદીયોંકો સમજા વડો સવાલ જુન લેના ચાહીયે. મગર મહેલમે જ્ત કયું સકે?

બહાદુર—ચકોજ, વડો સખ પીછે હો રહેગી. અખતો યાંહાંખએઠકે જરા હવાતો ખાવ. મઝેં તુમકો ગાંના જુનાંતા હું, કોઇ વક્ત તુમકોભી વડો કાંમ લગેગા, ઈસ લીયે જરા ધ્યાન ધરો.

બરહંસ—લાવની.

મોહખખત પુરી કહું ઈસકી કયા કહાંની,
લાખોંકે દીલકો હુદ્દા હસસે હએરાંની—મોહખખત.
કયા અસરકીયા હએ લુભાએદુ-યાં સારી,
દીલ દરદ કરે દીસે ન દીલખર પ્યારી.
છોટે ખડે ઐર જઈફ જવાંનો,
સ્થાંને હો સો વડોભી ખને દીવાંનો.
ઈસ્કે આતશ છુએ ન ડાલો પાની—લાખોંકે.

નાંગ ડસા મનકો જીસે મોહખતકા,
તાલેખ ન રહે ંહો જાન માલ દોલતકા.
સીલગા દીયે ઇસને તો દરીયા ભારી,
સીવા વસ્લકે ઊડે ન રહે ખુમારી.
ન હો કબુ આરામ માલે અગર ન જાની—લાખોકે.

[ગડખડ સુન કર ફત્હેસીંગ દરખાનકા આંના.]

પ્રત્હેસીંગ—કહારે નકટે રહાં કાહા ઘાંધલ મચાવત હએ? નીકલ લંડારે, નાંહી ખખર તોહુકે રહે મંદર રાંની મહેરઅંગેજકા હએ?

બહાદુર—[ખુદસે] દેખો ફેર ઇસકો અકડવાઈ હુઈ હએ સો. [દરખાનકો] હં સાહેબ તુમને કયા કહા?

પ્રત્હેસીંગ—નીકસ ખેહયા સવાલ પુછત હએ? કહા તોરે ખાપ દૈયાંકા કુચ્છ દેન રેન હએ.

બહાદુર—મેરે ખાપદાદાકા કુચ્છ દેના હએ? અચ્છા દે દીજયે, મએ મેરે છૂઠે મીયાંકો ંહો પોહયા હુંગા.

પ્રત્હેસીંગ—રહે કૌન દીવાંનેકા ખાવા ખીવા હુવા હએ કહા? મએ કહત હું કે રાંનીજકા મંદર પાસ હએ, તો આપ રેં પેં કરત હએ?

[બહાદુરકા તદખીરસે ફત્હેસીંગકો રોકના.]

અલમાસરહ—[ખુદસે] કયા મહેરઅંગેજકા મહુલ રહે હએ? ઐર ંહો નહર મહુલમે જતતી હએ. અખ કીસ તરહ અંદર જતું? મેરી મુરાદકા જવાહીર ઇતનાં ફરીખ હએ ઐર ઊસકીતો મુઝે ખખરહી નહીં. અગર તીર કર ઇસ નહરમેસે જતુંતો જરૂર મહુલમે પોહચુંગા. પર ઇસ સીપાહીકી નજર હર તરહ ચુકાની ચાહીયે. નહીંતો અગર મેરા ઇરાદા ઇસકો મોઆલુમ હોગાતો ખેચુખ્લા મુઝે ફત્લ કરેગા. ઊસકા ધ્યાન દુસરી જાએ પર લગાંનેકા જુમ્મા બહાદુરકા હએ.

પ્રત્હેસીંગ—કહો બેયા, આખરમે જાંના હએકે થપડ ખાંના હએ?

અલમાસરહ—અગર યાંહાં હમ ખડે રહે જરા રહે નહરકા તમાંશા દેખેતો કયા મુજાકા હએ?

પ્રત્હેસીંગ—અહો ફેર હમાંરા તમાશા હો જાએગા. યાંહાં છીસીકો આંનેકા હુકમ નાંહી હએ. રાનીજી અગર તુમકો યાંહાં દેખેતો જાંનહી લેંગે.

અલમાસરહ—ખુબ હએ, હમ રાજા હએ, અબ જાએંગે.

પ્રત્હેસીંગ—અરે ભૈયા તુતો જાએગા; પર ચહુ ચંડાલ કુચ્છ માંનત નાહી.

અલમાસરહ—મએ ઊસકોબી સમજતા હું. [ખહાદુરકો ખાજુ લેજા કર સમજાનાં] ખહાદુર, હુશીયારીસે કાંમ કર. હમાંરી મુચદ પર આનેકા વફત નજદીક હએ. જો સાંમનેકી નહર મહેરઅંગેજકે મહુલમે જાતી હએ, ઐર મએ યાંહાંસે તીરકર અંદર જાંને ચાહતા હું. તુ દાસ સીપાહીકે માત ખાતં કર, મએ અપનાં કામ ખજાવુંગા. મેરી રાએર હાજરીકા તુ અંદેશા ન કરીયો.

ખહાદુર—અજી હુકમ હો તો કયાંમત તક તુમહારી રાહ યાંહ-
દેખુંગા. જાવ હીમતે મદાં ઐર મદદે ખુદા, ફત્હે કરો. [ખહાદુરકા મક કરના] અરે પર મેહરખાંન, મેરી ચીજ ગમ ગઈ હએ ઊસકા કયા?

[ધધર ઊધર હુંડના]

અલમાસરહ—તો ચલ હુંડ લે ઐર નીકલ જા.

પ્રત્હેસીંગ—કહા ખાધુ, કહા ગમ ગયા?

ખહાદુર—ચીજ ભાઈ, મેરી એક અનમોલ ચીજ કહી પડ ગઈ હએ. યાંહાં ખએઠ કર ગાતોથા ધતેનેમે નીકલ ગઈ.

પ્રત્હેસીંગ—કહાં રખીથી ઐર કહા ચીજ?

ખહાદુર—મેરી પધડીમેથી જા. હાએ! હાએ! અબ કયા કરે? અ ગગ હજાર અશરફી ખરચુંગા તોબી ન મીલેગી.

[ધુંડના ધધર ઊધર]

પ્રત્હેસીંગ—તો ગધે વૈસી ખસ્ત કોઈ પધડીમે રખતા હએ!

ખહાદુર—ભૈયા જરા ધુંડને લગો.

[ખહાદુરકા દરખાનકા હાત પકડકર હુંડનેકે લીધે એક તરફ લે જાંના, મૌકા પા કર અલમાસરહકા હોના રવાનાં.]

બહાદુર—[ખુદસે] ચલો અલભાસરૂડો પાર હુવા [દરખાંડો]
ભાઈ મીલી કયા તુએ, કહેદે નહીં તો મેરી કમખખતી હએ.

પૂત્હેસીંગ—કહાં હએ બૈયા, કછુ દરસ નાંહી પડત.

બહાદુર—ઓ હવામેતો ન ઊડ ગઈ?

પૂત્હેસીંગ—હવામે? વૈસી કહા ચીજ હએ?

બહાદુર—અફસોસ? દોસ્ત મેરી અફલ ગમ ગઈ અફલ. આતે
વફત લેકે આયાયા પર અખ કહીં ગમ ગઈ.

પૂત્હેસીંગ—અફલ! કોઈ માચડી દીવાનાં હએ. કમખખત, અલ
નીકસ. મુએ મુફતમે મહેનત કરવાઈ. નીકસ તોરે ખાપકે ઘરમે કુત્તા
ધુસે તોરા.

[ગુસ્સેમે આંન કર સોટા મારને ચહાનાં, બહાદુરકા
ભાગ જાંના, ઉસકે પીછે દરખાનકા હોના રવાના.]

બાબ દુસરા—પરદા પાંચવા.

બાગ.

[ખાગમે સચેર કરતે હુવે નજર આંનાં અલભાસરૂડો.]

અબીયાત.

અલભાસરૂડ—સનાઓ સીપાસ હએ અએ પરવરદેગાર,
ઊતારા તુને મુઝકો સખતીસે પાર.
સાહેલે ઊમ્મેદ તક પોંહયાયા મુએ,
ઐરંગે મુરાદ પર ખીઠાયા મુએ.
અરે! હએ રહે દારદૌસ યા હએ દરમ!
જમીપે ખડે હએ, યા જન્નતમે હમ!
ખયાખાંન ખુશ રંગ ખીલે હર તરફ,
સરકા હએ લશકર ખડા સફ પ સફ.
સોસન પાંનીમે દેખતી અપનાં મુહ,
ખીયાલ હએ રહે યા ખાખ અલભાસરૂડ.

એ હોળો નહર ઝૌર રહે લાસે હજાર,
અપસ હુટ લેતે હએ દીલકા ફાર.
કહી લાલા અલમાંમમે હએ જડી,
વ નરગીસ કહી હએ ઝુમતી ખડી.
વ મસ્તીમે મુખ્જલ ખાતા હએ ખલ,
કહી ખીલખીલાકે હએ હસ્તા કમલ.
સખા શુવકે પતોમે કરતી હએ નાજ
ગુરશંસ તીરતે હએ નહરોમે ફાજ.

[દુરમે ગાનેકી આવાજકા આના.]

કલયાન—ગાજલ—કુશાએ મુશકીલ વ માલેક આમોર્ગગર—તર્જ.

સહેલીયે—હએ અજમે ચમન તુઝકો અએ શુલકોજાર,

[આવાજકા શુમહો જાના, અલમાંસકા તઆજજુપ હોના.]

અલમાંસકહ—હા! ગાનેકી આવાજ! નગમે શીરીન સરોદ! કયા
હુરોંકા હોતા હએ હાસ ખાગમે શુજર, યા મહેરઅંગેજીકી આમદ હએ હાસ
ચમનમે! કોહોં જાંબું, કીસ દરખતકી પનાંહ હું! આવાજ નજદીક
આતી હએ, કહોં હુપ ખએહું? હા! રહે દરખતકી આલી શાંખમે પોશીદા રહે
તમાંમ તમાંશા દેખું.

[અલમાંસકા દરખત પર ચડ કર હુપ જાના, મહેરઅંગેજી
દીલઆરાંમકા મઅ સહેલીયાં કે સએરે ચમનકો આના.]

મજકુર તર્જ.

સહેલીયે—હએ અજમે ચમન તુઝકો અએ શુલકોજાર.

કદમ ચુમને આહ ખાદે ખહાર—હએ.

સદા વા નહીં આંખેં હએ ખેસખખ,
હએ નરગીસકો શાહદ તેરા હ-તેજાર—હએ.

તેરે રૂપકા જુલજુલ હુવા રંગે શુલ,
હવા સર્વ કદસે તેરે શર્મસાર—હએ.

તેરી ચાલ કયા? એક ભંવ ચાલ હએ,
કે કબકે દરીકોમી આતી હએ આર—હએ.

મેહરઅંગેજી—દીલઆરામ, આજ મુઝે રહે ચમનકારંગ કુચ્છ ઝૈર તરેફકા દીખતા હએ. શુલોકી ખો-ખાસલી ગોયા બદલ ગધ હએ. સખાલી અજબ તરફસે નખરે કરતી જતી હએ. તમામ ખુશ લેહાંન પખેર અપને નએકેસે હુક તોડ તોડકે ગાતે હએ, ઇસકા કયા ખાએસ હોગા બલા ?

દીલઆરામ—ખાનો રહે સખ તુમારી આંખોસે દીખલાઈ દેતા હએ. મુઝેતો યાંહાં કુચ્છ ફેરફાર મોઆલુમ નહીં હોતા. વોહી હએ ચમન, વોહી શુલોકી, વોહી કયારે ઝૈર વોહી હએ પખેર. રહે તુમહે જ્ઞે અજબએખાત નજર આતે હએ, ઊસકા સખબ દુસરા હએ. રહે સખ એક મર્જકે ખાએસસે હએ. ઊસ દર્દકે ઇસ્કે કહેતે હએ. જ્ઞેખનકે ખાહારમે જ્ઞે આતા હએ, ઉ-હો પર રહે ગલખા કરતા હએ. ઇસકા ઇલાજ વ્યસાલ હએ વ્યસાલ, સમઝે ?

મેહરઅંગેજી—દીલઆરામ, તુ જખતો ઇસ મર્જસે પહોત વાફીફ-ગાર હુઈ હએ, જ્ઞે તમામ ઊસકી હફીફતસે માહીર હએ. અખસે જ્ઞનહાર મએ તખીખોંકે ન ખુલવાજોંગી, પર તેરીહી દવા લુંગી.

દીલઆરામ—નહી નહીં, ઇસ મર્જપર કુચ્છ ન હો સકેગા. મએ ફકત ઇલાજ જ્ઞનતી હું, પર વહો કીસીપર આજમાનેકી તાફત મુઝમે નહી હએ. ખીખી સાહેબ, રહે દર્દ કીસી કામીલ તખીખકે સીવા ન શીક્ષા હોગા.

મેહરઅંગેજી—વહો હકીમ ઝૈર ઊસકી દવાએ આપકોહી મુખારક.

દીલઆરામ—મુઝે કુચ્છ હાલજરૂર નહીં હએ; પર આજ અપને અપની તખીઅતકી કએશીયત સુનાનેસે આપ ખીમાર નજર આતે હો. મેરી ખાત સુનો ઝૈર સખ ખીયાલે ખાંમ દીલસે દુર કર, ઇલાજ હુંડનેમે મશગુલ રહો.

મેહરઅંગેજી—તેરી કીર કીર ઝૈર બકવંસે મએ કાએલ હો ગધ હું. જ્ઞે ઝૈર વહો હોજમેસે એક જાંમ ભર પાની લે આ.

દીલઆરામ—આ ખુશી, લૌંડી હાજર હએ; પર વહો મર્જકી ગરમી કુછ પાંનીસે ન નર્મ હોગી. ઇસસેતો દરીયાકોબી આગ લગ ગધ હએ.

મેહરઅંગેજી—દરીયાકો આગ લગી હો તો તુ જ્ઞકે જ્ઞજ, ઝૈર અપને બકનેકોબી આગ લગા.

દીલઆરામ—બસ બસ, રહે સખ નીશાંની ઊસી ખુરે દર્દકી હએ.

[દીલઆરામકા હોજમે પાની લેનેકે લીધે જાંના, ઝૈર ઊસ હોજમે અલમાસરૂહકા અકસ દેખ કર ઘખરાંના.]

મહેરઅંગેજ—કયું દીલઆરાંમ કયા હએ હૈજમે? કયા બિસકોબી આગ લગનેસે તુમહારી જીગલીયાં જલ ગઈયા કયા?

[દીલઆરાંમકા ધખરા કર દોડ આંના.]

દીલઆરાંમ—વહલાહ! પાનો મએં કયા કહું, અરે મરે દીલક ધડકના અપતક નહી ખંધ હોતા. અરે કોઈ જાકે હૈજમે દેખો, રહે તીલે-સ્માંત કીસીને ન દેખા હોગા.

મહેરઅંગેજ—તુને જિસમે કયા દેખા? ખોલતી કયું નહીં?

દીલઆરાંમ—મએં હૈજમે જા કર હાતમે, ખમોજખ તુમહારે ફરમાનેકે—

મહેરઅંગેજ—ખાતકો કીતની લંખી કરતી હએ? ફકત ઇતન કહેકે તુ કીસ ચીજકો દેખ રહ્યો?

દીલઆરાંમ—અજા હૈજમે એક મદદી સુરત નજર આતી હએ.

મહેરઅંગેજ—[હંસકર] વાહ વાહ! ખુખ નસીહત. સારા દીન મદ, મદ, ઝાર ઇશક, આગ, ધૂત, પથર કીયા કરતીચી. દીવાંની રહેતો સખ તેરા ખીયાલ હએ. ઠંડો મર્ગ તુએહુવા હએ ઝાર ઠંડો સુરતખી જિસીકે સખ-ખસે તુએ દીસી.

દીલઆરાંમ—તુમતો હરગેજ ન માનોગી, કીસી ઝારકો બેજો. મેરા આંખકી ફસમ કે મએં ઝુઠ નહીં કહેતી હું.

મહેરઅંગેજ—સોસન તુ હૈજમે દેખ કર આ [સોસનકા જાંના] દીલઆરાંમ તુ યુંહી એક રોજ મર જાએગી.

દીલઆરાંમ—ખેગમ, અખ ખાપર પડેગી.

[સોસનકા જાંના ઝાર અકસ દેખ કર દીલઆરાંમકી તરફ ધખરા કર દોડ આંના.]

મહેરઅંગેજ—સોસન, ખોલ તુને કયા દેખા?

સોસન—[ધખરા કર] વોહી, વોહી સુરત, વોહી ચહેરા જ દીલઆ-મને દેખાયા.

મહેરઅંગેજ—ખડા તાઝખુખીકા માંમલા! રહે કયા બેદ હોગા! મએં ખુદ જા કર દેખું.

[મેહરઅંગેજીકા હોજકે નજદીક જાના, ઐર અકસ
દેખ કર હુએરતમે આના.]

કેસી કુણલ સુરત! આજારે હુસ્નમે કયા ઐસાબી ગોહર હોગા?
ચહે કોઈ ફરીસ્તા તો ન હો!

[મેહરઅંગેજીકા આન કર દીલઆરાંમસે કહેના.]
દીલઆરાંમ, તુ વાંહાં જલકે તાલાશ કરકે ચહે કૌન મર્દ હુએ.

[દીલઆરાંમકા મઅ સઅલીયોંકે દરીયાફત કરનેકો જાના,
મેહરઅંગેજીકા અલમાસરૂકે દાંમે જુલફમે આના.]

ગગલ ભઅરવી—ધરકોમે તેરે કોહે ગમ—તર્જ.

મેહરઅંગેજી—

જુલફોંમે તેરે શલ ખદન, દીલતો ફૂસા, જો હો સો હો,
અખરૂકી તેજ તેગસે, સરખી કરા, જો હો સો હો—જુલફોંમે.

જાન ચલી, જગર જલા, શાખસે બાડે હુએ જોશસે,
ધરકકે તીરકે જખમાંસે, ખુન ખલા, જો હો સો હો—જુલફોંમે.

હાલત હમાંરી ભુલ ગએ, અકુલ ઐર હોશ બાડ ગએ,
હુએમે તેરે બટકે હમ, હોકે ગદા, જો હો સો હો—જુલફોંમે.

કૌન હું ઐર કહાં હું મએ, આઈ કાંહાંસે જતવું કહાં,
કરતી હું મએ કીધર શુજર, ભુલી હું રાહ, જો હો સો હો—જુલફોંમે.

સખત મેરી ખીમારી હુએ, કાંમ નહીં તખીખસે,
મુઝસે મરીજકી કહીં, કીધ ન દવા, જો હો સો હો—જુલફોંમે.

[મેહરઅંગેજીકા સઅર કરતી હુધ અંદર ચલી જાના,
અલમાસરૂકા દીલઆરાંમકો અપને તરફ આતી દેખ
કર દરખતપરસે નીચે બીતર છુપને ચલાના.]

અલમાસરૂ—અખ કીસ તરહસે ચાંહસે જાવું, મુઝે સબોંને
દેખા હુએ. તદખીર પાલાસીકી ખન નહીં આતી. ખસ મએ અપનેકો
દીવાંના ખનાંબી ઐર જો મુઝસે પુછે બીસકો બેસરોપા જવાખ હું, ઐર
સમા દેખ કર ફેર ફરી નહરમેસે ખાહેર નીકલું.

[અલમાસકા છુપને જાના, દીલઆરાંમકા આંન પોંહઅના
ઐર અલમાસકા અપનેકો પાગલ ખનાના.]

દીલઆરાંમ—[પ્રુદસે] કયા જમાંલ આ કમાલ હએ! [અલ-
માસકો] અએ નેક મઈ આપ કાંહાંસે આએ હો? ઝૌર કૌન હો?

અલમાસરહ—[દીવાંને ચાલે કર] આજ ઘરમેસે મએ જતાથા,
ઝૌર ખુબ શેટીયાંકા ખરસાત ખરમ રહાથા. ઇતનેમે જ્ઞે ઠંડ પડને લગી
સો મખ શેટીયાં પીગલ ગઈ.

દીલઆરાંમ—[હઝેરાંન હો કર] શેટીયાં પીટાલ ગએ! યહે કયા
કહેતેહો? અજ મસખરા ન કરે ઝૌર સીધા જવાખ દો કે આપ કાંહાંસે
આએ હો?

અલમાસરહ—આજ જાંઠકો બહો ખકરા ખાંધે પર ઉઠા કર જીડ
ગયા, મએબી જાંસકો પકડનેકો જીઠતાયા, ફેર હવાકા દરવાજા ખંદ હો
ગયા.

સોસન—રહેતો ખડા ખાસા જવાખ દીયા. થું કર ચે હજરત આ
તં જીડતે હએ.

દીલઆરાંમ—અજ સાહેબ, થું તુમ વાહીયાત કયા ખાતે કરતે
હો? મએ પછતી હું જાંસકા જવાખતો દો?

અલમાસરહ—એક રોજ જ્ઞે પતંગ જીડને લગી સો જીડતે જીડતે
હં હં હં [હંસના.]

સોસન—હં, ચે કયા તમાંશા! પતંગ ઉડને લગી! કૌનસી
પતંગ? મીયાંજીતો ખુબ પતંગ ઉડતે હએ.

દીલઆરાંમ—આપકા નાંમ કયા?

અલમાસરહ—[ગમગીન હો કર] કુત્તા ભાગ ગયા.

સોસન—ભાઈ, કુત્તા ભાગ ગયા તો ભાગા ; પર ઉસકે સાત તુમ્હ
રી અફલતો ન ભાગ ગઈ?

દીલઆરાંમ—અએ ખેગાંને મઈ, યાંહાં તુએ કૌન લાયા?

[અલમાસકા સીટી ખજાંના]

સોસન—[પ્રુદસે] અખતો સીટી પર શુમાર હએ. ચહે હોગા કૌન!
[અલમાસકો] ખડેમીયાં તુમ રહેતે હો કીધર?

અલભાસરહ—તેરે મુહ પર નાંક હએ નહીં? ખોલ હં હં 'હં' !
[હંસના.]

સોસન—[ખુદસે] લો નહ પાત કહી. [અલભાસકો] ખડી મેહર-
ખાંની હુધ આપકી. મુઝે આજહી ખપ્પર પડી કે મેરે મુહ પર નાંક હએ.
દીલઆરાંમ—મુઝે કુચ્છ ઇસકા બેદ નહીં મોઆલુમ હોતા, ચલો
શાહગઝદીકે પાસ ઇસકો લે જાએ. [અલભાસકો] સાહેબ હમારે માથ
લુમ આવ.

અલભાસરહ—[દીલઆરાંમકો] લુમકો હુમ હએ હુમ ?

સોસન—[હંસ કર] વાહ વાહ દીલઆરામ ! ખતારી મીયાંજી
પુછતે હએકે તેરી હુમ કહાં હએ ?

દીલઆરાંમ—અજી સાહેબ, ઠઠ્ઠા છોડો ઝૈર સુપકે સાત ચલો.

[અલભાસકા ધુરના, દીલઆરાંમકા પકડકે મેહરઅંગેજકે
નજદીક લે જાને ચહાનાં, મેહરઅંગેજકા દાખેલ હોના.]

સોસન—લો ખાંતુ, ઇન્કો લે આએ. ચહેતો કુચ્છ જવાબબી નહી
હેતા ઝૈર દીવાંનેકે માનીન્દ દોંગ કરતા હએ.

મેહરઅંગેજ—[ખુદસે] હા હા ! કેસા નુરઅફરોજ ચહે મુખગા હ
એ, ઝૈર કેસી છત્તંદ જખીન ! [અલભાસકો] નેકજાદ, ચાહાં તેરા આંના
કીસ તરહ હુવા ?

અલભાસરહ—ધરમે કોઇ નહીં. સખ દુધ પીનેકો આસમાન પર
ગએ.

દીલઆરાંમ—સુન લો જરા ? દુધ પીનેકો આસમાન પર ગએ.
કયા ખાસા જવાબ દીયા !

મેહરઅંગેજ—અએ ફરીસ્તે સુરત, તુ કયા મુખારક નામ રખતા
હએ ?

અલભાસરહ—ફેર ચલતે એક ખરા વીરાંના નજર આયા. વાંહ
દેખી કયા કે એક સુવા ઝૈર ખાગ કુરતી ખેલતે હએ. સુવેને ખાગકો પટક
દીયા ઝૈર ઊસકા એક પર તોડ ગાલા.

સોસન—અપતો કહાંની ચલી. સુવેને ખાગાકા પર તોડા. ચહેલી ખેપ-રકેહી ઉગતા હુએ.

મેહરઅંગેજ—આપકા ખાનદાન કોનસા ? ઝોર તુમ કાંહાંકે ખાશી-દેહો !

અલમાસરહ—મએને દરીયાકો ખહોત સમઅયા, ઠહો આંખે નીકલ કર ચલા ગયા તો મએ કયા કરે ?

મેહરઅંગેજ—[ખુદસે] મએને ઇતિને સવાલ પુછે ઉનમેકા એક-બી જવાબ ન દીયા, અલકે દીવાંની ખાતે કરતા હુએ. શાયદ એ કોઈ દીવાંના હુએ. અરે ! પર એ દીવાંના હો યા સ્યાના. અગર મએ સવાલ પુછનેકાં કસમ ન ખાતી તો ઇસકો મેરા દીલદાર ખનાંતી. ખુદા કરે આખીર એ મેરા હો.

સોસન—સાહેબ, શાહજાદીકો જરા જવાબ તો દો ?

અલમાસરહ—[સોસનકે રૂપસારોંકા હાત લગા કર] તેરે રૂપસાર નરમ હુએ નહીં ?

સોસન—દેખો એ દીવાંના ? કેસી હોશકી ખાતે કરતા હુએ ! નજર ઇસકી રૂપસાર પર ખએહી સો દેખા ?

અએત.

મેહરઅંગેજ—[ખુદસે] એ હુસ્નો જવાંની ઝોર હસપર એ ગમ ? સીતમ હુએ ! સીતમ હુએ ! સીતમ હુએ ! સીતમ !

દીલઆરાંમ—શાહજાદી કેર ઇસકા કયા કરે ? [ખુદસે] શાહજાદીકીબી નજર ઇસપરસે ઉઠતી નહીં. અરે ! એસે જમાલકા કોન ન મુખ્તીલા હો ? ઇસકી મોહખતને મેરે દીલમે શમશેરસેબી ખડા ધાવ કીયા હુએ.

મેહરઅંગેજ—દીલઆરાંમ, ઇસકો હમારે ખાગમે રખના સગ્ગવાર હુએ. [અલમાસકો] અએ ખુશર દીવાંને, તુ યાંહસે કીસી તરફકો ન જા. ચલો સહેલીયાં દેર ખહોત હુધ હુએ ઝોર આફતાબકી ગરમીસે જ ઘખસતા હુએ.

[મેહરઅંગેજકા જાંના, ઉસકે પીછે દીલઆરાંમકા મઅમ અલમાસકે હોનાં રવાંના.]

બાબ દુસરા—પરદા છૂંડા.

કુચા.

[બહાદુરકા જરરીન પોશાક પહેન કર કરરોફરસે દાપેલ હોના.]

બહાદુર—કોઇ પચ્છેછાનતે હો? ચહે ઝાઢાગરી લીખાસમે અપને પુરાં-
ને ફકીફ બહાદુર હએ. અલમાસરહતો મહેલમે જા ખુદા જાને કયા કરતા
હોગા. હમતો યાહાં ઉસકે કપડે પહેન, ઉસીકે જરકો પરચતે હુવે ફીરતે
હએ. કૌન કહે સકેગા, કે ચહે ઠહો બહાદુર હએ કે જો પસે પકકે ઝૌર મુક
કીયાં ખાતે ફીરતાયા. પર સખ, મએ ઇમ લીખાસમે કેસા લગતા હુંગા?
કોઇ મુઝે ખગ અમીર યા ખએપારી સમજતે હોંગે યા નહીં? ઇતનીતે-
પાતરી હએ કે મુઝે કોઇ પચ્છેછાંન ન સકેગા. દુસરાતો કયા, પર ખુદ મેરે
મા ખાપ ન જાન સકેંગે કે મએ ઉનકા અજુજ ખેટા બહાદુર હું. ઠહો સખ
દીલમે કયા સમજતે હોંગે; યુંહીકે બહાદુર કહી મર ગયા, યાતો ભાગ ગયા.
પર કીસકો ખખર હએ કે બહાદુર સાહેબતો ચહે ઝાંકમે ફીરતે હએ? આતે
વકત ખુદે ખાવાજીકી પુરાની પધડી, અમ્માજીકી ખુલાક, ઝૌર ભાઇકે ખુલ્ય
દયાકર લાયાયા, ઇસ્સે ઠહો મુઝે યાદ કરતે હોંગે. હમારી નેકનામીયાંકે બીચે
ખેચારા મોગલ ઝૌર રાંમચંદરતો મરહી ગએ હોંગે. પર મેરી મચ્છાશુક કયાં
કરતી હોગી મેરી મચ્છાશુક? ઠહો હકીમકા ઝૌરત? ઉસકી મેહરખાનીસેતે
મુઝે મોગલકી દો ઝૌ અશરશીયાં મીલી. ચકો ખીતી સો ખીતી. પુરાંની
ખાતેકે યાદ કરના ભલા નહીં. [સામને દેખ કર] ચે કૌન?

[કુતખોદીનકો સાંમનેસે આતા હુવા દેખ બહાદુરકા સોચમે
ખડે રહેના.]

કુતખોદીન—કહેતે હએ કે ચહે માહચીન હએ. બહાદુરકો જા ખ જા
હુંગા, પર કહીં નહીં માલતા. ઠહો નાપાકજાદા માલે તો ઉસ્કે મુશકે ખાંધ
ધરકો લે જાવુંગા. ઉસકા ફરજ મએ કાંહાંસે હું? સારે ફરજદારોં મેરે પીછે
પીછે લગતે હએ. [બહાદુરકો દેખ કર] ચહે કૌન મર્દ હોગા? કોઇ ખગ ઝાઢા-
ગર દીખતા હએ. ઇસ્સે જરા ખાતેતો કફ—

[પચ્છેછાંનના બહાદુરકા કુતખોદીનકો. કુતખોદીનકા બહાદુરકે
નજદીક આંનાં, બહાદુરકા રમાલસે અપનાં મુંહ છુપાંના.]

બહાદુર—ખાપરે ! ચહેતો બલા યાંહાંખી આઈ ! છૂટો હુંડતા હુંડતા હસ જાએ પરમી આયા. અખ કયા કર ? અગર હસકો મોઆલુમ ફોગા કે મએ બહાદુર હું, તો જરૂર મુઝે પકડ લે જાએગા. હસકી માલ મુઝે અચ્છી તરહ મોઆલુમ હએ. ચહે પીગતો મેરે પાસહી આતી હએ. ચહે મુઝે પએછાંનતો ન સકેગા ? પર જરા મુંહ છુપાના બલા હએ.

કુતબોદીન—સલામઅલેકુમ હજરત. [ખુદસે] કપરેતો ખુખ પડેને હએ. કોઈ ખડા આદમી હએ.

બહાદુર—[મુંહ છુપા કર] આલેકુમસસલામ. સાહેબ કુચ્છ હકમ ?

કુતબોદીન—ખંદા આપકા ગુલામ હએ. [ખુદસે] હં, ખીચારેકો દાંતકા દર્દ હએ. [બહાદુરકો] સાહેબ, આપકે દાંત દુખતે હએ શાએદ ? ખડા પેસાખ દર્દ.

બહાદુર—ખડા, હજરત ખડા.

કુતબોદીન—આપ બહોત ખેમએન દીખતે હો ?

બહાદુર—હાંજ બહોત [ખુદસે] જખ ચહે બલાહો તખ ખેમએન નહુ ?

કુતબોદીન—કયા હમેશાં હસી તરહ દર્દ કરતા હએ ?

બહાદુર—નહી, પહેલે હમેશાં દુખતાયા, ફેર કઈ રોજ હુવે ખંધ થા, ફેર આજ દુખના શુર કીયા હએ.

કુતબોદીન—જખતો એકાએક ચહે બલાને ગલખા કીયા હોઆ ?

બહાદુર—હાંજ એકાએક. મુઝેતો ખખરમી નહીં [ખુદસે] મએ કયા જનું કે ખુદા આજ યાંહાં આએગા ?

કુતબોદીન—બહેતરકે ચહે દાંત ગીરા ગલો. ચહે બલાકો રખના અચ્છા નહીં.

બહાદુર—પર નહીં, ચહે નીકલતા નહીં [ખુદસે] તુહીં મરતા નહીં તો મેરી કયા તકસીર.

કુતબોદીન—નહીં નીકલતા ? મએ અબી ગીરા દેતા હું. મએને બહોત લોગોકે દાંત ગીરાએ હએ.

બહાદુર—નહીંજ કુછ ફીક નહીં. ખાલી તુમકો તકલીફ.

કુતબોદીન—નહીં સાહેબ, હસમે કાહેકી તકલીફ ? મએ અબી ખીચ નીકાલું ગા.

બહાદુર—મોઝાફ કીજો, અપ જરા મુઝે ફરાર લગાતા હએ.

કુતબોદીન—ઓ અપ ફરાર હોગા, ઝોર ફેર હદ કરેગા. મુઝે જરા દેખને દો.

[કુતબોદીનકા તાફીદસે રૂમાલ નીકાલ લેના, બહાદુરકા ધ-
ખરા કર મુંહ ફીરા લેના.]

બહાદુર—[પ્રદસે] પાનાં પરાખ. હજરત મેરા મુંહ જરા સુઆ
હએ નહીં?

કુતબોદીન—નહીં, કુચ નહીં. ખલકે મુઝેતો ઉતરા હુવા લગતા હએ.

બહાદુર—જખતો રહે ખલાકે ડરસે, ઝોર કુચ નહીં [પ્રદસે]
અપ રસ્તા લો.

કુતબોદીન—મએ ફસમી ખોલતા હું.

બહાદુર—ખેશુખ્લા, હોગા હજરત [પ્રદસે] ઉસમે કયા શક ?
મુઝે માર કર લહુ કહ મરતખા નીકાલાયા.

કુતબોદીન—મેરી ઝોરતખી ખડી હુરીયાર હએ.

બહાદુર—પ્રદા જતી રખે. સાહેબ આપકો કુચ ફરજંદ હએ ?

કુતબોદીન—હાં, તીન ખેટે હએ. ઉનમે દો ઘરમે હએ. એક
પરાખ નીકલા. ઓ અપ કીધર હએ કુચ મોઆલુમ નહીં. મુઝે મીલેતો
ઉસકાતો હડીયાંહી તોડ ગહું.

બહાદુર—ઓ ખેટ ખડા લક્ગા હોગા.

કુતબોદીન—ખડા નાપાકજાદા. ઉસાકો ફુંડતા મએ યાંહાં
આયા હું.

બહાદુર—મગર શાયદ ઓતો અપ અપની ખદ ચાલેં છોડ સુધર
ગયા હોગા ?

કુતબોદીન—ઓ હરગીજ ન સુધરેગા. ઉસકી તમામ ખોડ મોત
તક રહેગી, ઝોર આખીરશ ઉસકી મોતખી સુલી પરહી હએ. સાહેબ, ને
છોટપનમે ખદખપત રહેતે હએ, ઓ કણખડેપનમે નહીં અપની ચાલ છોડતે.

બહાદુર—નહીં મેહરખાંન, આપ સુકતે હો. વસે ખલોત પરાખ સુ-
ધર ગએ હએ. એક દખલા લો. પહેલે મએ ખી ખડા પરાખ યા.

દુતબોદીન—મેરી કસમ? પર અખતો આપ ખડે આખરુદાર દીખતે હો. પર તુમ મેરે ખેટેકે જીતને હુમ્મે ન હોંગે.

બહાદુર—અજી હુજરત, ઉસકી તમામ આલેં મુઝમે થી.

દુતબોદીન—હોગા. પર તુમ કજી ઉસકે માંનીં-દ કર્જ કરકે ભાગતો ન ગએ હોંગે?

બહાદુર—અલખતા, મએ ભાગખી ગયા થા.

દુતબોદીન—પર ફેરતો તુમને અપની તકસીર કુજીલ કીધ હોગી, ઓર ફેર પીદરકે સાત ગડે હોંગે?

બહાદુર—નહીં, વોહી મુઝે એક રોજ મીલાયા.

દુતબોદીન—હં? તખ તુમને શાયદ અપને શુનાહુકી મોઆશી મંગી હોગી.

બહાદુર—નહીં, નહીં. જુઝેને મુઝે મુતલક નહીં પએછાંના.

દુતબોદીન—ખડી તાઅજજીનીકી ખાત! ખાપ ખેટેકો ન પએછાંને? જુહા અંધા હોગા અંધા. સાહેબ મોઆશી કીન્ત; મગર મેરાતો પાતરી હએ કે વડો ખાપ ખેવકુક થા.

બહાદુર—આપ સચ કહેતે હો. મેરેહી દીલકી ખાત કહી.

દુતબોદીન—ગધા હોગા ગધા, —તૌખા ગાલી દીધ જતી હએ.

બહાદુર—હુમ્મ મુઝકા નહીં. મેરે ખાપકો તુમ આડે જીતની ગાલીયાં દો.

દુતબોદીન—પર હુજરત, જખ તુમહારી ઓર તુમહારે ખાપકી આઈ દો પાપમાંન હુમ્મ, તખ ઉસને તુમકો કયા કહા?

બહાદુર—વડો મએ હુજારી વકત જખ હમારા મીલાપ હોગા તખ કહું ગા. અખતો મુઝે મોઆશી કીન્ત. સલામ અએકુમ હુજરત.

[રવાંના હોના બહાદુરકા.]

દુતબોદીન—અએકુમ સલામ [હંસ કર] હસ જવાંન શખસકા ખાપ કેસા દીવાંના હોગા, અપને ફરજકોખી ન પએછાંના ! તૌખા ! તૌખા !

[જુહુકા રવાંના હોના.]

जाज दूसरा—परदा सातवा.

दालान

[अलभासइलुका सोयमे कीरते हुवे नगर आना.]

अलभासइलु—हजारों सफतीयां सर उठा भये अपनी मुरादको करीब आया हुं. ओहो हीलआरांभ न्ने पड़ेने मेरा अकस देखे पेंदरार लुह-थी, अमृतकभी गलपये धृक्कसे व्यसालकी पवाड़ीश उसके हीलमे लरा लुमे. मुनासीयतो येही लुमे के उसको ऐक सवाल पुछूं और अम्यादअम्यर उसके पुरे करनेमे कमरे कोरीश तंग करूं. उसको यकीन लुमेके भये हीवांना न लु; पलक मेरी ज्ञान पयानेके लीये इकत ज़ादाए अमृत्यार कीछ लुमे. हरयंद ओहो मीननतो अम्यल मेरे लालसे वाकीइ होनेके लीये करती लुमे, पर भयेने उसको अमृतक कुछ जबाप हीलपरीका नही दीया लुमे. [सोमने देख कर] वोही सोमनेसे आती लुमे.

[हीलआरांभका छापेल हो कर अलभासके पजेर पर सर रथनां.]

हीलआरांभ—अये जवान, तु कैसा पेरलुम लुमे के अमृतक मुअपर नामेहरपानी और पेंदरकाररीकी नजरसे देखता लुमे. अरे ओहो हीलआरांभ के न्ने शालुग़ाहो पर आंघ उठाती न थी, ओहो अम्य तेरे कुह-मांपर गीरी लुमे. कुछतो जवाप दे ?

अलभासइलु—हीलआरांभ, मुअ तेरे लालपर रलुम आता लुमे. तु कसम लेके मेरा राण कीसीसे न जाडे.

हीलआरांभ—कसम लुमे मुअको पुदाया करीमकी, के गुनहार तेरा हंसार हजहार न करंगी.

अलभासइलु—अन, के भये ऐक शालुग़ाहो हुं. नाम मेरा अल-भासइलुअपरा लुमे. अगर तुअ मेरी उलकतकी दरकार हो तो कडे के मेहरअगेज अपने तलपगारोंसे क्या सवाल पुछती लुमे ?

हीलआरांभ—मेरे हीलके सुअर, मेहरअगेजका सवाल यह लुमे के “शुल या सनोअर ये कडे” याने शुलने सनोअरसे क्या कीया ? अं हीलपर हीलइपा, कडे तुअ और कीस यीजकी शुअर लुमे ?

અલભાસરહ—મેરા એ તલખ હુએ કે ઇમ સવાલકે જવાબસે હુ મુએ ખાહેર કરે.

દીલઆરાંમ—અગર હુ મુએ નેકામે લાએ, તો મુએ મોઆહુમ હુએ ઉસ્સે તુએ આગાહ કરે.

અલભાસરહ—અએ યાર ગમગોસાર; અગર તેરી મદદગારીસે મફત મેરા હાસીલ હો, ઐર મએ મુશદકો પોહોંચુ તો કુચ તેરી ઇરાદત હુએ ઝરો-ચરમ ખત લાવુંગા, ઐર હરઆન તેરી ઇતાઅત કરેંગા.

દીલઆરાંમ—અએ માંયએ જીન્દગાંની, મએંબી ન જાંનતી હું કે “શુભ પા સનોખર એ કદં”; મગર ઇતના મોઆહુમ હુએ કે મેહરઅંગેજીકે તખતકે નીચે એક હુખ્તી રહેતા હુએ, ઉસને એ માજરા શાહજાદીકે સુનાયા હુએ, ઐર ઠો ગંગી શહેરે વાફાકે યાંહાં ભાગ કર આયા હુએ; પર લાખુમ હુએ તુએકે કે તુબી ફરદ શહેરે વાફાકા કર, નહીંતે કીસી વખતએ એ રાજ તુએ મોઆહુમ ન હોગા.

અલભાસરહ—દીલઆરાંમ, તેરી એ મસલહત નેક હુએ. અજબસકે મએ આજાહી યાંહાંહે ઉસ નહરમેસે તીર કર ખાહેર જાવું. ઐર ફરદ શહેરે વાફાકા કરે.

તમામ હુવા બાબ ફુસરા.

બાબ તીસરા—પરદા પહેલા.

—◆—
 એપડી.

[ખલાફરકા ટહેલતે હુવે નજર આંના.]

બહાદુર—અલભાસરકા અખતક કુચ પતા નહીં. ઠો પીચારા ફરતા તો ન હુવા હો? મએંબી ઉસકી રાહ ઐર એક હકીકત દેખતા હું, નહીં તો પોએ જસ તરહ ઠો નહરકે અંદરસે મહેલમે ગયા, વએસાહી મએંબી દાખેલ હો ઉસકી જુસ્તજુ કરે. ઉસકી ગએર હાજરીમે મુએતો યાંહાં ચમન હુએ. કીસી ચીજકી કોતાઈ નહી હુએ; પર આપેરશ મએં એક નોકર હું.

ઐર અલમાંસરૂફે નમકસે પરવરીય હુવા હું. ઇસ લીયે મુઝસે હો સકે ઇતની ઝેરીય મઝે ને ઉસકે ભલેકે લીયે કીધ ચાહીયે. ચઝો યહેતો સખ હો રહેગા. [સાંમને હંપ કર] યહે સાંમનેસે કીસકી સવારી આતી હયે! ઝોઝો! યહેતો ંહો યહે દહેકાંનીકી ઐરત લાલા હયે. ચઝેતાંન જાને મેરા મુંહ કીસ તરફાકા હયે કે જો દેખતા હયે વંહી આશક હોતા હયે. પહેલેતો મેરા મઆશુક ંહો હકીમકી ઐરત થી ઐર અખ યાંહાં યહે દહેકાંનીકી જોર મેરે સાત નપરે કરતી હયે. [દાપેલ હોના લાંઝાકા] આવ, બીબી લાલા, કાંહાંસે રોનકંખજીય હુવે? તુમહારીતો ચરનબી દીખતી નથી.

લાલા—મઝેં કયા કર, મુવા આહુસ મુઝપરસે એક પૂઝબી આંખેં નહી ઉઠાતા. જીધર જાતી હું ઉધર પીછે પીછે આતા હયે. અખબી મુઝે યાંહાં આને ન દેતાયા, પર ઇસકી ભઝેંસકો કીસીને પકડ કર ખાંધી હયે ઉસકે હુગનેકે લીયે ગયા હયે.

બહાદુર—પર આજતો આપ કંગોઈ ચોડી કર કર લક ઝક હોકં ફીરતી હો?

લાલા—તુમબી ખડે મસપરે હો, મઝેં, તો હમેશાં ચુંહી રહેતી હુ.

બહાદુર—હં? પર લાલા જુહીતો તુઝે પસંદ ન હોગા?

લાલા—ઉમઝે અંગાર લગાવ, ંહોતો હમેશકા લગા હયે. અખ જરા કુરસત હયે ખએઠ ચાર અચ્છી ખાતેં કરો.

બહાદુર—કયા અચ્છી ખાતેં કર, હુચ્છ સીખાવગે? મઝેંતો તુમહારા શાગીર્દ હોને ચહાતા હું.

લાલા—અજ તુમ શાગીર્દ કયું હોગે? તુમતો મેરે હસ્તાદ હો ગિસ્તાદ.

બહાદુર—જો તુમ કહો રો સહી. કહો તુમહે કયા છનાવું?

[ખાહેરસે દહેકાંનીકી આવાજકા આંના.]

દહેકાંની—લાલા લાલા. હો લાલા?

લાલા—ઐયો, ખજાનો આધી! અખ કહાં જાવું, અગર તુમહારે સાત મુઝે દેખાતો મેરી જાંનહી લેગા.

जहादुर—सय, सय, अप कया करें? अरे पर सय छे मेरी पत्नी कयाह छे ओह पड़न कर ओक झेनेमे रुप कर जमेहो. आरुह डसके आउरे जनेके तुम नीकल जहयो.

[जहादुरका लाजाओ अपनी कयाह पड़ना कर ओक झेनेमे छुपांना, एहे दहेकानीका लाजाकी ताजाशमे आंना.]

दहेकानी—सोएण, लाजाओ आपने कही देषा छे? ओहो अह-मततो कही दीपती नही?

जहादुर—सोएण, आप लाजाओ पुछतेहो? ओहो अपनीडी यांदांसि डनकी कोह मुरीयां बु। से गमे, डसको हुंनेके लीये गह छे. अपतो यांदां आते होगे.

दहेकानी—सत दीन मुरीयां, मुरीयां, मुरीयां. यलो सोएण जणतो वरा ओहो आमे तपतक यांदांड़ी अमेहुंगा.

जहादुर—अमेरोछ आपकाडी घर छे. [एहमे] एहे भीयांता सेट गया, अप लाजाओ जगानेकी कुच्छ तजवीज कीह आडीरे.

दहेकानी—सोएण, आप सात दीन यांदां ओकेसे रहते हो, ओ अपको जेगरी नही आनी?

जहादुर—ओकेला? मओतो यांदां ओक दीनभी ओकेला नही रहता. [एहमे] अप हसको कंसिमे कसावुं.

दहेकानी—ओह तुमारे सात जे आयाया, ओहोतो कही दुसरै शङ्करको गया छे. डेर और दोन यांदां छे.

जहादुर—अछ हमारे पमेछानवासेतो एगरीं छे, और लाप्पां यांदां आते छे.

दहेकानी—मओतो आउरेडी अमेक रहता छुं. और अप तक यांदां कीसी जेगाने आदमीओ आते न देषा, डेर ओहो कोलांसि दापेल छते छे?

जहादुर—जिनको दापेल करनेको एगरीछा रस्ते छे. हमदारी हीकमतमे तुम कया जनो?

[घोडा आंनां दहेकानीका जहादुरकी पातोसि.]

દોહાની—હજરત, ખંડા આપકા ફરમાવરદાર હોએ; પર આપને એ રહે પાત કહી ઉસ્સે મએ નેહાયત મુતામ્મલખ હુવા હું, ઇસ વાસ્તે જરખ ખંદેએની માહેર કીજયે.

બહાદુર—[પ્રુદસે] જુહા સડકતે સડકતે નજદીક મડેકેતો આયા હોએ [દોહાનીએ] અજ માહેરતો કરું; પર આપને ંહો પાત કીસીસે કહી ન આહીયે.

દોહાની—ફસમ મુઝએ દીનો ઇમાનકે, કે જીનહાર તુમહારા બેદ પાહેર ન ખોલુંગા.

બહાદુર—સન ડો, મએ એક ખંડા બહુગર હું, ઐર અપને ઇલમકે જોરસે દેવ, પરી, ઐર જીનોએ ફરમાવરદાર કીયે હોએ. હરશેજ ંહો યાંહાં આતે હોએ, ઐર મુઝે રીજતે હોએ સમએ ?

દોહાની—હં હં ! ચહેતો પહોત પારસા કહા; પર હજરત ંહો દેવ તુમએ જરખી પહોત લા દેતે હોંગે ?

બહાદુર—જર પુછતે હો ? આહુંતો સારી ફુ-યાંકા ગંજ લા કર હાજર કરે.

દોહાની—હં ? આપતો ખડે ફીસમતદાર હો. હજરત અપકા વકત ખડા પારીક હોએ. તમામ કુ-ખેએ પાલના ખડા મુશકીલ હોતા હોએ. અગર કમઝીનએ મેહરખાની કરકે કુમ્મલ થોડા પહોત દીલવાવતો જી-દગી બર તુમહારે હકમે દોઆએ ચુગાડુંગા.

બહાદુર—જે, જે, જુ મીયાં આપ રહે કયા ખોલતે હો ? તુમએ મદદ કરનાંતો મુઝએ ફ ? હોએ. ખાએર તુમ જી માંગોગે ંહો મએ દેવાંકા કહે દીલવાઉંગા;— મગર એક પાત હોએ કે પહેલે ઉસ દેવએ તુમને ખુશ કીયા આહીયે

દોહાની—તુમ કહે ંહો નરડોએ ઉસએ મએ રાજી કરુંગા. આહો-તો મેરે તમામ ખકરે ઉસએ દે હું. મેરા ખિત ઉસકે હવાલે કરું. જી માંગે સે હુંગા, પર ઇતની મહેરખાની કરો.

બહાદુર—નહીં, નહીં, ંહો દેવએ કુમ્મલ ન આહીયે. ઉસએ નામક પહોત શૌફ હોએ, અગર આપ જર ઉસકે સામને નાઓગે તો તુમહારા ખેડ પાર.

દહેકાની—મએ નેતો અપની હીમ સાચીમે નાંચ કીયા ન દેખા, પર જપ્તુમ કહેતેકે તપ્તે મુએ હર કીસમસે નાંચના જુર હએ. પર સહેખ ઝડો દેવ કયા સામને આ કર ખડા રહેગા?

બહાદુર—હાં, પર તુમ કુચ્છ દીલમે ડર ન રખીયો. મએ તુમહારી આંખિં પાંધુંગા.

દહેકાની—હાં, એ ખડોત ખુખ હએ; મગર આજ મુએ જુર ગંજ મીલેગા?

બહાદુર—આજકા આજહી ન હો સકેગા. પહેલે દેવકે સાત ખાતે કીધ માલીયે, ફેર થાં રોજમે સમગ્ર કર મએ આપકો કુચ્છ દીલવાઉંગા [આંખિં પાંધ કર] ચડો છુડેમીયાં, અપ નાચના શુર કરો.

[દહેકાનીકા નાંચના, બહાદુરકા લાલાકો કોનેમેસે નીકાલ કર ભાગનેકે કહેના. દહેકાનીકા થક જાના.]

દહેકાની—અરે આપરે અપતો પાંઉં ઉઠાયા નહીં જતા.

બહાદુર—નાંચો મીયા જરસે, નહીંતો ખાજી હાતમે જાએગી.

[દહેકાનીકા ગીર પડનાં, લાલાકા દહેકાનીકો લાતમાર કર ભાગ જના, બહાદુરકા આંખિં ખોલના.]

બહાદુર—[દમસે] યુ બલે આદમી સખ ગમાંયા, જરા નાચતેતો કયા હોતા? દેવ પહેલે ખડોત ખુશ હુવા, પર તુમહારે થકનેસે ખડા ગુસ્સા કર ચલા ગયા.

દહેકાની—મએ કયા કર, મુએ પાંઉંમી નહીં ઉઠા ગયા, પર દેવ કીપર ગયા?

બહાદુર—ઝડોતો તુમકો લાત માર કર ચલા ગયા.

દહેકાની—ઝડો લાત જપતો દેવજીને મારી હોગી? અપ આગે કુચ્છ નદખીર?

બહાદુર—હાલીતો ઝડો ખડોત ખડા હુવા હએ, મએ ઉનકો મનાં કર ફેર ખાત નીકાલુંગા.

[દુરસે લાલાકી આવાજકા આંના.]

લાલા—અજી મીયાંજી, મીયાંજી, હો મીયાંજી.

હોફાની—આયા આયા, હો આયા. સાહેબ અબીતો મએ જતાહું,
પર ફુસરી વફત ન જુલ્યો ?

[જાના હોફાનીકા.]

બહાદુર—[ખુદસે] નીકલ તરે નાનાકો કુત્તા ખાએ. આજ ખુદ-
કો ખુબ નઆયા.

[બહાદુરકા હંસના, અલમાસરહકા દાખેલ હોના.]

અલમાસરહ—વાહ બહાદુર, ચ્હો કયા તમાંશા ?

બહાદુર—[તઆજુબ હોના] ઝો મેરે માલીક ! મેરે સાહેબ ! શુક
મલાહીકે સહી સલામત ઇસકો પીઝે ફીરયા.

અલમાસરહ—જુન બહાદુર, મએ ફકત આજકાહી દીન યાંહાંકા
મહેમાન હું, ફેર સખ્સોતો કુચ હએ.

બહાદુર—કયા સાહેબ એકહી રોજ આપ રહોગે ! જૈસા તુમહારા
હકમ. ખંદા તાબેઅદાર હએ. હુ-યાકે કીનારે તક આપકે હમરાહ
આએગા.

અલમાસરહ—નહી, તુએ મએ યાંહાંહી રખ જાવુંગા. વાંહાં
દોકા કાંમ નહી હએ. ફકત મુઝકોહી જાના મુસ્કીલ હએ, ફેર તેરા
આના કથું હોગા ?

બહાદુર—અલમાસરહખજા, મએને મેરી તમાંમ હોખમે ફકત
તુમારીહી નોકરી કીધ હએ. તુમહારે ફએગો કરમસે મએ ચ્હો ખુશી
શાદમાનીમે રહતા હું, ઝૌર ઇસ વફતમે તુમહારેસે જુદા કથું હો સકું ?

અલમાસરહ—બહાદુર, તુ સચ કહેતા હએ. મુઝે રાહમે તેરી
ખહોત જુર પડંગી; મગર કયા કરે મએ લાચાર હું. મેરે હમરાહ
આના તુએ મહાલ હએ. જુન આફતોમે એક જાંનકી સલામતી હોની
મુસ્કીલ હએ, વાંહાં દો કીસ તરહસે ખચ સકેંગે ? તુએ યાંહાં રખ જાનેમે
મુઝે ઝૌર એક ફાયદા હએ, કે તુ તમાંમ યાંહાંકી ખખરદારી રખેગા.
મહેરઅંગેજીકી આલોસે તુ માહેર હો ખાચદ મેરે યાંહાં આંનેકે મુઝે તમામ
હફીફતોસે વાફેફ કરેગા.—ઇતનાંહી નહી, ખલકે ઝૌર એક કામકી જુખમે-
દારી મએ તુએ સોંપતા હું. મેરી ગઝેર હાજરીમે મેરે વાલીદપર વફત ખ

વકત ખત બેજ કીજ્યો, નહીંતો ઠોડો મુઝે કુસ્તા હુમા જાન કર
અપનેકો આસેખ પોહ્યાએગા. ઝૌર દુસરા કાંમ રહે હએ, કે મએ
હુઝપર હરદમ મેરી તમાંમ હફીકતોંકા આહવાલ લીખ બેજુંગા, ઉસકા
ખુલાસા યાંહાં દીલઆરાંમ નામ એક ઝૌરત આએગી ઉસ્સે કીજ્યો.
ઠોડો મહેરઅંગેજી દાયા હએ ઝૌર મેરી નેકખુ હએ. ઇસ વાસ્તે
કુચબી ઉસ્સે ન છુપાઇયો.

બહાદુર—મગર આપ કીસ તરફ રવાંના હોને મહાતે હો?

અલમાસરહ—મુઝમે વાફાફ નાંમ શહેર હએ વાંહાં મુઝે જાના
હએ. ચલ જલ્દી સફરકી તૈયારી કી ચાહીયે.

બહાદુર—ખહોત ખુખ, ચલીયે મહેરખાંન.

[દોનોકા રવાંના હોનાં.]

બાબ તીસરા—ચરદા દુસરા

મ હ લ.

[શીરકે ચારમે અફસોસ કરતી હુવી દાપલ હોના મહેરઅંગેજીકા.]

સોરઠ—ગજલ—જાલીમ મુઝે કોન ઇસ અએવાંનમે—તર્જ.

મેહેરઅંગેજી—દીલ હીજમે દીલદારકે દીવાંના હો ગયા,
સર અસ્ફુ ચસ્મોંસે ગીરા દુરરદાંના હો ગયા—દીલ.
એખલાસસે ઝૌયાર ઠોડો ખએઠા ન મેરે પાસ,
કુરકતમે ઉરાકે હમકો અખ ગમખાંના હો ગયા—દીલ.
રહે શુલશને દીલકો મેરે બીસને કીયા તારાજ,
શુલબી ગએ મુરઝકે સખ વીરાંનાં હો ગયા—દીલ.
ન હોશયી ઉસમે જરી જખ આયા ઇસ તરફ,
એકખએક કીસી સોહેરસે ફેર રયાંના હો ગયા—દીલ.
ગીલમાંન થા આયા ઉતર, યા થા કોઇ અખતર,
આંના હુવા યાંહાં જીસ કદર, થુંહી જાંનાં હો ગયા—દીલ.
[આના દીલઆરાંમકા, ઝૌર દેના દીલાસા મહેરઅંગેજીકો.]

દીલઆરાંમ—અએ ખુરશીદે હુસ્ન, રહે કયા હએ તેરા હાલ ? જરા અપને આતીશે શોકકી આગ જુલ. કીસકો ખાખર હએ ? શાબદ તેરા દીલદાર તેરે સવાલકેહી જુસ્તજુમે ગયા હો.

મહેરઅંગેજ—ઓ મુઘ મએં ઠહો સવાલકા જવાબ માંગતી. ઐર મુઘ, મએં ઠહો જવાબકે લીયે કુસમકી ખાતી. અફસોસ ! મેરહી કીયે હુવે કાંમોસે આજ મએ હલાક હુઘ. મએં ન જનતીથી કે ધરકુકા જખમ એસા કરી હએ. ખસ મીલા ઉસ ચારકો, નહીંતે રહે જાંન ખીસમીલ કરતી હું.

દીલઆરાંમ—મહેરઅંગેજ, ખસ કર, જુયાદા અપનેકો ન સતા. અરી જેહાંનકે લોગ કયા કહેંગે ઉસકા કુચ્છ ખીયાલ કીયા ?

ઝી-ઝાટી—ગજલ—ગમે દુરીસે જ જલતા—તર્જ.

મહેરઅંગેજ—

હમે જેહાંસે નહીં હએ કાંમ, હમ આશક દીવાંને હએં,
ગએ હો આપ કાંહાં, કર હમસે એસે બહાને હએં—હમે.
હએ ! દીખાકે નએનનકી રસીયાને તલવાર,
તનકે કીને હુકડે, કલીજે માર કટાર,
ખડે ચાંહાં શોકસે હમ અપને રહે સરકો કટાંને હએં—હમે.
જુલ ગએ અખ હમ ધરમ, જુલ ગએ ધમાંન,
પુજત ઠહો ખુરત, લવાં જનકે હએ કમાંન,
હમારેસેતો મસ્તોંકી રહે મસજીદે મએપાંને હએં—હમે.
ભડકત શોચલે પ્રેમકે, રાખ હુવા પદન,
તન મન સારા જલ ચુકા, નએંન પડત અગન,
હુમહારી પહેલુમે જાંની કયા ખીઠાતે ખીઠાંને હએ ?—હમે.
રએંન સારી જગ રહે, પર ન હુવા મીલાપ,
દે ગએથે જો પયન, જુલ ગએ હો આપ,
હુવે તર અસ્કખારીસે રહે હમારે સરાંને હએં—હમે.
ચુજર ગઘ ઘડી ઘડી, ચુજે દીન ઐર સાલ,
અખતક જાલીમ આએ નહીં, કીયા મેરા રહે હાલ,
ખીયાલે ચારમેં અફસોસ ! ચુજર ગએરે જમાને હએં—હમે.

[રવાંના હોના દીલઆરાંમો મહેરઅંગેજકા.]

બાબ તીસરા—પરદા તીસરા.

બયાબાન.

[દાણેલ હોના અલમાસરહુખશકા.]

અલમાસરહુ—મેરી મુસાબતોંકા સાથી, મેરા અરુપે શુલશુ, રાહકી સખતીસે બેનન હુવા. મએ કીસ તરફકો મુંહ ફીરાજો? કએ મનજીસે તએ કરતા હુવા આયા, પર ચહે વીરાંનેકા કહી કીનાંરા મોઆલુમ નહીં હોતા.

[એકાએક એક ખુજેગ પીરમદકા નમુંદ હોના.]

પીરમદ—અએ જવાંન, તુ કોન હએ, ઐર કાંહાંસે આતા હએ?

અલમાસરહુ—અએ રાહખર હફીફી, ચહે મુસાફર ફરદ શેહેરે વાફાફકા રખતા હએ, મગર રાહ નહીં જનતા કે કીસ તરફ હએ ઐર કીસ રાહસે જાંનાં હોગા?

પીરમદ—અએ જવાંન, ચે રાહે બેપાયાંનસે તુ અપનેકો ખાજ રખ. ચહે રાહ ખહોત ખતરનાંક હએ. લાજમ હએ કે ઇસ તરફસે ખીયાલ બીઠા કર તુ ઐર કાંમોંમે મશગુલ હોવે. કીસ વાસ્તે, કે અગર ઊંચ બરબી ઇસ રાહકી તાલાશમે રહેગા, તોબી પતા ન પાએગા.

અલમાસરહુ—અએ હાદી ખુરશીદ નજર, ચહે હોના દુશવાર હએ. મએને અપની કીસ્તીએ જાંન દરીયાએ પારીકે બપરે બિતારી હએ, ફેર આફતકી દાહાશતસે કયું ઘખરાજો? અગર જાંન જાએ તોબી ખરહક હએ, પર ઇસ રાહસે અપનેકો ન ફીરાજોગા.

પીરમદ—અએ મુસાફર, તેરા મફસદ શેહેરે વાફાફકે જાંનેસે કયા હએ, કે જીસ લીયે અપની બોમો જીન્દગાંની અજીજકો ખરખાદ કીયા ચલાતા હએ?

અલમાસરહુ—અએ પીર રોશનજમીર, ચહે કામ નેહાયત મુશ્કીલ હએ, ઐર ખલમ મુશ્કીલ પેશ આઇ હએ. અગર આપકો ઇસ રાહકા કુચ્છ ઠીકાંનાં મોઆલુમ હો, તો માનીંદ ખીજકે રાહતુમાઈ ફરમાઇયે.

પીરમદ—જ્ય તુ રંજે બલા ઊઠાનેકો ધતના ધ-તેગર હએ, તો મએ લાચાર હું. સુન અએ નેકબખત, કે શેહરે વાફાફ ફાફમે હએ. વાંહાં મુકાંમ છ-નાતકા હએ. યાંહાંસે બાહર હુવે પર તુએ હો શહેં મીલેગી. લાજુમ હએ કે રાહ રસ્તમે જાઇયો, હરગીજ રાહ ચપમે જાનેકા ફરદ ન કીજે. અએ મુસાફર અબબી કુચ્છ સમજ, ઐર પીછા ફેર; અગર જાંનાંહી ઠએરાયા હો તો તવક્કલ બ હું જા. બો તુએ મુસ્કીલો આફતસે બચા સહી સલામત મહેલે મુરાદમે પોંહયા બેગા.

[ગાયબ હોના પીરમદકા.]

અબીયાત.

અલમાસરહ—દસ્તે ગુરબતમે પડા હું યા અલ્લાહ, કૌન મુઝકો તુ સીવા દીખલાવે રાહ? ન કોઇ હમદમ ન હમરાહ હએ, લખપે આ પોંહચી જાને નાતવાં હએ. ખારસે સારા બચાબાં હએ ભરા, આબલોંસે હો ગએ મજરહ પા. હર ફદમપે હએ યાંહાં ખેત્રે હજાર, તુ બચાવે તો બગું પરવરદેગાર.

[જાંના અલમાસહરૂખશકા.]

બાબ તીસરા—પરદા ઐયા.

ફીલ્લોકા દરવાજા.

[કંઈ પ્યાદોંકા દરવાજેમેસે સુફતસુ કરતે હુવે દાઢેલ હોના.]

પહેલા—ચપ્હેતો કબસે હુધ ઐર કોઇ દીખતાતો નહી. અબ કેસી તદખીર? કયા ફેર આજબી ચલે જાએ?

દુસરા—ઠએરો, ઠએરો, કાંહાં જાતેહો? કોઇ ન કોઇ શખસ આ પોંહએગા. હમારે બાદશાહકીબી કુચ્છ અજબ ફીસમકી રસ્મ હએ, કે જબ ઈસ શહેરકા ફાજી મર જાતા હએ, તબ ઊસકી જાએપર ઊસકે

ખેટકે બીઠાનેકે બદલ ને શખ્સ કે પડેને ઇમ દરવાજામેસે શહેરમે ઘણીક હોતા હએ જિસકે ફાજી બનાંતા હએ.

પહેલા—જિસકી હમકે કયા પંચાત? કએ ખરસોસે ચહે રીવાજ પાંહાં જાગી હએ. હમારા ખેચારા પહેલા ફાજી બગ ભલા આદમી થા. અબ દેખેંકે ચહે નયા કેસા મીલતા હએ.

દુસરા—ચતો ચતો દરવાજાકે અંદર બ દસ્તુર માચ્છામુલકે જા બ-
ચેહે, ચૌર ને પડેને દરવાજા હોકે જિસકે શાહકે પાસ લે જાએ.

[પ્યાદોંકા અંદર જાકર દરવાજા બંધ કરનાં, બહાદુરકા
આંન કર દરવાજા બંધ કીયા હુવા દેખકર ઘખરાંના.]

બહાદુર—ઓહો! અખતક ફીચોકે દરવાજા બંધ હએ. મુઝે શહેરમે જાં ના હએ, ચૌર ચહે કયા પીગા ખીચમે આછ. દરવાજા હોકું તો સહી, મુઝે દીલઆરામને સુખહો હોતેહી ખોલાયાથા.

[બહાદુરકા દરવાજા હોક કર પુકારનાં, કછ પ્યાદોંકા બાહરે
નીકલા આંના.]

પહેલા—ખડે નસીબ હમારે. ચતો ઇસકો લેકે શાહકે પાસ જાએ.

બહાદુર—[ઘખરા કર] શાહકે પાસ? અજી જાનેહો મીયાં, મુઝે ઘરમે કાંમ હએ ચૌર શાહકે મએ કયા કર?

દુસરા—હજરત, થું ગરમ ન હો જાવ, હમકે હમારે ખાદશાહકા હુકમ હએ.

બહાદુર—ખાદશાહકા હુકમ હો તો જિસકી મુઝે કયા ગરજ? કીસીકે ખાપ દાદાકા હુમ્મલ દેના ખીનાં હએ?

દુસરા—સાહેબે મન, આજ તુમહારા નસીબા ખુલા હએ, ચૌર થું કથું કરતે હો?

બહાદુર—નસીબા ખુલા? અરે ભાઈયો મુઝે નસીબા ખુલનેકી દર-
કાર નહીં હએ, જરા દરવાજા ખોલોતો ખસ હએ.

પહેલા—તુમતો ખડે હટીજે હો. ખાદશાહકે નજદીક આનેમે કયા મુજાફા હએ. ચહેતો કોઈ ખગા ખોલા હએ.

બહાદુર—ખોલા હું ઇસ લીયેતો શહ જીલ તુમહારેસે ભોલોકે જીલા-
વમે આ ગીરા હું [ખુદસે] ચહે પંચી હોગે કૌન!

હુસરા—સહેબ, આજસે તુમ હમારે ફાજી હો.

બહાદુર—અજી મીયાં પાજી, મએં રાજી હુંગા તખ તુમ મુએ ફાજી બનાવમે, યા પકડકર ધક્કે માર ખીચ લે જતે હો?

પહેલા—જનાબ ચહે દેખો. હસ શેહરકા એસા ફાનુન હએ, કે જખ યાંહાકા ફાજી મર જતા હએ, તખ ઉસકી જીયારતકે દીન સુખ્દેકો હમ હસ દરવાજે પર આતે હએ, એર જ શખસ પહેલે દાખીલ હોતા હએ જિસકો લેજ હમારા ફાજી બનાતે હએ.

બહાદુર—વાહજી મીયાં મીઠકુ, શાખાસ ચહેતો ખુશ કહા. જવ મુએ કયા ખચ્યા ખચ્યા સમઝતે હો? તુમારે ફાજીકોમી કયા કહુ, એર તુમકોમી કયા ખોહુ.

હુસરા—ફેર કયા આપ નહીં આતે?

બહાદુર—નહીં ખાવા નહી, સૌ પાર નહીં.

પહેલા—જખતો દોસ્તોં બિઠાવ હનકો.

[સખકા બહાદુરકો ડીઠા લે જત'ના.]

તમામ હુવા બાબ તીસરા.

બાબ ચૌથા—પરદા પહેલા.

—◆—
બાપડી.

—◆—
[લાલાકા ચક્કી પીસતે હુવે નજર આના.]

બાનબાટી—ગરબી—ચોક મએં બરંગી—તર્ફ.

લાલા—ધાંન મએં પીસુંગી, ધાંનમે કંકરા,
પીસતે પીસતે લાલા કરતી હએ નખરા—ધાંન.

બુહુ મેરા મર્દ ગયા હએરે બજારકો,
આએગા ધરમે જખ કરેગા અધડા—ધાંન.

દાહડી ઊસકી પકડ, લગાવુંગી થપડ,
નહીંતા ચુલેમેસે ખીચુંગી લકડા—ધાંન.

લકડા ઝડો લેગાતો, મેલતી હુંગી હાતમે,
મારેગા મુઝમે ગર, બીરકાવુંગી ઠીકરા—ધાંન.

ચલરા લાલા તુ પીમ, ખાતાં કરતી કથુંરી?
સુપકે ચક્કી ચકા, ખાતેં છોડ મતરા—ધાંન.

જલો મેરા કીટકીટ, જલો મેરા ખકવા,
પીમતે પીસ્તે આરા, સારા હમે ખીખજ—ધાંન.

[હુંદુ દહેકાનીકા નાંચતે ઐર હંસતે હુવે આના.]

દહેકાની—લાલા લાલા, હંસ, ખસ હંસ.

લાલા—કયા હમે? ગાંજ ખીજ પીકે આમે હો કયા?

દહેકાની—લાલા નાચ ખસ નાંચ.

લાલા—કયા હમે કયા? કીસીને શરાખ પીલાયા, યા દીવાંને
હમે હો?

દહેકાની—લાલા. ખસ ખુરા હો ઐર નાચ.

લાલા—પર કુચ્છ કહેતો સહી, કયા તુમારે પડોસીકી બએંસ
ખીસ મર ગદા. યા કુચ્છ નક્ષ હુવા?

દહેકાની—નક્ષ પુછતી હમે? દીવાની, હમારે વાંહાં બે મુસાફર
પાલાદુર નામ આયાથા જો હસ શહેરકા ફાજી હુવા હમે.

લાલા—ફાજી હુવા? તુમને ખુદ દેખા?

દહેકાની—તો તો, મેરા આંખાંસે દેખા. અખ ચલ ઊસકે નજ-
દીક નતમે. હમકો ખહોત ધનઆમ દેગા.

લાલા—ચલો મએં અબા મુઝાયાં ઝાંપ કર આતી હું.

[લાલાકા જાના સાત દહેકાનીકે.]

બાબ ચૌથા—પરદા દુસરા.

નંગલ.

[દાણેલ હોના અલમાસરૂકા.]

અલમાસરૂકા—હા! ઇતને થોડે વકતમે કેસે કેસે અનખમેખાન નજર આએ. ખડે નસીખ મેરે કે કલ સુખ્હેકો મએ ઇસ દરખતકે નીચે સોયા, ઐર ઊમ અજ્ઞહેહાકે પંજેસે સીમુર્ગકે ખચ્ચોંકો ખચાયા; છુસે આજ મેરે અહેસાનકા ખદલા દેનેકે લીધે ંહો ખડા નર સીમુર્ગ મુઝે અપની પીઠ પર ખીઠા વાફાફી તરફ લે જાનેકો તૈયાર હુવા હુંએ. અખ ંહો સાતોં તીલસ્તુમી દરીયા ઊસીકી મદદસે પાર કરંગા. ઐર સુખ્હે હોતેહી વાફાફમે ઊતર દરખતે મફસદસે શુલે ઊમ્મેદ ચુંનુંગા. [ઊપર દેખ કર] ઐ! આયા, આયા, મેરા રાહખર આયા.

[એક સીમુર્ગકા આસમાનસે નીચે ઊતર આંના,
અલમાસરૂકા ઊસપર સવાર હોનાં.]

અબીયાત.

અલમાસરૂકા—ખુદાયા યા ખાવીન્દ તુ લા ખર મુરાદ,
ખ ફજ્સો કરમ લે તુ ઇસ રીંદકી દાદ.
ખીઠા તખ્તે મફસદખે પરવરદેગાર,
મેરા પાસખાં હો મુઝે પાર ઊતાર.
યા ખાવીન્દ કર મેહરકી તુ નજર,
કે જાતા હું કરને હવાકી સફર.

[સીમુર્ગકા મઅ અલમાસરૂકાકે આસમાનપર ઊડ જાંના.]

બાબ ચૌથા—પરદા તીસરા.

દીવાંનખાંના.

[ખલાફુરકા ફાજી ખન કર અકડસે આંના.]

ખલાફુર—ફીસમતકા ચક્કર કુચ્છ અજખ તરહસે ફીરતા હએ.
શુ ચંદ રોજમે તરહ તરહકે ફેરફાર મેરી હાલતમે હુવે હએ. પહેલેતો

મેરે વતનમે મઝે એક છુચ્ચા, દગ્ગાખોર, ફર્જદાર, કાનો તક ખદનામીકે કીચડમે ફૂસા હુવા બેહ્યાધકે ગારમે ગોતા મારતાયા. વાંહાસે ફેર છુદા હુવા યૌર એક મંદુકમે ખએઠ આગાકે ઘર તરફ મુસાફરી કીધ. વાંહામી ધતિને પર ખસ ન કરકે શએતાંન ખન કર આગા યૌર ખહમ-નકો ડસ ડપતા બિનકા જર લે લાગા. ફેર વાંહાસે ખેશમીકા પરદા મુલ પર લે અઝમાસરહકે યાંહાં નૌકર રહા. વાંહામી ચુપ ન ખએઠ દહો-ફાંનીકી યૌરતકે સાત દીવાને આસે કર, ઊરાકે મદકો કીમીયેકી લાલચસે આંખે ખાંધ કર નચાયા. યૌર આજ હેખોતો ધસી નસીખકે ખાએસસે ફાળ ખન અદાલતકી કુરસી પર ખએઠ હુકમ ખજાનેકે ખદલ અખ ફર-માતા હું. કોઈ ખએધાને ગે કે ચડે વોહી ખહાદુર હએ, જો પહેલે ધકકે મુક્કીયાં ખાતા ફીરતાયા ? યૌર સખ ચોરોંકા યૌર યૌર છુચ્ચોંકા પીર થા ? નસીખ, નસીખ, તુ કેસે કેસે રંગ યૌર ઢંગ દીખાતા હએ. અખ તો ખએઠ હુકમ કરનેકે સીવા કુચ્છ કાંમ નહીં હએ. દીન ભર પેહી કાશેખાર હએ. ધનસાફ કરનાં તો ખએરસદલાહ ! અરે કોઈ હએ ?

પહેલા—[અંદરસે] આયા જનાખ !

બહાદુર—લાલચખાંન જમાંદારકો છુલા લાવ.

પહેલા—[અંદરસે] અચ્છા ખાવીન્દ

બહાદુર—ચોખદાર ? અજી મીયાં ચોખદાર ?

ચોખદાર—[અંદરસે] કુચ્છ હુકમ સાહેબ ?

બહાદુર—નુખુમીકો જાકે પુછો, કે આજકી સાઅત મુખારક હએ યા નહીં ?

ચોખદાર—[અંદરસે] જો હુકમ.

બહાદુર—અજી દીલાવરખાં ? ઓ દીલાવરખાં ?

દીલાવરખાં—[અંદરસે] આયા મેહુરખાંન, આયા.

બહાદુર—તુમ કયા કરતે હો ?

દીલાવરખાં—[અંદરસે] તલવાર સાફ કરતા હું ખાવીન્દ.

બહાદુર—[હંસ કર] કમખખત ગાંઠ પીતે ખએઠા હોગા. ખએ-જાદખાં ? મીયાં ખએજાદખાં ?

ખએજાદખાં—[અંદરસે] ફાળ સાહેબ.

બહાદુર—મીયાં, જાકે લુખ સો રહો.

બચ્ચેજાદખાં—[અંદરસે] ખડોત ખુબ ખુદાવંદ.

[સખ સુસ્તી આહલોકારોંકા અંદરહીસે સુસ્ત જવાખ સુન કર બહાદુરકા બેઅખત્યાર હંસના.]

બહાદુર—હા હા હા હા. ઇતનોમેસે એકબી નજદીક નહીં આયા. સખ અંદરસેહી જવાખ દેતે હએ. આફરીન હએ હમારે હુકમકે ફરમાને પર, ઝૌર તાહસીન હએ હુકમકે ખજાને પર. વાહ વાહ ! ફેર હમારાં પેટ ખએઠે ખએઠે કચું ન ખડા હો ? [સામને દેખ કર] અરે ફેર ખુદા આયા, દેખે આજ કયા હોતા હએ.

[દાપેલ હોના કુતબોદીનકા, ઝૌર આદાખ ખજાના.]

કુતબોદીન—સલામઅલેકુમ ફજી સાહેબ.

બહાદુર—વઅલેકુમુસ્સલામ. આદયે ખુદુ મીયાં, આજ ખડોત રોજસે મીલાપ હુવા ?

કુતબોદીન—અરે વાહ ! આપહી મુઝે ઉસ રોજ મીલેયે નહીં ? ઝૌર આપહી ઇસ ઇનસાફકી કુરસીપર ખએઠે હો ? સખહાન તેરી કુદરત ખુદાયા ! ફજી સાહેબ, મએં આજ તુમહારે નજદીક એક અર્ફ લાયા હું. ંહો ચહે હએ કે મેરા ખેરા બહાદુર અખતક ઇમ શહેરમે કહીં નહીં મીલતા હએ; પર મેરાતો પાતરી હએ કે ંહો યાંહાહી હએ. ઇસ વાસ્તે આપ અગર અપને સીપાહીચોકે ભેજ જરા ઉસકી તજવીજ કર પકડ મંગવાવતો ખડોતહી ખહેતર હોગા.

બહાદુર—ખાખુશી હજરત, તુમહારી ઝૌર મેરા દોસ્તી ખડોત પરસોંકી હએ, ઇસ લીયે મએં જરૂર તુમહારા કામ ખજાલુંગા.

કુતબોદીન—ખડી કરમખખુશી હોગી આપકી ઇસ ખંદેપર. પર જનાખ, અખ આપને કહાકે, મેરા ઝૌર તુમહારી પહેલાંન ખડોત ખસોંકી હએ ઉસકા બેદ મએં નહી સમઝા.

બહાદુર—હજરત, મએંને આપકો રાસ્તહી કહા હએ. મએં તુમકે ખડોત પરસાસે પએલાંનતા હું, ખલકે આપબી મુઝે છોટપનસે જનતે હો, ઇતનાહી નહીં; પર મેરે પએદા હોનેકે આગેહીસે તુમહારી ઝૌર મેરે પીદરકી દોસ્તી થી.

કુતબોદીન—ચહેરો બડી અનયમ પાત! તુમહારે આપકો મએં તે બંનતાબી નહીં.

બહાદુર—ખએર, એક દીન મએં તુમ દોનોકી મુલાકાત કર ફંગા. ઠોકોતો તુમહારા બંની દોસ્ત હએ.

કુતબોદીન—પર સાહેબ, કયા તુમહારે પીદર તુમસે ફેર માલિયે?

બહાદુર—હ હાં, આજહીં ઉનસે મુલાકાત હુધ.

કુતબોદીન—જખતો ઉનને તુમકો પહેલાંન ગણેસે લગાયા હોગા, કયું કે અખતો તુમ કાજી ખન ગએ હો.

બહાદુર—નાહી, મએં કોન હું ઉમકી ખાખર મેરે વાલીદકો નહીં હએ.

કુતબોદીન—ઠોકો જુદા અંધા હોગા અંધા, કે અપને ફરજદકોબી નહીં પહેલાંના. હા! મેરા બહાદુરબી હસ તરહ અગર સુંધર બતા તો મએં કોસકો અપની આંખાંમે રખતા.

બહાદુર—જુદા ઠોકોબી દીન દીખલાએગા. મએં તુમહારે ફરજદકોબી મીલા ફંગા.

કુતબોદીન—તો સાહેબ, મએં ચાંહાં ફેર કયમ આકો?

બહાદુર—આજસે એક હફતેકે આગમદ આહયો, ફેર મએં તુમહારે બહાદુરકો જોર મેરે આપકો મીલા ફંગા.

કુતબોદીન—જુદા તુમપર હરદમ અપની મોહરકા સાચા રખએ.

બહાદુર—હજરત, આપ પહેસે હસ ગાહરમે રહેતેયે વાંહાં એક હફતમી ગા નહીં?

કુતબોદીન—હાં કાજી સાહેબ, પર ઠોકોતો મર ગયા. ઉમકી તમામ દોહત ગીસીકી જોરતકો મીલી હએ. ઠોકો કીસીસે નેકાહ કરનેકી ઊમ્મેદ રખતી હએ. મેરા બહાદુર જો વાંહાં રહેતા તો મએં ઉસસે શાદી કરતા.

બહાદુર—અગર કીસી સુરતસે હો સકેતો મેરે સાત કુચ્છ ખ્યાહ કરનેકી તજવાજ કરોગે?

કુતબોદીન—ખ સરો મસ્મ. મએં આજહીં ચાંહાંસે રવાંના હોતા હું. ઠોકો અગર સુનેગીકે એક કાજીને મંગા કીયા હએ તો જરૂર

આએગી. મએ એક હફતમે જોસે ચાહાં હે આજોગા; મગર મેરે ખહાદુરકો મીલા દીજયો.

ખહાદુર—તુમ ખેરીક રહો, મએ તુમહારે કામમે ન કુસર કરંગાં.

કુતબોદીન—જખતો મએ રૂપસત હોતા હું. આપકે ખાપકો મેરી હોઆએ કહીયો.

ખહાદુર—જહોનેબી તુમકો હોઆ કહોલાઈ હએ.

કુતબોદીન—સલાંમોઆએકુમ ફાજ સાહેબ.

[જાંના કુતબોદીનકા.]

ખહાદુર—વમએકુમસસલાંમ. ખુબ, આજબી ખુદેને નહીં પએ-
છાનાં. અરે પર અખતો મેરી મચાશુકસે શાદીબી હોગી. મએતો ઇસ
ખુશીસે રહેતા હું;—પર અલમાસરહ તરે ખગએર રહે શાદમાની તમાંમ
જહરસી લગતી હએ. દંખે તુ જલદ આએતો ખુબ હએ, નહીંતો આઈદા
મએ તેરી જુસ્તજુમે નીકહંગા, ઐર ખહાદુરખાન ખીન કુતબોદીનકા
નામ જોહાનમે જવંદાંન તક ફાયમ રખુગા.

[રવાંના હોના ખહાદુરકા.]

જાબ ઐયા—પરદા ઐયા.

મહલ.

[સનોખરશાહકા તખ્તપર ખએદે હુવે નજર આંના,
પરીકા ગાંના ગાકે શાહકો રીજના.]

ઝી-ઝાટી—હુમરો—મોતી મહલકે ખીચરે—તર્ફ.

પરીયાં—સનોખર શાહકે હુજુરરે, નાએ ગાએરી પરીયાં—સનોખર.

શુલકા અંદેશા દીલસે નીકાસો,

રાજજી ન હો રજુરરે, નાએ ગાએરી પરીયાં—સનોખર.

સીના કરો અખ કીનેસે ખાલી,

ખુરસીકા વફત નહીં ફરે, નાએ ગાએરી પરીયાં—સનોખર.

સનોબર—અમ, ખસ કરો પરીથાં. તુમ્હારા સરોદ મુઝે ફરાર દેનેહો
 ખદલ ઝોર જુવાદા ખેકલ કરતા હએ. ચહેરંગો ચગકા પવન મેરે રામકે આવી-
 શકે જોરસે બગકાતા હએ. હા! પહોંચે સભોંમે ખગા, પુર તમકીન, જાણે
 ધજગતમે એકતા પાદશાહ મએં થા, પર અખ સભોંસે કમનસીખ ખેહુર-
 મત ઝોર દર્દમંદ કહેલાતા હુ. ચહે સખ મેરી ખસ્તગીકા સખખ, ઝોરન
 ખદ કીરદાર ઝોરતહી હએ. ઝો શુભ, ખેશર્મ ખેવકા શુભ, ચહે તમામ
 શીત્નેઅંગેજી તેરી હએ. મેરી મહેખખતકા પાદલા તુને ખદકેએલીસે
 દીયા, ઝોર તા હુઅ મેરા નાંમ ખદનામીસે આહુદા કીયા. શુભ, શુભ,
 મએં અપના કીના તુએ લુંગા. ખેશર્મ, તેરે શુનાહોકી નસીહત કરના
 મેરી જીન્દગીકી ફર્જ પુજીગા. [એકાએક એકે દેવકા નમુંદ હોના.]
 કયું કોહય, આજ કયું ચાહાં આયા હએ?

દેવ—અએ શહેનશાહે આલમે જીનો પરી, ફલકખરગાહ સનોબર
 શાહ, આજ ખંદા નહ ખપર લાયા હએ. કીસી તરફસે હમારે મુલકમે
 કોઈ આદમજાદ દાખીલ હુવા હએ.

સનોબર—મેરે શહેરમે આદમજાદકા ગુજર કયું હુવા? તમાંમ
 દાહશતોસે બહો ખચ કીસ તરફ આયા હોગા? જા કોહરા, ઝોર લે આ
 ઉસકો મેરી હુંજુરમે [ગાયખ હોના દેવકા] કૌન હોગા બહો ખશરકે જસને
 ઇતની મખતીયા ચાહાં આનેકે લીયે બિઠાઈ હએ. ઊસકે ચાહાં આનેકી
 કુચ્છ મતલખ હોગી. શાયદ ઊસે મેરી એક મુશદ ખર આએગી, કે બહો
 ખદ ખલક હુખશી જો ચાહાંસે મેરે પન્જેસે ખચકર ભાગા હએ, ઊસકી
 જાંન ઇસ આદમજાદકે હાતસે આએગી.

[દાખેલ હોના દેવકા અલમાસરૂહકો સાત લે કર.]

દેવ—ખુદાવંદે જાંનો માંલ, ગુલાંમ હુકમ ખજ લાયા હએ.

સનોબર—ખેશ હએ, તુ અપને કાંમકો જા. પરીથાં મુઝે
 એકેલા રહેને દો.

[રવાંના હોનાં આદાખ ખજ કર દેવો પરીથાંકા.]

કૌન હએ તુ અએ ખશર, ઝોર કાંહાંસે આયા તુ હસ મુલકમે?
 જલદ જવાખ દે કે જીનોકે શાહનશાહ સનોબરકે રૂપરૂ તુ હસ્તાદા હએ.

[અલમાસકા ચોકના ઝોર જેખસે મોવી નીકાલના.]

અલભાસરૂ—[ખુદસે] સનોબરશાહ! જખતો આપ ખર મુશકે અખ ખડેતર હમે કે ને મોતી મુઝે સીમુર્ગને દીયા હમે ઠોઠા ઇસકો નજ કહે. [શાહકો] જેહાંપનાંહ, યહે કમતર મુસાફર હમે, ઔર રાહ દુર દરજ્જે આપકી નેકનાંમી ઔર ગરીબપરવરીકા આવાજ સુનકે પરવરીશકી ઉમ્મેદસે હુશુરમે હાજર હો કર ઉમ્મેદવાર સરકરાજીકા હમે.

સનોબર—નેકખખત આદમગઝદ, મુઝે તેરે ચેહેરેને જુલાકે તેરે જમાલને અપના આશના કીયા હમે. મએ ને આયદ કએ મુદદતોંકે આદમગઝદકી સુરત દેખી હમે.

[અલભાસકા હોજાતુ હો કર શાહકો મોતી નજ કરનાં] હા! કેસા આપદાર મોતી! યહે મુરવારીદ બેખલા, કે તમામ પાદશાહત જસકી કીમત હમે, ઔર ને ખડે ખડે પાદશાહોંકી મએસ્મગ નહીં, ઠોઠા અએ અજગજ તુ કાહાસે લાયા?

અલભાસરૂ—શાહ સરકરાજ, ખંદા તેબરતકા કાંમ કરતા હમે, ઔર યેસે ખાહોનસે દાંને કમતરકે પાસ થે; મગર ઠોઠા તમામ રાહમે જંગીઓંને લુટ લીયે હમે, ઔર ફકત એક રહે ગયા હમે.

સનોબર—અએ આદમગઝદ, ચાહેસો તુ ઇમકે પદસેમે માંગ. કમમ હજરત જુલએમાનકી મુઝકે, કે તુ ને ચાહેગા સો મએ તુઝે હુંગા.

અલભાસરૂ—[ખુદસે] એસા વકત ફેર ન હાત આએગા. [શાહકો] અએ દુરરએ સલતનત, અગર મેરી જાનંખખશી હો તો મઆશી અલ જમીર ખયાંન કરે.

સનોબર—જ તેરી જાનંખખશી.

અલભાસરૂ—અએ જેહાંપનાંહ, મએને કીસીકી જખાંનીસે સુના હમે કે, “જુલ પા સનોબર ચે કહે” ઉસી દીનસે ઇમ આહવાલકે દરીયાફત કરનેકે લીયે ખહોતસી ખગખીયાં ઔર મુમીખતે ખીચતા હુવા માંહાં તક આ પોંહયા હું. ઔર હુશુર પુર નુરકે દીદારસે કામચાખ અખ ઉમ્મેદવાર હું, કે જીસકી હકીકતસે ઇસ મુસાફરકો સરકરાજી કરમાધયે.

સનોબર—[ગુસ્સેમે] હા! અબીહી તેય તન મરસે જુદા કરતા; પર લામાર હું. કયુંકે હુકમ જાનંખખશીકા દે સુકા હું. નીકલ અએ આદમગઝદ તુને ફેર મુઝે ગમમે ખીરફતાર કીયા. કીસ લીયે જુલકા નામ

મેરે રૂપર જીવ્યાન પર લાયા? મુનાસીબ હએ તુઝકોકે ઇસ ખીયાલ મહાલસે બાજ રહે. કીસ વાસ્તે કે ચહે રાજેમખદી કબીલ કહેનેકે નહીં.

અલમાસઝહ—અગર નવાજીય ઝૌર કરમે ખાદશાહી મુઝ મુસાફર પર હએ, તો ઇરશાદ કરના ઇસ હકીકતકા લાજીમ હએ. કીસ વાસ્તેકે ખુદ જેહાંપનાહ હકમ કર ચુકે હએ, કે જો કુચ્છ ઇરાદા રખતા હુ અર્ગ કરે.

સનોબર—અફસોસ! મએ નાચાર હું. અપની કસમકો તોડ નહીં સકતા. અમ ચહે ઇસરાયે નેહાંકો અયાં કરને સીવા ઝૌર ચારા નહીં હએ. પર અએ મુનાફર, તુ પહેલે મેરે સાત ચહે એફસાર કર, કે જમ મેરા આદવાલ તમામ કમાલ ચુન ચુકે, તમ મએ તેરા સર તનસે જુદા કરે.

અલમાસઝહ—જેહાંપનાહ, ચહેમી મુઝકો ખજાનોદીત કુખીલ હએ.

સનોબર—અફસોસ! અએ જવાન તુ કેસા હટીયા હએ.

[તાલી ખજાના શાહ નેકકારકા, દાપેલ જોના એક આહલેકારકા.]
બેહો કુત્તા કે જરાકે ગલેમે તોકે મુરસા પડી હએ, બેહો લા કર હાજર કરો. ઝૌર બેહો ખદકાર મકકારકો, ઝૌર બેહો તસ્તકોમી લાખીયો.

[જના આહલેકારકા આદામ ખજત કર.]

ચુન અએ આદમજાદ, કે ઇસ રાજે પીનહાંયે કોઇ માફેર નહીં હએ. તુમી મહેરમે ઇસરાય ન જોતા; પર મેરા કસમકે લીધે કહેનેકી ફર્જ હએ.

અલમાસઝહ—જેહાંપનાહકી નવાજીયસે ખંદા નેહાયત સરફરાજ હુવા હએ.

[ખીદમતગારકા એક હમ્શીકા કચા હુવા સરકો એક તસ્તમે રખકર સાત ચુતો કુત્તેકે દાપેલ જોના.]

સનોબર—અએ જવાન આદમજાદ, ચહે તમામ તમાશા તુને દેખા. અમ મુનાસીબ હએ કે સર તેરા તનસે જુદા કરે.

અલમાસઝહ—ખુદાવંદ, આપકી મહેરબાનીસે ચહે તમાશા દેખને તો આયા, મગર હકીકતો હાલસે વાકીફ ન હું. હમ્મેદ હએ કે મુઝે તમામ માંજરેસ વાકીફ કરોગે.

સનોબર—અએ રશીકું છું, એ યૌરત ને જુજીરોંસે ખંધી હુધ
હએ, ઇસકા નામ શલ હએ, યૌર મેરા નામ સનોબર હએ. એ નાજનીન
મેરી રાંનીથી. મએ ને ઇસકો જુજીરોં મુસ્તીખત સાહે કર મીલાધથી. યૌર
ખડી મહેપખતસે ઇસકો મએ રખતાયા; પર એ નાખકાર ફાહ્યા, હરરોજ
મુઝે ખેલોશીકી શરાખ પીલા મેરે મહેલસે કએ કોસોં પર હુખશીયોં
રહેતેયે ઉનકે સાત હર શખમે અએરો અશરતમે શામીલ હોતીથી. એક
દીન મએ આહીસ્તાસે ઉસકે પીછે ગયા, યૌર કયા દેખતાહું કે એ ફોશા
ઉન જંગીઓંકે સાત તુર્બો મજામે મશગુલ હએ! હરા હાલતકે દેખતેહી
મારે ગુસ્સેકે મેરા કલીબ ફકને લગા. ઉસ વકત સાત મેરે એ વફાદાર
ફુત્તાયા. મેરી આંખોંસે શોચસે નીકલને લગે;—ખેતાખ હો કર ઉસ મજમ-
એ ખેતમીજામે ચલા ગયા. જંગીયાને મુઝે દેખતેહી માની દ પીલજા-
મજરસીઆલક મુઝે ઘેર લીયા. ઉનસે જપરદસ્તોંકા પીયાલ દીલમે મુતલક
ન લા, મએ ઉનસે લડનેમે મશગુલ હુવા. જળ ઉન ખદકારોંને દેખા
કે મેરે રૂખરે ઉનકા કુચ્છ નહીં હો સકતા તખ ભાગને લગે. એ હુખશી, કે
જાસકા સર કાઠા હુવા ઇસ તસ્તમે હએ, મેરે હાથ ગીરફતાર હુવા. મએ
ચાહતાયા કે ઉસે ખાંધ કર મુકએદ કર હું. ઉસ અએમે એ આફતેજાન
ચલ, ને વહીં ખડીથી, પીછેસે દોડ કર આધ યૌર ઇસ મેરેસે ધક્કા મુઝે
એક દીયા, કે મએ જમીનપર ગીર પડા. ઉસ વકત એ જંગી ફાણ પા
કર મેરે સીનેપે ચડુ ખએદા, યૌર ઇસ ખેલ્યાને મુઝે ઝટ અપની કમરસે
પુંજર નીકાલ મેરે ફલકે વાસ્તે હુખશીકા દીધ, યૌર મારનેકા ઇશારા કીયા.
ઉસ વકત મએ અપની જાંઘસે લાત ધા ખએદા યૌર મુશકીલકુશાએ
હકીકીકી દરગાહમે પનાહ લાયા. જંગીને આહાકે પુંજર મેરે ગલેપર
ચલાએ, યૌર એકહી જખમસે મેરા કાંમ તમામ કરે. નાગાહ ઇસ સગ
વફાદારને પીછેસે પકડ કર ઉસ જંગીકો નાખુનસે મજરફ કીયા. મએ ને
ફાણ પા કર જંગીકો નીચે ગીનાયા, યૌર જુજીરોંસે જફરકર ચલકોની
ઉસકે સાત મુકએદ કીધ. ચાર જંગી યૌર ને મેરી દાહશનસે ભાગેયે ઉન-
મેસેબી તીન મેરે હાથ ગીરફતાર હુવે; પર એક હુખશી ભાગ કર મુસશા-
લકી ખેટી ને મેહરઅંગેજ નામ રખતી હએ ઉસકી પનાહ લીધ હએ.
ઉસ નાજનીનને ઠોઠો ખદખખત મરદુદકો અપને તખતકે નીચે હુપા રખ્યા
હએ. અએ મુસાફર, અખ તમામ આહવાલ ચલકા છુટકો કહે સુનાયા.
અખ તુભી અપને અહદકો ખબ લા.

અલભાંસરહુ—મેરે કલ્લ પર હુજુરકા હરાદા મુસમમ હએ, ઝૌર મએબી અપને એકરાર પર કાયમ હુ. મગર અખતકે તમામ કએ-શીયત જાહીર ન હુઈ, કે ઠો જંગી બાગ કર મેહરઅંગેજકે પાસ કીસ કાંમકે વાસ્તે ગયા હએ, ઝૌર ઉસકો મેહરઅંગેજને કીમ લીધે અપને તખ્તકે નીચે છુપાયા હએ? પડેયે મુઝકો હસ માજરેસે વાફીફ કીજયે, પીછે શૈકસે કલ્લ કીજયે.

સનોખર—મએ હસસે મુનલક વાફીફ નહી હું. અએ નેકખખત જવાન, તુને કીસ હીકમત ઝૌર ચાલાકીસે અપની જાન ખચાઈ. અખ મએને તુઝે તેરા જાન ખખગી હએ. પર પડેયે તુ મેરા એક કામ કરનેદા ફાલ દે, ઝૌર ખાફદ અજ યાહાંસે અપને વતનકો રવાને હો.

અલભાંસરહુ—અએ શહેનશાહે ગેતીખનાહ, મએ આપકા ફરમા-ખરદાર હું. જો ચાહાંસે ફરમાવ, ચરમોસે ખજ લાવુંગા.

સનોખર—શુન અએ નેકનીયત, કે ઠો હુમ્શી જો મેહરઅંગેજકે તખ્તકે નીચે છુપા હએ, ઠો તુ મેરે હુવાસે કર દે. તાકે મએ અપના કીનાં ઉસપર હું, ઝૌર ફરાર પાવું.

અલભાંસરહુ—ચહે જુમ્મા મેરા હએ. યાહાંસે જતેહી મએ હર હરનએ ઉસ નાપાકકો કલ્લ કરુંગા.

સનોખર—નહી, નહી, ઉસકો જતાહી તુ મેરે પાસ ભેજ દે. ચહે સે મેરા ખજર નેરે પાસ રખાયો. જસ વકત હસકો તુ મ્યાનસે ખાહેર નીકાલેગા, મેરા જન આ રખર ખગા હોગા. ઉસકે હુવાસે ઉસ જંગીકો કરાયો.

[સનોખરકા અલભાંસકો ખંજર દેના.]

અલભાંસરહુ—ખ જાનો દીલ અએ દુરરએ સલતનત. તેરા ચહે કામ ખજાના મએ અપની ફાઈ ખુજુંગા, ઝૌર જનહાર ચહે પુરા કીધે ખરાએર ફરાર ન પાવુંગા. ચાહ સરફરાજ, અખ મુઝે રખસત ફરમાઈયે, તાકે ફરદ અપને વતનકા કર્ક ઝૌર તેરા કાંમ પુરા કરનેમે કમર ખાંધું.

સનોખર—અએ દાનેશમંદ આદમખાદ, છતની જહ્દી ન કર. મેરા ચહે આજુ હએ કે તુ ચંદ રોજ મેરા મહેમાન રહે.

અલભાંસરહુ—ખા શૈક કુણલ હએ મુઝકો.

સનોબર—મલ મેરે હમચહ, મજલીસે અગ્ગેશ આરાસ્તા કીઈ હુએ હસમે મરાગુલ હો.

[રવાના હોના અલમાંસે સનોપરકા.]

બાબ યૌથા—પરદા પાંચવા.

બાગ.

[તખ્ત પર ખચેડી હુવી નગર આંના મહેરઅંગેગરકા ગમ-
મીન હો કર.]

બીનબાટી—ગજલ—દીલ અગર માંગોગે તુમ—તર્ફ.

મોહરઅંગેજ—

કુરકતમે તેરે ખોવંગે હમ સમો ફરાર, કખતક અગ્ગે યાર?
વસ્લકે તેરે રહેગે હમ યાંહાં ઇતેગર, કખતક અગ્ગે યાર?—કુરકતમે.
કયું નહીં તેરા દીખાતા જલવા હમે અગ્ગે દીલપત્તર?
કરેંગે શે રોકે ગમ અપના ઇજહાર, કખતક અગ્ગે યાર?—કુરકતમે.
સખસુલાં હુએ શોરદા યું, કે ખાગખાં આયા નાદી,
મુરઅગ્ગેગા હીજમે મેરા બેખનકા ખાહાર, કખતક અગ્ગે યાર?—કુરકતમે.
તુને આંખેં સુરાકે દીધ મોહખતકી તેરા ભરકે બાંમ,
ધરકકી તેરે રહેગી હમકે રહે ખુમાર, કખતક અગ્ગે યાર?—કુરકતમે.

[આંના દીલઆરામકા ખુશ હો કર.]

દીલઆરામ—ઊરો ઊરો ખાતુન, ઝોર સીંગદા શુકદા ખબ લાવ,
કે અંવાયા હુવા જવાહીર ફેર મીલા હુએ.

મોહરઅંગેજ—દીલઆરામ, રહે કયા શોર હુએ? કયુંરી દીવાંને
આલો કયા કરતી હુએ? કૌનસા જવાહીર મીલા, કુચ્છ ખવાખતો ન દેખા?

દીલઆરામ—હાં, હાં, ખવાખબી દેખા, ઝોર સચખુચકાબી
દેખા. મસો ઊરો સોલા સીંગાર કરો, ખચેકે કયા રહે હો? બોલો બે યાંહાં
દીવાંના આયાયા, અખ બોલો સ્યાંના હુવા હુએ, ઝોર આપકે સવાલકા
જવાબ દેનેકે લીધે યાંહાં આયા હુએ.

મેહરઅંગેજ—દીલઆરાંમ, કયા રાસ્ત કહેતી હએ? અરે રહે દીલકી ખુશીકા મએ કયા ખયાંન કરે. મારે શાદમાનીકે શાદી મર્મ હોતી હું. દાણેલ કર ઊસકો.

[દાણેલ હોના અલમાંસો કેમુસશાહકા મઆ યોખદારકે.]

કેમુસશાહ—મેહરઅંગેજ, આજ રહે જવાંન તેરે સવાલકા જવાબ લાયા હએ.

મેહરઅંગેજ—અહજ પીદર, અગર રહે મેરી શર્ત ખળ લાએગા તો મએ ખ મોજખ એકસારકે મેરી શોહરીમે કુણલ કરંગી.

અલમાંસકા—જખતો કોણ કે આપકા કયા સવાલ હએ?

મેહરઅંગેજ—“શુભ આ સનોખર એ કદ” યાને શુભને સનોખરકે સાત કયા કીયા? ઊસકી મુઝે કુએટીયત આહીયે?

અલમાંસકા—અએ મેહરઅંગેજ: ન્તે કુચ્છ કે શુભને કીયા ઊસકા નતીજ ખ ખુખી પાયા હએ. કયા તુખી ઊસકે માનીંદ પરોમાન હોયી?

મેહરઅંગેજ—[ખુદશો] રહતો મેરે રાજ નેહાંસે વાફીક હએ. [અલમાંસકો] અએ શાહમહે, જખ તુ સર ખ સર આહવાલ ઊસકા હર્ફ ખ હર્ફ ખયાંન કરેગા, તખ મએ ખાવર કરંગીકેતુ સચ કહેતાહએ યા નહીં?

અલમાંસકા—જખતો હુશીયાર હો ઐર ખખરદારીસે ધયાંન ધર; પર અએ મહેકા, જખકે મએ તેરે સવાલકા જવાબ હુંગા ઊસ વકત મેરી હાખતેયાર હએ, ન્તે આહુંગા સો કરંગા.

મેહરઅંગેજ—હાસ પર ખા ખુશી મએ રાજ હું.

કેમુસશાહ—ઐર મએ નેખી રહે મનજર કર કીયા હએ.

અલમાંસકા—અએ નેકખખતો, હફીકત હાસ સવાલકી અખતક માનીંદ પરદ એ ફલકકે કીસીપર જાહીર નહીં હુષ. મગર અખ મએ ઊસકા ખયાન કરતા હું. પહેલે અએ મહેકા મુઝે કહીયેકે રહે હફીકત આપને કોણસે હની કે જસકે લીયે નાહક ખુદાકે ખંદોકે હલાક કરતી હએ? મેહરઅંગેજ, મએ હફીકતસે શુભ ઐર સનોખરકે ખુખ માહીર હું, મગર રાસ્તી ઊસકી તુઝકો કયું કર મોઆવુમ હો? લાજમ હએકે આપને હસ્તે ંહો આહવાલ સુના હએ ઊસ શખસકે હાજર કીજયે, કે મેરી હુસ્તી મે કલાંમ પર શાહદત દે.

મેહરઅંગેજી—મએને કીસી મુસાફરસે રહે. ફીરસા સમાચત કીયાથા, અખ જીસકો કાંહાસે લાવું જો હાજર કરે.

અલમાસરહ—હએક હએ તેરી નાંદાની પર. અગર મએ જોસ મુસાફરકો હાજર કરે તો કયા હોવે?

મેહરઅંગેજી—અજમે પેહતર. આપ મુખાર હો. ખુલાવ જોમ મુસાફરકો.

અલમાસરહ—અએ શાહ જેહાંપનાંહ, ખેઅદબી મોઆફ હએ.

[અલમાસકા તાલી ખજાના, એક દેવકા નમુંદ હોના.]

અએ ખવાસ, હસ તખતકો યાંહાંસે ઉઠાવ.

[દેવકા તખતકો હટાના, નીચેન ઉસકે એક ગંગીકા નીકલ આંના.]

અલમાસરહ—અખ કર લે તેરી ખાતરી.

[શર્મસાર હો જાના મેહરઅંગેજીકા.]

મેહરઅંગેજી—ખાંદી હું તેરી ચેહી હએ જવાખ.

કેમુસશાહ—અએ જવાન, આફરીન તેરા દીલાવરા એ ર ખલાહુરી પર. આજ તુને મેહરઅંગેજીકી ગુફીકા ફીરસા જતા હએ.

દીલઆરાંમ—[હો જાંતુ હો કર] ઝોર ખ મોજબ તેરે એફસારકે મએબી તેરી હો ચુકી હું.

અલમાસરહ—દીલઆરાંમ, મએ તુમ દોનોકો અમનો અમાંમે રખંગા; પર પહેલે મુઝે સનોખરશાહકા કાંમ ખબયા આહીયે.

[અલમાસકા મ્યાંસે ખજર ખાહેર નીકાલના, એક દેવકા નમુંદ હો કર ગંગીકો પકડ કર લે જાના.]

અએ ખાદશાહ આલી મુંકામ, રહે હુશીકે લાયક ચેહી સજા હએ. ઉસને જો ચુનાહ ચલકે સાત કીયાથા ઉસકે હવખમે શનોખરશાહને ઉસકો રહે નસીહત કીઈ હએ.

કેમુસશાહ—[ચોખદારકો] સારે શહરમે ખુશીકી મનાદી ફીરવાવ, ઝોર ફાજીકો જલાવ. અએ નેકનામ દીલાવર જવાન, તુ મુઝે તેરે નામો ખાનદાંસે વાફીફ કર.

[ચોખદારકા રવાંના હોના આદાખ ખબ કર.]

અલભાસરહ—જેહાંપનાહ, ખંદેકા નામ અલભાસરહ પાસે હોયે.
મેરા વાલીદ શમશાદ લખાવપોય હોયે.

કેમુસશાહ—કૌન? શમશાદ લખાવપોયકા તુ ફરજદ! મગરીખકે વાલીકા શાહુગદા? આહો કીતની ખુશખબતી. બહેતો મેરા છોટપનસે આરાનાવ હોયે. અલભાસરહ, બહે જતા હોયે, થોડે દીન હુવે હસને મેરી તન્ક એક ફાનીદકો તેરી પાપર પુછનેકે લીયે બેબયા. મએ આજહી હમ પર રૂકકા તેરી સલામતીકા લીખુંગા.

અલભાસરહ—શુક દાદગર, જખતો આજ સમોસે મએ કીસમત દાર હું અરે પર મેરા ખાહુર કાહું હો.

[દોષેલ હોના ચોખદારકા.]

ચોખદાર--શાહ મરફરાજ ફજી માણેખ આએ હોયે.

કેમુસશાહ—દાખીલ કરો હામકો.

[ચોખદારકા ફજીકો ઇસતેફખાલ જાના, ફજીકા ખડે ઝાંહક
ઝૈર અકડસે આના, અલમાનગા ખાહુરકો પહેછાંનના.]

અલભાસરહ—કૌન ખાહુર!

ખાહુર [દો જાનુ હો કર] ઓ મેરા માલીક! મેરા સાહેબ!

અલભાસરહ—વાહ! ખાહુર ફજી તો ખુખ ખના હોયે.

ખાહુર—હો સમ તુમહારે તવજજોયે હોયે. [દીલઆરામો મેહ-
રખ ગેજકો દેખકર] અરે પર ગડે કયા! ફકત એકહી મદ ઝોર દો ઝોરતે!
મુઝેતો યાંહાં શાદી કરનેકે લીયે છુઝવાયાયા.

[ખાહુરસે કુતખોદીનકા આવાજકા આના.]

કુતખોદીન—નહી, નહીં, મહેલ હો, યા મહેલકા ખાવા હો. ગોસા
ખીસા મએ કીસીકા પહેછાનતા નહીં. તુમહારે ફજીસે મુઝેતો કાંમ હોયે.

કેમુસશાહ—આને દો, આને દો. કૌન હોયે! [કુતખોદીનકા
આના ઝૈર આદામ ખજાના.]

કુતખોદીન—જેહાંપનાહ, મેરા કામ ફજી સાહેબસે હોયે.
[ફજીકો] મેહરખાન ફજી સાહેબ, મએ બહે હકીમકી ઝૈરતકો લાયા
હુ. બહેતો છુનતેહી કહેને લગી, કે મએ જરૂર તુમહારે સાત શાદી કરંગી.

ખાહુર—તો ખડે મીયાં જીનકો અંદર હો આવ.

કુતબોદીન—જનામ, મએં તો લાતામ, પર સીપાહીએને અટ-
કાયા. અમી લાતા હું.

[કુતબોદીનકા જાના.]

અલભાસરફ—પહાદુર, એ કયા ફેર નયા શીતના તુને જગાય
હએ? એ પહુ કોન ?

બહાદુર—નેકવર શાહજાદે, એ પહુ મેસ ખાપ હએ; મગર મેરા
સુરત જરા ખલ ગઈ હએ ઇસ લીયે પહેલાંન સકતા નહીં. મએંને
ઇસકો મેરા મત્માશુકો યાહાં લાનેકો ભેળ થા. અગર હુકમ હો તો
મએંબી શાદી—

કેસુસશાહ—હુકમકી ખાત નહીં ફાજી, આજ શાદી ઐર ખુશહાલી
હએ, ઇસ વારતે તુબી યાંહી નેકાહ કર લે.

[ઘાઝેલ હોના કુતબોદીનો જોહરાકા.]

કુતબોદીન—એ દેખો ખીખી સાહેબ, એ તુમારા પાર્વીન્દ ફાજી
સાહેબ હએ.

[જોહરાકા પહાદુરકો દેખકર તત્પ્રાજ્ઞુપ હોના.]

જોહરા—કોન? મેરા પહાદુર! [હોનોકા ખગલગીર હોના.]

બહાદુર—હાં, વોહી પહાદુર, જીસકો આપને મુવા સમઝ સ હુકમે
ખ ધ કીયાયા સમઝે ?

કુતબોદીન—પહાદુર! કોનઆ પહાદુર?

બહાદુર—વોહી, જો આપકા ખેટા થા.

[કુતબોદીનકા પહાદુરકો ગલે લગાંના.]

કુતબોદીન—યા ખુદા! મેરા ખેટા પહાદુર ફાજી હુવા?

[લાલાઓ દાહેકાનીકા ઘાઝેલ હોના.]

દહેકાની—સલામઅમેકુમ ફાજી સાહેબ, આપકો ખંદા મુખારક-
ખાદી દેનેકે લીયે આયા હએ.

બહાદુર—મુઝપ ખડા એહેસાંન હુવા હએ. ખીખી લાલા, આપ
ખુશ તો હો?

લાલા—સખ કુચ ખમેરીપત હએ. મેરે તમામ મુર્ગીયાં ખુશ
એર મધન હએ. યા એ પહુ કોન? મેરે લંગડે મુર્ગીકેસા દીખતા હએ.

બહાદુર—ધડેતો મેરા પાપ હએ લાલા.

કુતબોદીન—[તએશમે આંના] મએ લંગડા મુઝે ? વાહ ! ફાજ સાહેબકે પાપકે કયા ખુશ એલકાપ દીયા ?

દહેકાની—[ગુસ્સેમે] તોખા, લાલાતો ખસ જધર જતી હયે વાંહાં ખકવા કરતી હએ. [બહાદુરકે] સાહેબ, ઊસ રોજ આપને દેવકે જલવાને કે લીયે મુઝે કહાયા ઊસકી કુચ તજવીજ કીધ ?

બહાદુર—દેવ ? કૌનસા દેવ ?

દહેકાની—ઠો મુઝે નાચ નચા ગયાયા ઠો.

બહાદુર—હાં હાં હાં. અપ યાદ આધ. પર દેખો અપ ઊસ દેવકી કુચ જર નહીં હએ. મએ તુમકે મેરા ઓપદાર ખનાવુંગા.

દહેકાની—[ખુશ હો કર] ઓપદાર ! વાહવાહરી લાલા, તુતે ઓપદારની કહેલાએગી.

લાલા—[મે સમઝેકે ગુસ્સે હોના] નહીં, નહીં, મએ ઓપદારની નહીં. મએ તો લાલા.

કૈમુસશાહ—ફાજ સાહેબ, કય ખડે હો ?

બહાદુર—જેહાંપનાંહ, મએ સખકા નેકાહ પડહુંગા; પર મેરા કૌન પડેગા ?

કૈમુસશાહ—તુહી, ઓર કૌન ?

બહાદુર—ખુદાવંદ, જન જનોકી મઆશુકી ઠોતો સખ આપ-સમે આશકોંકે સાત ખડી હએ. અપતો દોઆ દેની પાકી હએ.

[બહાદુરકા અલમાંસકે સાત દીલઆરાંમે મેહરઅંગેજકા હાત મીલાકર દોઆએ દેના.]

જેહાંમે આશકાર, દલેરોંકે સરદાર, બહાદુરોંકે સાહાર, શાહઝાદે અલમાંસરૂબખશ, જીન્દગીકી તમાં ન્યાંમતે ઓર જેહાંનકી હમાં ખુરશદીકા ખારીશ તુઝપર ખરસે, ઓર દાયમ, દાયમ તુઝે મુખારીક હો દન તેરી શોહરેઆશક મઆશુકોંકા વેહસાલ. આમીન ! આમીન !!

[બહાદુરકા જોહરાકા હાત અપને હાતમે લે કર દોજાતુ હો કર ખઅઠેજાના, કૈમુસશાહકા સખકો દોઆએ દેના.]

અબીયાત.

ફેહુસશાહ—અએ ફરજંદો મેરે રહો શાદ કાંમ,
 લાલા—કરો અએરો અશરત અજુજોં તમાંમ,
 અલમાસરહ—સનાઓ સીપાસ હએ અએ પરવરદેગાર,
 બેહરુરા—મીલે એક બ એક સારે આશકે જાર.
 મેહરઅંગેજ—મેરે જાંનીકો મએને પાયા હસઆંન,
 બહાદુર—હુ રખ હનપ સાયા દાયમ યજ્ઞદાંન.
 બેહરુરા—સરત હીજ અબ ન દીખાએ કણ.
 બહાદુર—ફદમ અપને ગમ યાંહાં ન લાએ કણ.
 દીલઆરામ—સાહેલે મફ્તદકો પોંહઆએ ખુદા,
 કુતબોદીન—ફાજલે પીદરકી આંમીન હો દુઆ.
 લાલા—ખાવીંદકે ખદલ કરતી હું મુપારક.
 દોહકાંની—અરે ચુપ ચોખદારની, મુપારક.
 અલમાસરહ—અમન ઐર અમનમે રહે ખુશ તમાંમ,
 કે “ગુલબા સનોખરકા” આયા અંજાંમ.

[સપ્તકા સાત, મીલકે ખુશીકા ગાંના ગાંના.]

પાહાડી—છંત્રેજી તર્ક.

સબ—પરવરદેગાર, સરવર સરદારને મીલાએ યાર,
 ખુશ ખુશહાલી રામશગીરીએ રહે હરખાર.
 વફત ફીરો ઐર બખ્ત ખુલાહએ હરએકકા હસઆંન,
 દાદ ખુદાને લીધ આધ-દાહ હમપર હો મેહરખાંન.
 સારે પ્યારે, મીલ ગએ યારો, હારી હએ ફરફત,
 નામ દુરીકા દુર હુવા, ખુલા દરે રહેમત.
 અલમાસરહખખશ ઐર મેહરઅંગેજકા હુવા નેકાહ.
 રહે મજેમે દીલપર દોનો આહા આહા આહા આહા હા—પરવર.

છપાઈ બાહર પડશે.

વીકતોરીઆ નાટક મંડલીના

હિંદુસ્તાની ખેલો.

પ્રગટ કરનાર—જેહાંગીર બેજનજી કરાણી.

પાખ અસમત નાજનીન.

બકાવલી ચૌર તાબુલ મુલક.

રાજ ગોપી ચંદ.

આલમગીર.

અબુલહુસન.

પરવીઝ.

દ્રુપદી ચોપડીઓ જલદીથી છપાઈ બાહર પડશે.

જેહાંગીર ખેડનાં કરાણીયે

પ્રગટ કરેલી ચોપડાઓ.

૩. આ.

કરાણીનો ગુજરાતી ગાયન સંગ્રહ—(જેમાં ૩૪ નાટકોમાંના તથા ત્રણ આખા ગાયનરૂપી ખેલોમાંના ગાયનો, ગરબા-ગ્રા તથા ગુજરાતી ગજલ મલી ૭૫૦ ગાયનો છે.) ....

૧ ૦

રાજવીર કથા—(જેમાં વાંચવાલાયક રંગીક વાર્તાઓ છે) ....

૧ ૧

રજપૂત વીરરસ કથા—(૬ મોટી ને વાંચવાલાયક કથા છે) .

૧ ૦

હાતમ નામું—(૧૨ ચીત્રો સાથે અતીથળી મમતી કીમતમાં છે) .

૧ ૧

લેલી ને મજનું—(મોટું પુસ્તક, રંગીય ને અમરકાન્ક છે) .

૧ ૦

પ્રરામરજ નામું—(પેરેલુ-ખીચુ વાચન માથે ધણી મમતી કીમતે ખીજી આવૃત્તિ) ....

૧ ૦

વિલાયતના કવેશ્વરો—(તેમના જનમચરણ માથે) ....

૧ ૧

વિલાયતનું રાજબંધન (પાગડાંમે તની અગવડતેનું હકીકત)

૦ ૧

ધગાનની તવારીખ—(પત્રના આકાશમાં) ....

૦ ૧

ગુચ-એ-અવસ્તા—(૧૯૪૭ નેના ૧૯૫૦ નેમાં ૧૨૪૫ મો છે.) ....

૦ ૨

આવાંચસ્ત બા માએની—(ગરેહ માથે તરજમો છે.)

૦ ૪

જરેતોસ્તી મહંજલ ..

૦ ૪

પારસી લોકના ધારા—(૬૩૯૭ તથા ગુજરાતી આપામાં) ....

૦ ૧

સૂરસાગર—જેમાં નામીયા કવી સુરદાનજીએ રચેલી તરેતવાર રાગ ગગળીઓમાં ૨૦૦ હાથર બકતીઓ છે ....

૦ ૧

કરાણીનો હિંદુસ્તાની ગાયન સંગ્રહ—ભાગ પહેલો.

૧ ૦

(જેમાં સાત ગાયનરૂપી ખેલો માથે ૧૦૦ થી ૩૫૦ ગાયનો મમાવેલાં છે.) ....

૧ ૦

કરાણીનો હિંદુસ્તાની ગાયન સંગ્રહ—ભાગ બીજો.

૧ ૦

(જેમાં પાંચ ગાયનરૂપી ખેલો માથે કુલ ૨૫૦ ગજલ માથે ૧૦૦૧ ગાયનો છે) ....

૧ ૦

કરાણીનું રાગસ્તાન ભાગ પહેલો—(જેમાં ૨૫૦ ગજલ રોખાદ, તથા હોરી, જાવળી કપરાત ૨૪ જાતની કેતમ રાગરાગની છે.) ....

૦ ૧૨

‘ઊપકાર કે અપકાર?’ અને ‘અનળરાય અને લાલબા’

૦ ૪

આનક આપનાર બે નાટકો ....

૦ ૪

કરાણીની ઇંદર સભા ....

૦ ૪

